

“Se on semmost jatkuvaa skannausta”

Emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi lastensuojelun avohuollossa

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Saana Valli

17.3.2025

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Saana Valli

Otsikko: “Se on semmost jatkuvaa skannausta” – Emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi lastensuojelun avohuollossa

Ohjaaja: Professori Merja Anis

Sivumäärä: 91 sivua + 4 liitettä

Päivämäärä: 17.3.2025

Tässä pro gradu -tutkielmassa käsittelen lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia vanhemman lapseensa kohdistaman emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista. Tutkimuskysymykseni on *Miten sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua lastensuojelun avohuollossa?* Tavoitteenani on selvittää, miten lapsiin kohdistuvaa emotionaalista kaltoinkohtelua arvioidaan ja näin tuottaa tietoa erilaisista arviointitavoista.

Tutkielmani teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelen kiintymyssuhdeteoriaa ja mentalisaatioteoriaa, emotionaalisen kaltoinkohtelun käsitettä, sekä aiempaa tutkimusta arvioinnin tekemisestä. Tutkielmani aineistona käytän neljää yksilöhaastattelua ja yhtä parihaastattelua, jotka keräsin 2024 syksyllä käyttämällä puolistrukturoitua haastattelua. Tutkielmani on laadullinen tutkimus, joka on toteutettu hyödyntämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaavaa analyysiä kuljettavat kiintymyssuhde- ja mentalisaatioteoria.

Tutkimustulosten perusteella emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavat ja menetelmät pohjautuvat suhdeperustaisuuteen, monimenetelmällisyyteen ja vuorovaikutuksen arviointiin. Sosiaalityöntekijät pitivät keskeisinä arvioinnin elementteinä lapsen kahdenkeskisiä tapaamisia, luottamussuhteen ja turvallisen ilmapiirin rakentamista sekä kehollisen mentalisaation hyödyntämistä. Vaikka teoreettinen tieto ohjasi vahvasti arviointia, haastateltavat eivät useimmiten erikseen kytkeneet havaintojaan tutkimustietoon. Emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi oli haastateltaville osin vieras aihe, sillä lastensuojelusta puuttuvat yhtenäiset ja strukturoidut arviointimenetelmät. Erityisesti epävarmuutta aiheuttivat tilanteet, joissa kaltoinkohtelu oli jatkunut pitkään ja sosiaalityöntekijät pohtivat huostaanoton valmistelun aloittamista. Yksikään haastateltava ei kuitenkaan ollut tehnyt huostaanottoa pelkästään emotionaalisen kaltoinkohtelun perusteella, sillä riittävän konkreettisten todisteiden koettiin puuttuvan. Sosiaalityöntekijät tunnistivat kaltoinkohtelun taustalla vaikuttavia tekijöitä ja hyödynsivät tätä tietoa arvostavassa kohtaamisessa. Haastateltavat nostivat esiin useita riskitekijöitä, joista kriittisimpänä pidettiin vanhemman heikkoa mentalisaatiokykyä.

Tutkielmani tulosten avulla voidaan ymmärtää paremmin lapsiin kohdistuvan emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamista ja arviointia, sekä tavoittaa tarkemmin vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua ilmiönä. Tutkielmani lisää myös yleistä tietoisuutta lapsiin kohdistuvan emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiöstä. Tämä on tärkeää, jotta tietoisuus emotionaalisen kaltoinkohtelun vakavuudesta leviää. Tutkielmani tulokset tukevat sitä, että lapsiin kohdistuvan emotionaalisen kaltoinkohtelun aiheuttaisi jatkossa lisää, jottei se jäisi tai jopa unohtuisi fyysisen ja seksuaalisen väkivallan varjoon. Lisää tutkimusta tarvitaan erityisesti Suomen kontekstissa, sillä emotionaalisen kaltoinkohtelun tutkimus on täällä vielä vähäistä. Ilmiön parempi ymmärtäminen auttaisi kehittämään tunnistamis- ja arviointikäytäntöjä, jotta siihen voitaisiin puuttua matalammalla kynnyksellä ja tarjota perheille vaikuttavampaa tukea. Lisätutkimus voisi myös vahvistaa sosiaalityöntekijöiden ammatillista itsevarmuutta ottaa lapsiin kohdistuva emotionaalinen kaltoinkohtelu riittävän vakavasti, jotta sen jatkuessa tartuttaisiin tarvittaessa myös avohuollon vahvempiin tukitoimiin, kodin ulkopuolisiin sijoituksiin.

Avainsanat: lastensuojelu, lastensuojelun avohuolto, emotionaalinen kaltoinkohtelu, mentalisaatio, mentalisaatioteoria, kehollinen mentalisaatio, kiintymys, kiintymyssuhdeteoria, arviointi

Sisällysluettelo

Johdanto	1
1 Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin konteksti	4
1.1 Traumatietoinen lastensuojelun avohuolto kuntouttavan työn kenttänä	4
1.1.1 Lastensuojelun avohuolto	4
1.1.2 Kuntouttava työ – kohti muutosta	7
1.1.3 Ylisukupolvinen traumatietoisuus kuntouttavan työn kulmakivenä	8
1.2 Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu	9
1.3 Lapsen tilanteen arviointi	12
2 Teoreettinen viitekehys	15
2.1 Kiintymyssuhde lapsen emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen perustana	15
2.2 Jäsentymätön kiintymyssuhde turvattoman lapsuuden varjona	16
2.3 Kiintymyssuhdeteorian hyödyntäminen lastensuojelun avohuollossa	19
2.4 Mentalisaatio ja vanhemmuus – kyky ymmärtää ja vastata lapsen tarpeisiin	21
2.5 Mentalisaatiokyky tunnetyön perustana	23
3 Tutkimuksen toteutus	26
3.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	26
3.2. Aineiston keruu ja kuvaus	27
3.3. Aineiston analyysi	29
3.4. Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
4 Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavat ja menetelmät lastensuojelun avohuollossa	36
5.1 Suhdeperustaisuus	38
5.1.1 Lapsen kuuleminen	38
5.1.2 Luottamussuhteen rakentaminen	41
5.2 Monimenetelmällisyys	44
5.2.1 Tutkittu tieto ohjaa käytännön työskentelyä	44
5.2.2 Konkreettisten todisteiden etsiminen ja arviointiin liittyvä epävarmuus	48
5.2.3 Taustatekijöiden ja -ilmiöiden ymmärtäminen	53
5.3 Vuorovaikutuksen arviointi	59
5.3.1 Vanhemman emotionaalisen kyvykkyyden arviointi	59
5.3.2 Emotionaalisen tunneilmapiirin arviointi	67
5 Johtopäätökset ja pohdinta	76
5.1. Johtopäätökset	76
5.2. Pohdinta	86
5.3 Tutkielman arviointi ja jatkotutkimuksen tarve	89
Lähteet	92
Liitteet	102
Liite 1. Tiedote tutkimuksesta	102
Liite 2. Haastattelurunko	104
Liite 3. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	105
Liite 4. Tietosuojaseloste	106

Johdanto

Lasten kaikkimuotoisen kaltoinkohtelun on osoitettu tutkimuksissa olevan maailmanlaajuisesti vakava ja ajankohtainen haaste (Martin ym. 2023, 2187; Kortelainen ym. 2021, 61–62; Zhang ym. 2021, 1; Nelson ym. 2020, 1). Vaikka useat YK:n jäsenmaat ovat muuttaneet lainsäädäntöään, kehittäneet toimintatapojaan ja perustaneet erilaisia tukipalveluita lasten suojelemiseksi kaltoinkohtelua vastaan, kaltoinkohtelun käsite ja sen sisältö ymmärretään edelleen hyvin eri tavoilla eri puolella maailmaa (Berrick ym. 2023, 1–3; Fortier ym. 2020, 4). Vaikka tämä tutkimus keskittyy käsittelemään lapsen emotionaalista kaltoinkohtelua ja sen arviointia Suomen kontekstissa, saattaa aiheen maailmanlaajuisen tilanteen huomioiminen auttaa ymmärtämään aiheen kompleksisuutta ja jäsentymisen tarvetta. Lastensuojelun avohuolto on Suomessa avainasemassa lapsiin kohdistetun emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa, arvioinnissa ja puuttumisessa (LsL 2007) siitä huolimatta, että emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista tehty tutkimus loistaa poissaolollaan.

Lapsiin kohdistuva henkinen väkivalta on merkittävästi yleistynyt perheissä (Remsu & Kovanen 2024, 364; Mielityinen ym. 2023), kuten vuoden 2022 lapsiuhritutkimus osoittaa. Kuudesluokkalaisista joka kolmas raportoi kokeneensa vanhempiensa taholta henkistä väkivaltaa, kun vastaava osuus vuonna 2013 oli joka neljäs. Yhdeksäsluokkalaisilla vastaavat luvut olivat 48 % vuonna 2022, kun osuus vuonna 2013 oli 44 %. Esimerkiksi vanhemman lapseensa kohdistama haukkuminen, nälviminen, kiroilu, henkinen loukkaaminen ja lapselle murjottaminen ovat merkittävästi lisääntyneet vuosien 2013 ja 2022 välillä. (Mielityinen ym. 2023, 35–61.) Lapsiperheiden tuen tarve on näin ollen kasvanut, mutta vanhempien mukaan sosiaalipalveluja ei ole saatavilla tarpeeksi, eivätkä saadut palvelut vastaa tuen tarpeisiin riittäväällä tavalla. Valtakunnallista FinLapset-kyselyä hyödyntäneessä tutkimuksessa joka viides vanhempi raportoi saaneensa riittämättömästi tukea lapsen käyttäytymiseen tai tunne-elämän ongelmiin ja vain puolet kyselyyn vastanneista vanhemmista koki saavansa riittävästi tukea omaan jaksamiseensa. (Ilmarinen ym. 2023, 38.)

Emotionaalinen kaltoinkohtelu on tutkimusten mukaan vakava ja yleinen kaltoinkohtelun muoto. Sen lisäksi, että emotionaalista kaltoinkohtelua ilmenee itsenäisesti, se myös sisältyy kaikkiin muihin kaltoinkohtelun muotoihin. Emotionaalisella kaltoinkohtelulla on pitkäaikaiset ja laaja-alaiset vaikutukset kaltoinkohtelun hyvinvointiin, terveyteen, käyttäytymiseen ja emotionaaliseen kehitykseen. (Ness 2023, 572; Brassard 2019, 18–22.) Vanhemman lapsen kohdistaman emotionaalisen kaltoinkohtelun taustalta löytyy usein

tunnesäätelyn ja vuorovaikutuksen haasteita sekä puutteellisia vanhemmuustaitoja. (Ruismäki 2024, 183; Remsu & Kovanen 2024, 364–366; Kortelainen ym. 2021, 61–63). Tästä voidaan päätellä, että panostamalla perheen tunnesäätely- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen sekä tarjoamalla tukea vanhemmuuteen, emotionaalista kaltoinkohtelua on mahdollista purkaa lastensuojelussa.

Lapsiin kohdistuvan emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tapojen ja menetelmien selkeyttäminen sekä jaetun ymmärryksen luominen ovat avainasemassa kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Kuitenkin lastensuojelussa tehtävää arviointia on Suomessa tutkittu vasta vähän (Jaakola ym. 2024, 93–94; Aarnio & Pösö 2023, 235–236; Jaakola & Pösö 2022, 359–361). Tutkimustiedon puute hankaloittaa ilmiön syvällistä ymmärtämistä sekä tehokkaiden toimintamallien kehittämistä. Tuoreen tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja arviointiin. Tämä edellyttää, että he ymmärtävät entistä paremmin ilmiön pitkäaikaiset ja vakavat seuraukset lasten hyvinvoinnille. Tällaisen ymmärryksen syventäminen ei kuitenkaan ole mahdollista ilman riittäviä resursseja ja täydennyskoulutusta. (Gibbs ym. 2024, 3631.) Aiemmissa tutkimuksissa on peräänkuulutettu arviointiin liittyvän jatkotutkimuksen tarvetta työskentelyn vaikuttavuuden ja palveluiden oikea-aikaisuuden lisäämiseksi. Myös yhdenmukaisten ja strukturoitujen arviointimenetelmien luominen on nähty tärkeänä tavoitteena. (Jaakola ym. 2024, 102–104; Jaakola & Pösö 2022, 362.)

Kiinnostukseni emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointiin heräsi työskenneltyäni lastensuojelun avohuollossa sijaispäteväenä sosiaalityöntekijänä. Työssä huomasin, miten vaikea ja jopa vieras asia emotionaalisen tuen tarjoaminen monelle vanhemmalle on. Näin työssäni useita tilanteita, joissa lapset kärsivät emotionaalisesta kaltoinkohtelusta, jota oli vaikea todentaa ja josta oli haastavaa kerätä konkreettisia todisteita. Fyysinen kaltoinkohtelu vaikutti olevan huomattavasti selkeämpi käsite vanhempien kanssa keskustellessa, mutta emotionaalisen kaltoinkohtelun suhteen keskustelut olivat hyvin erilaisia. Kohtasin useita tilanteita, joissa nostin emotionaalisen kaltoinkohtelun esille vanhempien kanssa keskustellessani, jolloin vanhemmat usein vähätelivät emotionaalisen kaltoinkohtelun merkitystä ja vaikutuksia, painottaen, ettei lapsella asiat kovin huonosti voi olla, kun on kuitenkin “katto pään päällä, puhtaat vaatteet ja ruokaa saatavilla”.

Aiheen valintaan vaikutti myös se, että suomalaisten sosiaalityön tutkimusten joukossa aihetta on käsitelty niin vähän, että en runsaista hakuyrityksistä huolimatta löytänyt aiempaa tutkimusta lapsiin kohdistetun emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista. Tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tapojen ja menetelmien selvittämiseen, sekä lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin ja kokemuksiin emotionaalisesta kaltoinkohtelusta ja sen arvioinnista.

Tutkimusaineisto muodostuu neljän sosiaalityöntekijän yksilöhaastatteluista, sekä yhden sosiaalityöntekijän ja hänen työparinaan työskentelevän sosiaaliohjaajan parihaastattelusta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina ja aineisto on analysoitu teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoreettisena viitekehyksenä hyödynnän kiintymyssuhde- ja mentalisaatioteoriaa. Tutkielmani luvussa yksi käsittelen emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointiin liittyviä käsitteitä ja ilmiöitä. Luvussa kaksi esittelen tutkielman teoreettisen viitekehyksen. Luvut yksi ja kaksi muodostavat teoreettisen viitekehyksen ja ilmiötason ymmärryksen tutkimuksestani. Luvussa kolme käyn läpi tutkimuksen toteutuksen kertomalla tutkimustehtävästä, tutkimuskysymyksestä, aineistosta ja sen keruusta, analyysimenetelmästä ja lopuksi käyn läpi tutkimuseettisiä näkökulmia tutkielmalleni. Luvussa neljä esitän tutkielmani tulokset. Luvussa viisi käyn läpi tutkimuksen johtopäätökset, arvioin tutkielman toteutusta, pohdin sen merkitystä sosiaalityölle, esitän kehitysehdotuksia ja tuon ilmi suosituksia jatkotutkimukselle.

1 Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin konteksti

1.1 Traumatietoinen lastensuojelun avohuolto kuntouttavan työn kenttänä

1.1.1 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelu on lastensuojelulain mukaista toimintaa, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (LsL 1§). Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä perus- ja ihmisoikeudet ohjaavat vahvasti lastensuojelutyötä. Käytännössä lastensuojelutyössä pyritään suojelemaan lapsia kuormittavilta tai traumaattisilta kokemuksilta sekä vähentämään niiden haitallisia vaikutuksia lapsen ja perheen hyvinvointiin. (Kiili ym. 2024, 7; Hakalehto & Toivonen 2021, 36–37; Hakalehto 2016, 23.)

2000-luvun modernisaation myötä marginaalissa elävien ihmisten oikeuksien korostaminen on voimistunut maailmanlaajuisesti, mikä on vahvistanut valtioiden roolia lasten oikeuksien turvaajina (Berrick ym. 2023, 1–2). YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa siihen sitoutuneita valtioita suojelemaan lasten oikeuksia, ehkäisemään kaikenlaista syrjintää, takaamaan lapsille turvallisen kasvuympäristön ja kehityksen, edistämään heidän osallisuuttaan omissa asioissaan sekä noudattamaan lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta. Sopimuksen artiklassa 19 velvoitetaan toteuttamaan kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset ja koulutukselliset toimenpiteet suojellakseen lapsia ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta, laiminlyönniltä sekä hyväksikäytöltä. Lisäksi sopimuksessa painotetaan, että näihin suojelutoimenpiteisiin tulee sisältyä tehokkaita menetelmiä, joilla lasten kaltoinkohtelu- ja pahoinpitelytapauksia voidaan tunnistaa, raportoida ja ehkäistä. (LOS 1991, articles 1, 3 & 19.)

Sosiaalityön kansainvälinen järjestö (IFSW 2014) määrittelee sosiaalityön käytännönläheiseksi ja tutkittuun tietoon perustuvaksi alaksi, jonka tavoitteena on auttaa ratkaisemaan ihmisten elämänongelmia ja edistää heidän hyvinvointiaan. Lastensuojelutyön keskiössä on lasten resilienssin ja hoivan vahvistaminen, sillä niiden on todettu olevan olennaisia tekijöitä lapsen terveille kasvulle ja kehitykselle (Jussila & Ailoranta 2024, 319; Nelson ym. 2020, 1–4). Lastensuojelu on lapsen huolenpidon viimesijainen julkisoikeudellinen tukimuoto, joka on tarkoitettu erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille.

Lastensuojelu jakautuu avohuollon tukitoimiin, jotka ovat ensisijaisia, sekä viimesijaiseen, kodin ulkopuoliseen huoltoon. (Hakalehto 2016, 23–25.) Avohuollon tukitoimia ovat lapsen ja perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen tarjottava tuki, tukihenkilö, tukiperhe, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet (LsL 2007). Mikäli avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä tai tilanteeseen sopimattomia ja lapsen tai nuoren terveys ja kehitys vakavasti vaarantuu, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lakisääteinen velvollisuus on puuttua tilanteeseen. Käytännössä puuttuminen tarkoittaa huostaanoton valmistelua tai kiireellisen sijoituksen tekemistä. (Kiili ym. 2024, 7; Hakalehto & Toivonen 2021, 36–37; Hakalehto 2016, 23; LsL 2007.)

Lastensuojelulain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään tarjoamalla tarpeellista apua riittävän varhaisessa vaiheessa (LsL 2§). Lastensuojelun avohuollossa vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä tuetaan lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia tukitoimia ja palveluita (LsL 2007). Avohuollon asiakkuus alkaa lastensuojelutarpeen selvityksellä, jonka aikana sosiaalityöntekijä arvioi lapsen ja perheen tilanteen. Sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi tulee tehdä, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Mikäli asiakkuus jatkuu, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii perheen kanssa asiakassuunnitelman ja arvioi lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarvetta (LsL 2007; Muukkonen 2008, 39). Suunnitelmallinen sosiaalityö jakautuu suunnitelman tekoon, työskentelyyn ja arviointiin (Muukkonen 2008, 40).

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävä on erityisen haastava, sillä työ edellyttää puuttumista perheen sisäisiin, usein yksityisiksi koettuihin asioihin. Tämä aiheuttaa väistämätöntä tasapainoilua lapsen edun valvomisen, hyvän ja turvallisen kasvun toteutumisen sekä lasten oikeuksien varmistamisen välillä. Sosiaalityöntekijän on yhdistettävä julkishallinnollinen roolinsa luottamukseen perustuvaan ihmissuhdetyöhön, mikä tekee työstä monisyistä ja vaativaa. (Heino & Kara 2024, 542–546.) Vaikka lastensuojelun tavoitteena on ensisijaisesti perheiden tukeminen, se voi tarkoittaa myös tahdonvastaista puuttumista perhesuhteisiin lapsen edun turvaamiseksi. Sosiaalityöntekijä määrittää lastensuojelun tarpeen, eikä avohuollon asiakkuus perustu perheen vapaaehtoisuuteen. Sen sijaan avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja niiden tarkoitus on ennaltaehkäistä tilanteiden kriisiytymistä. Mikäli perheen tilanne kärjistyy, lapsen hyvinvoinnin turvaaminen voi kuitenkin edellyttää tahdonvastaisia toimenpiteitä, kuten huostaanottoa tai kiireellistä sijoitusta. (Pösö 2010, 326.)

2000-luvulla lapsikeskeinen näkökulma on vahvistanut lapsen asemaa aktiivisena toimijana ja keskusteluihin osallistujana (Törrönen ym. 2023, 129; Hyvärinen & Pösö 2018; Notko & Sevón 2018, 68). Lastensuojelun kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että lapsen kuuleminen ja hänen osallisuutensa tukeminen ovat nousseet yhä keskeisempään rooliin. Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin, että lapset kokevat tärkeäksi sen, että sosiaalityöntekijät keskustelevat heidän kanssaan, kuuntelevat heitä ja ottavat heidän näkemyksensä huomioon. Lapset arvostavat sosiaalityöntekijän kykyä tarjota emotionaalista tukea, mikä ilmenee esimerkiksi empaattisena läsnäolona, keskeytymättömänä kuuntelemisena sekä kunnioittavana ja arvostavana asenteena. (Törrönen ym. 2023, 128.)

Sosiaalityön resurssipula asettaa kuitenkin haasteita lapsen osallisuuden toteutumiselle. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapsen ja sosiaalityöntekijän välille vaatii aikaa ja toistuvia kohtaamisia, joita voi olla vaikea toteuttaa kiireisessä työympäristössä. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa lapsen osallisuus jää vajaaksi, mikä on eettisesti ongelmallista. On olennaista pohtia, miten lapsia tulisi tavata riittävän usein ja pitkäkestoisesti, jotta luottamussuhde ehtii kehittyä. Lisäksi tulee huomioida, että lapsen avautuminen sosiaalityöntekijälle edellyttää eettisesti kestävästä työskentelytapaa. Jos luottamuksellisen suhteen rakentamisen jälkeen yhteys katkeaa tai tapaamiset vähenevät radikaalisti, lapsi saattaa kokea, ettei häntä kunnioiteta tai arvosteta. Tämä voi pahimmillaan johtaa kokemukseen, jossa lapsi tuntee olevansa vain tiedonlähde eikä tärkeä omana itsenään. (Törrönen ym. 2023, 128–130.)

Viime vuosina suomalaisessa lastensuojelussa on kehitetty ja juurrutettu systeemistä toimintamallia, joka pohjautuu Lontoossa kehitettyyn *Reclaiming Social Work* -malliin (*RSW*). Tämä malli yhdistää perheterapeuttisia menetelmiä, kuten dialogisuutta, narratiivisuutta ja ratkaisukeskeisyyttä lastensuojelun käytäntöihin. Systeeminen työote mahdollistaa perheen tarpeiden kokonaisvaltaisen tarkastelun ja moniammatillisen yhteistyön, jotka ovat olennaisia elementtejä kuntouttavassa työssä. (Jussila & Ailoranta 2024, 319–320.)

Systeemisyydellä tarkoitetaan eri tekijöiden välisten moninaisten vaikutussuhteiden tarkastelua. Systeemiajattelun mukaisesti ilmiöitä ei tarkastella erillisinä osina, vaan osana laajempia vuorovaikutusverkostoja, joissa yksilöt, yhteisöt ja rakenteet vaikuttavat toisiinsa dynaamisesti. Tämä lähestymistapa korostaa, että todellisuus on jatkuvassa muutoksessa ja rakentuu sosiaalisesti sekä kulttuurisesti ihmisten ja heidän toimintaympäristönsä välisissä

suhteissa. Perheen voidaan ajatella muodostavan oman systeeminsä, joka koostuu perheenjäsenten välisistä suhteista, mutta myös suhteista ympäristöön ja yhteiskuntaan. Lastensuojelun kontekstissa työntekijän toiminta kietoutuu osaksi tätä systeemiä, jolloin sosiaalityöntekijän ja perheen välinen vuorovaikutus vaikuttaa perhesuhteisiin, ja toisaalta perheen tilanteella ja dynamiikalla on vaikutusta työntekijän toimintaan. (Aaltio & Isokuortti 2019, 11–12.)

Systeemisessä ajattelussa lähtökohtana on, että yksittäiset tekijät eivät vaikuta toisiinsa suoraviivaisesti, vaan eri osien väliset suhteet ovat monikerroksisia ja kehämäisiä. Tämä tarkoittaa, että jokainen systeemin osa toimii sekä syynä että seurauksena toisilleen, jolloin muutos yhdessä osassa heijastuu laajemmin koko systeemiin. Vaikuttavan muutoksen aikaansaaminen edellyttää, että toimijat tunnistavat oman roolinsa ja vaikutuksensa systeemin kokonaisuudessa. (Myra ym. 2024, 1–3; Aaltio & Isokuortti 2019, 11–12.) Lisäksi on tutkittu, että sosiaalityön kielteinen julkisuuskuva vaikuttaa systeemisesti asiakassuhteisiin, jolloin sosiaalityöntekijöiden on vaikeampaa saavuttaa luottamussuhde perheisiin. Myös rakenteelliset ongelmat, kuten kasautunut työmäärä ja liiallinen byrokratia estävät sosiaalityöntekijöiden keskittymistä lapsiin, mikä tekee työskentelystä mekaanisempaa ja vähemmän vuorovaikutteista. (Murphy ym. 2024, 209–215.)

1.1.2 Kuntouttava työ – kohti muutosta

Lastensuojelun avohuollossa työskentelyssä korostuvat usein lasten ja heidän vanhempiensa kuormittavat ja traumaattiset elämäkokemukset sekä kasautuneet vaikeudet. Näiden haasteiden keskellä kuntouttava työ tarjoaa välineitä perheiden auttamiseksi ja lasten hyvinvoinnin tukemiseksi. Tässä tutkimuksessa kuntouttavalla työllä tarkoitetaan Jussilan ja Ailorannan (2024, 318) määritelmän mukaisesti traumatietoisuuteen, moniammatillisuuteen sekä lapsi- ja perhekeskeiseen psykososiaaliseen tukeen perustuvaa kokonaisvaltaista työskentelyä. Kuntouttavan työn keskiössä ovat toimijuutta, vuorovaikutussuhteita ja tunnesuhteita vahvistava hoidollis-terapeuttinen työskentely sekä arjen rinnalla kulkeva tuki. Näiden interventioiden tavoitteena on lapsen suojaaminen traumaattisilta tai kuormittavilta kokemuksilta, niiden vaikutusten vähentäminen ja lapsen hoivan ja kannattelevien ihmissuhteiden tukeminen. (Emt. 318–319.)

Kuntouttava työ on lastensuojelun avohuollon keskeinen toimintatapa, jonka tavoitteena on tukea perheiden toimintakykyä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Tämä työskentely perustuu vahvasti luottamukseen, turvallisuuteen ja läpinäkyvyyteen, jotka ovat tutkitusti yhteistyösuhteen peruspilareita. Kuntouttavan työn toteuttaminen edellyttää työntekijältä traumatietoista lähestymistapaa sekä reflektiivistä ja dialogista työtettä. Dialogisessa työotteessa asiakas nähdään oman elämänsä asiantuntijana, ja vastavuoroinen yhteistyösuhde mahdollistaa yhteisen oppimisen ja ymmärtämisen prosessin. Kuntouttavaan työhön sisältyy myös työntekijän kyky kohdata perhe avoimesti ja uteliaasti, välttämällä liian varhaisia johtopäätöksiä ja oletuksia. Näin luottamuksellinen suhde pääsee kehittymään ja mahdollistaa pitkäjänteisen tuen antamisen perheelle. (Emt. 325.)

Kuntouttava työskentely edellyttää sosiaalityöntekijältä reflektiivistä lähestymistapaa, joka luo tilaa uusille näkökulmille ja vaihtoehdoille. Reflektiivisyys syntyy, kun yksilöt alkavat pohtia omia ajatuksiaan, tunteitaan ja toimintaansa. Tämä prosessi on erityisen tärkeä lastensuojelussa, jossa tavoitteena on auttaa vanhempia ymmärtämään paremmin lapsensa kokemuksia, käyttäytymistä ja kehityksellisiä tarpeita. Reflektiivisessä työotteessa työntekijä ei anna valmiita vastauksia, vaan tukee vanhempia prosessissa, jossa nämä oppivat tarkastelemaan omia voimavarojaan ja kehittämään sensitiivisen hoivan taitojaan. Tämä työskentely tukee lapsen turvallisen kiintymyssuhteen kehittymistä ja vahvistaa lapsen hyvinvointia. (Jussila & Ailoranta 2024, 325; Zeegers ym. 2017, 1248–1250.)

1.1.3 Ylisukupolvinen traumatietoisuus kuntouttavan työn kulmakivenä

Traumatietoinen lähestymistapa on kuntouttavan työn keskeinen periaate. Se painottaa ympäristöjen luomista, joissa kuormittavien kokemusten vaikutuksia voidaan käsitellä ja vähentää. (Zhang ym. 2021, 2–3.) Jussila ja Ailoranta määrittelevät traumatietoisuuden periaatteiksi traumakokemusten vaikutusten ymmärtämisen, turvallisuuden ja luottamuksen vahvistamisen, päätöksenteon ohjaamisen tutkimustiedolla sekä uudelleentraumatisoitumisen aktiivisen välttämisen. Lisäksi traumatietoisuuden keskeisiin periaatteisiin kuuluvat myötätunto, voimaantuminen, sensitiivisyys ja lapsen kuulluksi tuleminen. Näiden periaatteiden toteutuminen edellyttää ennustettavaa, läpinäkyvää ja yhteistyöhön perustuvaa toimintatapaa. Traumatietoisesta lähestymistavasta avulla voidaan tunnistaa ja ehkäistä emotionaalista kaltoinkohtelua sekä tukea perheiden resilienssin vahvistumista. (Jussila & Ailoranta 2024, 322.)

Traumatisoitumisen ylisukupolviset vaikutukset tarkoittavat sitä, että vanhempien, isovanhempien tai vieläkin aiempien sukupolvien ylivoimaiset kokemukset siirtyvät seuraaville sukupolville joko suoraan tai epäsuorasti. Suora vaikutus näkyy esimerkiksi silloin, kun trauma heikentää vanhemman kykyä suojella lastaan tai johtaa siihen, että vanhempi toistaa omia kaltoinkohtelukokemuksiaan omassa vanhemmuudessaan. Epäsuorasti trauma voi vaikuttaa esimerkiksi vanhemman mielenterveyteen, itsetuntoon tai tapaan nähdä oma lapsensa, mikä puolestaan voi vaarantaa vanhemman kyvyn tarjota lapselle turvallista huolenpitoa. (Ruismäki 2024, 184.)

Traumatietoinen työskentely on tärkeää, koska tutkimusten mukaan vanhemman omat, käsittelemättömät traumat voivat siirtyä ylisukupolvisena taakkana lapselle ja vaikuttaa näin haitallisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen (Ruismäki 2024, 183; Ahlfs-Dunn ym. 2022, 229). Ylisukupolvisesti siirtyvien traumojen välittymisen mekanismeiksi on tunnistettu tunteiden säätelyvaikeudet, mentalisaatiovaikeudet ja vuorovaikutuksellisen säätelyn haasteet. Ylisukupolvinen siirtymä on kuitenkin mahdollista katkaista tunnistamalla ja hoitamalla vanhemman traumaperäisiä haasteita. (Ruismäki 2024, 183; Remsu & Kovanen 2024, 364–366.)

Tutkimusten mukaan traumatietoinen lastensuojelutyö lisää lasten ja perheiden fyysistä ja psykologista turvallisuutta sekä edistää heidän resilienssiään ja hyvinvointiaan (Zhang ym. 2021, 2–4). Siinä tunnistetaan lasten ja perheiden traumaattisiin kokemuksiin liittyvät erityistarpeet ja tuetaan heidän kokonaisvaltaista toipumistaan. Traumatietoinen lähestymistapa parantaa myös lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten hyvinvointia ja työssä jaksamista. Kuntouttavan työn vaikuttavuutta lisää moniammatillinen, kotikäynteihin perustuva työskentely, jossa korostuvat vanhemmuuden ja perheenjäsenten voimavarojen tukeminen sekä lapsen hoiva- ja vuorovaikutussuhteiden vahvistaminen. (NCTSN 2025; Jussila & Ailoranta 2024, 321–324.)

1.2 Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu

Emotionaalinen kaltoinkohtelu on laaja-alainen ja monimutkainen ilmiö, jonka ymmärtämiseen liittyy merkittäviä kulttuurisia ja käsitteellisiä eroja. Universaalinen ja tarkkan lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun määritelmän luominen on vaikeaa, koska näkemykset siitä, millainen käytös tai toiminta lapselle on haitallista, vaihtelevat ja ovat monesti

kulttuurisidonnaisia. (Ness 2023, 576–580; Munro 2002, 50–52.) Emotionaalisen kaltoinkohtelun määrittely on epäyhtenäistä myös kansainvälisesti. Tutkimuksissa käytetään yleisimmin termejä *emotional abuse* tai *emotional maltreatment*, joilla kuitenkin useimmiten viitataan täysin samaan ilmiöön. Tässä tutkimuksessa näitä käsitteitä vastaa suomenkielinen termi *emotionaalinen kaltoinkohtelu*. (Ness 2023, 576–577.)

Aiemmissa tutkimuksissa lapsen kohdistettu emotionaalinen kaltoinkohtelu on usein määritelty aikuisen toiminnaksi, joka voi olla joko tietoisista tai tiedostamatonta ja joka aiheuttaa lapselle haitallisia tunnekokemuksia. Tällaisiin toimiin kuuluvat esimerkiksi lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen vähättely tai hänen autonomiansa tukahduttaminen. (Berrick ym. 2023, 2–5; Nelson ym. 2020, 1–2; Munro 2002, 50–52.) Ilmenemismuodoiksi on tunnistettu myös lapsen mitätöinti, halveksunta, pelottelu ja eristäminen, mikä saa lapsen tuntemaan itsensä arvottomaksi ja ei-toivotuksi (Ruismäki 2024, 184; Söderholm & Politi 2012, 76–80). Lisäksi emotionaalinen kaltoinkohtelu on useissa tutkimuksissa yhdistetty vanhemman ja lapsen väliseen poikkeavaan vuorovaikutukseen, jolle ominaista ovat vanhemman emotionaalinen poissaolo, vääristyneet käsitykset lapsesta, epäjohtonmukaisuus, ikätasoon sopimaton vuorovaikutus ja kyvyttömyys tunnistaa lapsen yksilöllisyyttä. (Slep ym. 2022, 2–4; Söderholm & Politi 2012, 81).

Iso-Britannian *National Society for the Prevention of Cruelty to Children* (NSPCC 2025) on määritellyt lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun tarkoittavan jatkuvaa huonoa emotionaalista kohtelua, jolla voi olla vakavia ja pitkään jatkuvia vaikutuksia lapsen emotionaaliseen kehitykseen. NSPCC:n mukaan emotionaalinen kaltoinkohtelu voi ilmetä lapsen vakuutteluna siitä, että hän on arvoton, ei-rakastettu tai riittämätön, tai että hänen arvonsa perustuu vain siihen, kuinka hyvin hän pystyy täyttämään muiden tarpeita. Emotionaalista kaltoinkohtelua kokeva lapsi voi usein tuntea pelkoa tai jatkuvaa vaaran tunnetta. Emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja arviointi on haasteellista, koska se ei jätä fyysisiä jälkiä ja kietoutuu kaikkiin kaltoinkohtelun muotoihin. Se voi esiintyä sekä itsenäisesti että osana muuta kaltoinkohtelua, mikä vaikeuttaa sen havaitsemista. (Gibbs ym. 2024, 3623; Ness 2023, 572–573; Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 16.)

Huomionarvoista on, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) väkivaltakäsitteiden sanastosta ei löydy erillistä määritelmää emotionaaliselle kaltoinkohtelulle. Sanastossa todetaan, että *kaltoinkohtelu* on ainoa yleisesti käytetty suomenkielinen käänös englanninkieliselle, väkivaltaa laajemmalle termille *maltreatment*. Lapsiin kohdistuvan

väkivallan määritelmän yhteydessä kuitenkin todetaan, että väkivalta voi aiheuttaa tai altistaa lapsen fyysisille vammoille tai vaarantaa hänen hyvinvointinsa, turvallisuutensa, terveytensä tai *emotionaalisen kehityksensä*. THL käyttää Suomessa vakiintuneena terminä "*henkinen väkivalta*" emotionaalisen kaltoinkohtelun tai -väkivallan sijaan. Henkisellä väkivallalla tarkoitetaan henkilön psyykkisen hyvinvoinnin tahallista vahingoittamista esimerkiksi alistamisen, eristämisen tai kontrolloinnin kautta. THL:n mukaan väkivalta on aina tahallista toimintaa, kun taas kaltoinkohtelun käsite on suomen kielessä suppeampi ja viittaa erityisesti tilanteisiin, joissa väkivalta kohdistuu haavoittuvassa asemassa olevaan henkilöön, kuten lapseen tai vanhukseen, vastuu-, luottamus- tai valtasuhteessa. (Bildjuschkin ym. 2020, 5–9.)

Emotionaalista kaltoinkohtelua on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin lapsen fyysistä pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä (Gibbs ym. 2024, 3631). Suomenkielistä tutkimustietoa erityisesti sosiaalityön kentältä löytyy niukasti, mikä vaikeuttaa ilmiön tunnistamista ja siihen puuttumista. Tämä on merkittävä haaste, sillä emotionaalisen kaltoinkohtelun jääminen huomaamatta voi johtaa tilanteeseen, jota Söderholm ja Politi kutsuvat "*laiminlyönnin laiminlyönniksi*". Tällöin ammattilaisetkaan eivät tunnista tai reagoi lapsen emotionaalisiin tarpeisiin, jolloin lapsen hyvinvointi vaarantuu. (Söderholm & Politi 2012, 77.)

Lapsen terve ja suotuisa kehitys edellyttää vakaata hoivaympäristöä, jossa huomioidaan lapsen terveyden ja ravitsemuksen tarpeet, suojellaan häntä ulkoisilta vaaroilta, tuetaan oppimista sekä tarjotaan vastavuoroista ja lapsen tarpeisiin vastaavaa vuorovaikutusta. Tällaisessa ympäristössä lapsi saa emotionaalista tukea, joka edistää hyvää kasvua ja kehitystä. Vaikka kaltoinkohtelu on usein tahatonta, sen vaikutukset voivat silti olla vakavia. (Jussila & Ailoranta 2024, 328; Söderholm & Politi 2012, 79.) Aiempien tutkimusten mukaan vanhempien lapsiinsa kohdistaman kaltoinkohtelun taustalta löytyy usein vanhemmuuden haasteita, jotka liittyvät vuorovaikutukseen, vanhemmuuden taitoihin ja ylisukupolvisuuteen (Remu & Kovanen 2024, 364–366; Ruismäki 2024, 183; Kortelainen ym. 2021, 61–63). Lapsen emotionaalinen turvallisuus perhesuhteissa auttaa häntä selviytymään elämän haasteista, kun taas kaltoinkohtelu, vanhempien konfliktit ja perheen sisäiset jännitteet voivat heikentää tätä tunnetta ja vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen (Notko & Sevón 2018, 68–69).

Kaltoinkohtelun pitkäaikaisia vaikutuksia on tutkittu laajasti, ja niiden on todettu näkyvän lapsen myöhemmässä elämässä esimerkiksi käyttäytymisen ongelmina, aggressiivisuutena ja

masennuksen lisääntymisenä (Moylan ym. 2010; Wekerle ym. 2009; Litrownik ym. 2003). Tutkimukset ovat kiinnittäneet huomiota myös perheessä tapahtuvan kaltoinkohtelun riskitekijöiden tunnistamiseen (Puura 2025; Paavilainen ym. 2022; Rantanen ym. 2022; Inkilä ym. 2016). Emotionaalisen kaltoinkohtelun riski kasvaa, kun vanhemmalla on taustalla traumaattisia kokemuksia, kuten oman lapsuuden kaltoinkohtelua tai riittämätöntä hoivaa. Näissä tilanteissa vanhemman omat kokemukset voivat siirtyä hänen lapseensa ylisukupolvisen taakkasiirtymän kautta. Tämän kierteen katkaiseminen vaatii, että vanhemmille tarjotaan traumakokemusten käsittelyyn tähtäävää hoitoa ja tukea. Lisäksi vanhemmuuden taitojen vahvistaminen, turvallisen vuorovaikutuksen edistäminen ja turvallisten kiintymyssuhteiden rakentaminen ovat keskeisiä keinoja, joiden avulla emotionaalisen kaltoinkohtelun vaikutuksia voidaan vähentää ja ehkäistä. (Jussila & Ailoranta 2024, 324; Remsu & Kovanen 2024, 364–377.)

Tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin lasten kaltoinkohteluun puuttumiseksi kehitettyä toimintamallia, havaittiin, että runsas kolmannes 739:n työntekijän otannasta ei tiennyt käytössä olevan toimintamallin olemassaolosta. Tutkittavien joukossa oli päivähoidon, perusopetuksen, sosiaalipalvelun, terveyspalvelun ja poliisin työntekijöitä. Tutkimuksessa todettiin, että lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallia tulisi hyödyntää nykyistä enemmän ja sen vaikuttavuutta kehittää jatkuvan täydennyskoulutuksen avulla, jonka tarpeellisuus oli selkeästi havaittavissa. Suomessa joka kymmenes lapsi joutuu psyykkisen pahoinpitelyn tai laiminlyönnin kohteeksi, mikä osoittaa ilmiön laajuuden ja korostaa siihen liittyvän ammattitaidon merkitystä. Kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen edellyttävät eri ammattiryhmien tiivistä yhteistyötä. (Inkilä ym. 2016, 62–63.)

1.3 Lapsen tilanteen arviointi

Lastensuojelun avohuollossa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän keskeinen tehtävä on lapsen ja perheen tilanteen jatkuva arviointi. Arviointi tukee lapsen tilanteen ymmärtämistä ja toimii perustana sosiaalityöntekijän päätöksenteolle. Sen avulla pyritään mahdollistamaan oikea-aikaiset ja vaikuttavat tukitoimet, jotka edistävät lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta. Arvioinnin ytimessä ovat lastensuojelun arvot ja etiikka, jotka ohjaavat sosiaalityöntekijän päätelmiä ja päätöksentekoa. Sosiaalityöntekijän arviointityötä voidaan tarkastella ekologis-systeemisen teorian näkökulmasta. Tässä lähestymistavassa otetaan huomioon

yksilö- ja yhteisötason tekijöiden keskinäiset suhteet ja vaikutukset, eikä arviointia tehdä erillisenä tai irrallisena ilmiöstä. Systemisessä arviointityössä huomioidaan laajasti kaikki verkostot, henkilöt ja tapahtumat, jotka vaikuttavat lapsen tilanteeseen joko suoraan tai välillisesti. Lisäksi yhteiskunnan normit, lainsäädäntö ja ihmisoikeussopimukset toimivat arviointiprosessia ohjaavina tekijöinä. (Jaakola ym. 2024, 95; Lamponen & Aarnio 2024, 132; Bastian ym. 2022, 98; Lauritzen ym. 2018, 3–4.)

Arvioinnin tavoitteena on mahdollistaa lapsen edun mukaiset, myönteiset muutokset lapsen ja perheen arjessa. Tämä edellyttää asiantuntijuutta sekä käytännön tietoa lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen tulkitsemisesta. Sosiaalityöntekijä tekee arviointia paitsi tapauskohtaisesti myös jatkuvana prosessina. Tapauskohtainen arviointi liittyy usein esimerkiksi tukitoimien suunnitteluun, asiakassuunnitelmien laatimiseen ja tarkistamiseen, kiireellisen sijoituksen arviointiin, huostaanoton valmisteluun tai päätöksentekoon. Näiden rinnalla jatkuva arviointi auttaa reagoimaan tilanteisiin ajoissa, suunnittelemaan tukitoimet oikea-aikaisesti ja tukemaan perhettä parhaalla mahdollisella tavalla. (Jaakola ym. 2024, 96–97; Lamponen & Aarnio 2024, 129–131.)

Arvioinnissa voidaan hyödyntää erilaisia lähestymistapoja. Harkinta- ja reflektiopainotteisessa arvioinnissa korostetaan sosiaalityöntekijän kykyä analysoida tietoa ja hyödyntää ammatillista harkintaa. Tämä joustava lähestymistapa soveltuu tilanteisiin, joissa tarvitaan yksilöllistä ja tapauskohtaista ymmärrystä. Muodollis- ja tuotepainotteinen arviointi perustuu rakenteistettuihin malleihin, menetelmiin ja tilastolliseen tietoon. Vaikka strukturoituja arviointimenetelmiä on käytetty lastensuojelussa vähemmän, niiden lisääminen on nähty tavoitteena arviointiprosessien systematisoimiseksi. (Jaakola & Pösö 2022, 361–362.)

Sosiaalityöntekijän arviointityön haastavuutta lisää sosiaalityön monitahoinen luonne, jossa yhdistyvät luottamussuhteiden rakentaminen, lasten ja perheiden tukeminen sekä julkisen vallan käyttäjänä toimiminen. Sosiaalityöntekijä joutuu usein tasapainottelemaan perheen toiveiden ja lapsen edun välillä, mikä voi johtaa tilanteisiin, joissa päätökset, kuten lapsen huostaanotto, ovat ristiriidassa vanhempien toiveiden kanssa. Tämä voi vaikeuttaa luottamussuhteen rakentamista, ja sen ylläpitämistä. (Eronen ym. 2022, 180–182; Jaakola & Pösö 2022, 362–363; Mainstone 2014, 18–21.)

Siirtyminen aikuiskeskisyydestä lapsikeskisyteen on vahvistanut lapsen näkökulman ja oikeuksien huomioimista sosiaalityöntekijöiden arviointiprosesseissa. Lapsikeskeinen lähestymistapa korostaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja hänen näkemyksensä huomioimista häntä koskevissa asioissa. (Bastian ym. 2022, 97–98; Jaakola 2022, 89.) Lapsikeskeisesti toimivat sosiaalityöntekijät tarkastelevat lapsen riski- ja uhkatekijöitä aktiivisemmin kuin ei-lapsikeskeisesti toimivat, mutta teoreettisen tiedon hyödyntäminen arvioinnissa on yhä vähäistä. Käytetyistä teorioista kiintymyssuhdeteoria on yleisimmin hyödynnetty, mutta sosiaalityöntekijät kokevat usein epävarmuutta erityisesti lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja kehityspsykologisessa osaamisessa. (Jaakola ym. 2024, 100.)

Teorioiden ja tutkimustiedon käyttö arvioinnissa vaatii sosiaalityöntekijältä kriittistä otetta. Teorioiden ei tulisi toimia deterministisinä malleina, jotka tiukasti määrittelevät lapsen ja perheen tilanteen, vaan niiden tulisi ohjata laajempaa ymmärrystä mahdollisista syy-seuraussuhteista ja ilmiöistä. (Keddell 2017, 337–338.) Arviointi on keskeinen osa lastensuojelua, sillä sen perusteella määritellään lapsen ja perheen kanssa tehtävän työn suunta. Korkealaatuinen arviointi edellyttää sosiaalityöntekijältä asiantuntijuutta, tiedollisia valmiuksia ja kykyä tunnistaa lapsen tilanteen tarpeet oikein ja oikea-aikaisesti. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että ajan puute heikentää arviointityön laatua. Sosiaalityöntekijöillä ei aina ole riittävästi aikaa perehtyä huolellisesti lapsen ja perheen tilanteeseen, mikä voi johtaa epä johdonmukaisiin päätöksiin. (Jaakola & Pösö 2022, 371–372; Korpinen & Pösö 2021, 861–866.)

2 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käyttämäni kiintymyssuhdeteorian ja mentalisaatioteorian. Lisäksi käyn läpi keskeisimmät käsitteet, joita olen hyödyntänyt tutkimustuloksia esitellessäni ja johtopäätöksiä laatiessani.

2.1 Kiintymyssuhde lapsen emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen perustana

Kiintymyssuhdeteorian luojana pidetään psykiatri ja kehityspsykologi John Bowlbyä (1907-1990), joka on kiteyttänyt teorian keskeisen ytimen siihen, että lapsilla on sisäinen käyttäytymisjärjestelmä, jonka tarkoituksena on suojella heitä vaaroilta ja luoda turvallisuuden kokemus. Bowlby kutsuu lapsen itkua, takertumista ja levällään olevia käsiä kiintymyskäyttäytymiseksi, jonka tarkoituksena on saada vanhempi valppaaksi ja suunnata tämän huomio lapsen kokemaan ahdinkoon. Kiintymyssuhdekäyttäytymisen tavoitteena on, että lapsi saisi läheisyyttä vanhemmalta tai läheiseltä, hänestä huolehtivalta aikuiselta. On tutkittu, että turvallisen, positiivisen kiintymyssuhteen muodostuminen on välttämätöntä, jotta lapsella on mahdollisuus yltyä täyteen potentiaalinsa emotionaalisesti, kognitiivisesti ja sosiaalisesti tarkasteltuna. Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kehitystä myös älyllisesti ja auttaa lasta ajattelemaan loogisesti ja luomaan oman käsityksen maailmasta. (O'Reilly 2024, 353.)

Kiintymyssuhteet jakautuvat turvalliseen kiintymyssuhteeseen, turvattomaan välttelevään kiintymyssuhteeseen ja turvattomaan ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen. Ristiriitaisesti kiintyneelle lapselle on kertynyt toistuvia kokemuksia vanhemman epäjohdonmukaisesta reagoinnista hänen hätäänsä. Vanhemman reaktiot lapsen hädälle saattavat vaihdella, vaikka kyseessä olisi sama, toistuva tilanne. Vanhempi voi olla poissaoleva, ennakoimattoman ärsyyntynyt tai vastata lapsen tarpeisiin. Näin lapselle on muodostunut ajatusmalli, jonka mukaan vanhempaan ei voi luottaa, koska hänen reaktioitaan ei ole mahdollista ennakoida. Ristiriitaiseksi muodostuneessa kiintymyssuhteessa vanhemman käytös kumpuaa vanhemman omista sisäisistä, lapseen liittymättömistä tiloista, jotka ovat lapselle mahdottomia ymmärtää. (Flykt 2024, 95; Bogdanović ym. 2023, 2.) Ristiriitaisesti kiintyneellä lapsen suhde hoivaajaan muuttuu usein ajan myötä vihamielis-riippuvaiseksi (Sinkkonen & Kalland 2025, 78).

Lapsi kiintyy aikuiseen, joka vastaa hänen tarpeisiinsa säännöllisesti, vaikka tarpeisiin vastaaminen olisi mekaanista, kylmää tai jopa kaltoinkohtelevaa (Mäkelä & Salo 2012, 261). Välttelevästi kiintynyt lapsi on oppinut, että kun hän on hädissään, vanhempi ei huomioi hänen reaktioitaan tai suhtautuu niihin negatiivisesti. Näin lapsi oppii mallin, jonka mukaan hänen on selvittävä yksin, eikä hän voi ilmaista omia negatiivisia tunteitaan. Välttelevästi kiintynyt lapsi voi ulospäin vaikuttaa reippaalta, itsenäisesti pärjäävältä, koska on tottunut tukahduttamaan omat vahvat tunnekokemuksensa. Välttelevästi kiintynyt lapsi kiinnittää erityistä huomioita vanhempien reaktioihin, jotta voi sopeuttaa omaa toimintaansa vanhempien toiveiden mukaiseksi. (Sinkkonen & Kalland 2025, 77; Flykt 2024, 94–96.) Olennaista on huomioda, että vaikka välttelevästi kiintyneen lapsen vanhempi ei olisi pystynyt tukemaan lasta emotionaalisesti, hänen muusta hoivastaan, kuten harrastuksista, on voitu siitä huolimatta huolehtia hyvin. (Flykt 2024, 96).

Keskilapsuudessa eli 7-11 vuoden iässä kiintymyssuhdekäyttäytymisen painottuminen siirtyy fyysisen läheisyyden hakemisesta emotionaalisen tuen etsimiseen stressaavissa tilanteissa. Kouluiässä kiintymyssuhde kehittyy kohti yhteisesti säädelyä vuorovaikutusta vanhemman kanssa. Lapsi ei ole enää täysin riippuvainen vanhemman tarjoamasta säätelyavusta vaikeissa tilanteissa, vaan alkaa kyetä osittain itsesäätelyyn. Tällöin lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde rakentuu neuvottelujen ja yhteisen ymmärryksen varaan. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi vähitellen itsenäistyy ja kehittää kykyä ratkaista ongelmia omin voimin, hyödyntäen vanhempaa tukena tarvittaessa. Sen sijaan välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi ei käytä vanhempaa säätelyn apuna, jolloin yhteistä neuvottelua ei synny. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi puolestaan ilmaisee usein voimakkaita ja negatiivisia tunteita vanhempaa kohtaan, mikä heijastaa suhteen haasteellista dynamiikkaa. (Emt. 99.)

2.2 Jäsentymätön kiintymyssuhde turvattoman lapsuuden varjona

Edellä mainittujen jäsenyneiden kiintymyssuhteiden lisäksi on olemassa kaottinen eli jäsentymätön kiintymyssuhdemalli. Jäsentymättömän kiintymyssuhteen taustalla on vanhemman poikkeava vuorovaikutuskäyttäytyminen, jonka syynä ovat usein vanhemman omat käsittelemättömät lapsuusajan traumaattiset tai vaikeat kokemukset. Tällöin lapsen tavanomainen kiintymyssuhdekäytös laukaisee vanhemmassa arvaamattomasti hänen omat vaikeat ja käsittelemättömät kokemuksensa. Tällöin vanhemman käytös voi olla pelottavaa,

pelokasta, ristiriitaista, uhkaavaa tai kontaktista vetäytyvää, jolloin vanhemman reaktio vain lisää lapsen hädän tunnetta. (Sinkkonen & Kalland 2025, 78; Flykt 2024, 96; Bogdanović ym. 2023, 2.)

Jäsentymättömän kiintymyssuhteen merkkejä ovat lapsen ristiriitaiset, vaihtelevat ja asiayhteydestään irralliset reaktiot, joilla hän pyrkii selviytymään pelkoa aiheuttavissa tilanteissa. Lapsi saattaa samanaikaisesti sekä vältellä että hakeutua vanhemman luo, jähmettyä täysin esimerkiksi vanhemman palatessa kotiin tai ilmentää outoa käyttäytymistä ja ilmeitä. Näitä käyttäytymismalleja voidaan tulkita yrityksiksi selviytyä äärimmäisestä stressistä ja vanhemman epäjohdonmukaisesta käytöksestä, jolloin lapsen mieli kehittää joustavampia, mutta kaottisia toimintatapoja selviytyäkseen epävarmassa ja ristiriitaisessa ympäristössä. (Haltigan ym. 2021, 440–443.)

Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa pieni lapsi kokee voimakasta pelkoa, kun ainoa mahdollinen turvallisuuden tuoja on vanhempi, joka on myös uhan lähde. Koska pienen lapsen ei ole mahdollista yksin, ilman vanhemman kanssasäätelyä, säädellä omaa oloaan, lapsi joutuu yli- tai alivireystilaan. Tällöin lapsi voi joutua käyttämään dissosiaatiota selviytymismekanismina. Pienen lapsen dissosiaation voi tunnistaa käyttäytymisen äkillisistä katkoksista, jähmettymisestä tai ohimenevistä transsin kaltaisista tiloista, joissa kontakti lapseen katoaa ja hän jää tuijottamaan ympäristöään reagoimatta siihen. Jäsentymätön kiintymyssuhde voi olla yhteydessä myös kielen kehityksen vaikeuksiin. Turvaton ja erityisesti jäsentymätön kiintymyssuhde muodostaa vakavan riskin lapsen hyvälle kasvulle ja kehitykselle, mikä tekee niiden varhaisesta tunnistamisesta ja hoidosta erityisen tärkeää. (Flykt 2024, 96–97; Bogdanović ym. 2023, 2–8.)

Lapsen kehittyvät kognitiiviset taidot mahdollistavat uusien säätelystrategioiden muodostamisen, joiden tarkoitus on auttaa lasta sopeutumaan ja hallitsemaan ympäristöään, sekä ylläpitämään suhdetta kiintymyksen kohteeseen, yleensä vanhempaan. Kouluiässä noin kaksi kolmesta jäsentymättömästi kiintyneestä lapsesta kehittää niin sanotun kontrolloivan vuorovaikutusstrategian suhteessa vanhempaan. Kontrolloivasti rankaisevassa strategiassa lapsi ottaa vallan vuorovaikutussuhteessa määräämällä, nöyryyttämällä tai käyttäytymällä julmasti vanhempansa kohtaan. Tällaisissa tilanteissa vanhemmat usein kokevat lapsen vaativaksi ja haastavaksi. Tämä vaikeuttaa vanhempien kykyä tarjota emotionaalista tukea sekä asettaa lapselle selkeitä rajoja. Kontrolloivasti hoivaavassa strategiassa puolestaan tapahtuu roolien kääntyminen: lapsi alistaa omat tarpeensa vanhemman tarpeille ja pyrkii

korostuneesti huolehtimaan vanhemmasta tai tekemään tämän iloiseksi. Näissä tapauksissa vanhemmat näkevät lapsensa poikkeuksellisen sopeutuvaisena, mutta samalla heidän herkkyytensä lapsen todellisiin tarpeisiin on heikentynyt, mikä jättää lapsen vastaamaan vanhemman tarpeista. (Flykt 2024, 99–100.)

Vuorovaikutustutkimuksissa on huomattu, että lapsiaan kaltoinkohtelevat vanhemmat reagoivat korostuneen kielteisesti erityisesti silloin, kun lapsi ilmaisee negatiivisina miellettyjä tunteita tai kun lapsen käyttäytymisessä on haasteita. Tällaisissa tilanteissa lapsiaan kaltoinkohtelevat vanhemmat kohdistavat lapseen kontrolloivaa valtaa, joka saattaa sisältää esimerkiksi lapsen uhkailua tai muunlaista kaltoinkohtelua. Kaltoinkohtelevilla vanhemmilla on havaittu myös vaikeutta säädellä omia tunteitaan, kuten kiihtymystä ja ärtymystä, mikä vaikuttaa myös siihen, että tällöin vanhemman on vaikeaa auttaa lasta säätelämään omia tunteitaan ja esimerkiksi rauhoitella itkevää lasta. Tilanteissa, joissa lapsi ei noudata vanhemman ohjeita tai käskyjä, vanhempi komentaa lasta yhä vahvemmin esimerkiksi huutamalla tai toistamalla samaa ohjetta yhä uudelleen sen sijaan, että auttaisi lasta toimimaan toisella tavalla tai antaisi uuden toimintaohjeen. (Mäkelä & Salo 2012, 261.)

Jäsentymätön kiintymyssuhde on hyvin yleinen lapsilla, jotka ovat kokeneet kaltoinkohtelua. Kuitenkin on tärkeää ottaa huomioon, etteivät kaikki kaltoinkohdellut lapset ole jäsentymättömästi kiintyneitä, eikä jäsentymätön kiintymyssuhde automaattisesti tarkoita, että lapsi olisi kohdannut vakavaa kaltoinkohtelua. (Flykt 2024, 98; White ym. 2019, 1.) Kasvuympäristöllä ja vanhemmuudella on merkittävä rooli jäsentymättömän kiintymyssuhteen kehittämisessä. Vanhemman kokemat akuutit ja krooniset traumat voivat lisätä lapsen riskiä muodostaa jäsentymätön kiintymyssuhde. Kuitenkin vanhemman vaikeat lapsuudenkokemukset eivät yksinään selitä lapsen kiintymyssuhteen jäsentymättömyyttä. Olennaista on, miten vanhempi on käsitellyt omia kokemuksiaan ja kuinka suuri jäsentymättömyyden osuus on hänen omassa kiintymyssuhteessaan. Vanhemman jäsentymätön kiintymyssuhde on merkittävä riskitekijä lapsen kiintymyssuhteen jäsentymättömyyden kannalta. (Flykt 2024, 97–98.)

2.3 Kiintymyssuhdeteorian hyödyntäminen lastensuojelun avohuollossa

Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta voidaan tarkastella kiintymyssuhdeteorian kautta (Sinkkonen & Kalland 2025, 76). Kiintymyssuhdeteorian soveltamisesta lastensuojelutyöhön on käyty vilkasta kansainvälistä keskustelua, jossa on esitetty monenlaisia näkökulmia. Osa tutkimuksista pitää kiintymyssuhdetheoriaa hyödyllisenä työkaluna sosiaalityöntekijöiden arviointityön tukena. (Wilkins 2012, 15–19.) Toisaalta useissa tutkimuksissa korostetaan, että kiintymyssuhdeteorian hyödyntämiseen lastensuojelussa tulisi suhtautua kriittisesti ja varauksella (Wilkins 2021; White ym. 2019). Tutkijoiden näkemykset ovat myös muuttuneet uuden tutkimustiedon karttuessa, mikä ilmenee esimerkiksi David Wilkinsin vuosina 2012 ja 2021 julkaisemien artikkelien eroista.

Vuonna 2012 Wilkins päätteli tutkimuksessaan, että jäsentymätön kiintymyssuhde viittaa usein lapsen kaltoinkohteluun. Tämä perustui tutkimuksiin, joissa havaittiin, että kaltoinkohdelluista lapsista jopa 80 %:lla oli organisoitumaton kiintymyssuhde, kun vastaava luku yleisväestössä oli noin 15 %. Sittemmin tätä yhteyttä on tarkasteltu kriittisemmin, ja keskusteluun on tuotu muitakin mahdollisia selityksiä jäsentymättömän kiintymyssuhteen muodostumiselle. Esimerkiksi tietyn tyyppiset sosioekonomisten ongelmien yhdistelmät ovat osoittautuneet korreloivan yhtä voimakkaasti jäsentymättömän kiintymyssuhteen kanssa kuin lapsen kaltoinkohtelu. Uusien havaintojen valossa on korostettu, että kiintymyssuhdeteorian käyttöön lastensuojelussa on syytä suhtautua harkiten ja että sen tueksi tarvitaan aina laajempaa ymmärrystä perheen kokonaistilanteesta. (Wilkins 2021; Wilkins 2012; Cyr ym. 2010, 87–100.)

Wilkinsin havainnot eivät kuitenkaan kumoa sitä, että useiden tutkimustulosten mukaan lapsen kaltoinkohtelun ja jäsentymättömän kiintymyssuhteen välinen yhteys on tilastollisesti merkittävä. Laajamittaisessa tutkimuskokonaisuudessa, joka koostui kymmenestä eri tutkimuksesta ja sisälsi yhteensä 456 lasta, havaittiin merkittävä korrelaatio näiden kahden tekijän välillä. Tämän yhteyden kumoamiseen tarvittaisiin 471 tutkimusta turvallisuudesta kiintymyssuhteesta ja 283 tutkimusta jäsentymättömästä kiintymyssuhteesta, jotta tilastollinen tulos muuttuisi epävarmaksi. Näin ollen löydös lapsen kaltoinkohtelun ja jäsentymättömän kiintymyssuhteen merkittävästä yhteydestä on tilastollisesti vahva ja sen reliabiliteetti korkea. (Cyr ym. 2010, 96–98.) Vaikka tutkimukset osoittavat vahvan yhteyden jäsentymättömän kiintymyssuhteen ja kaltoinkohtelun välillä, on tärkeää arvioida jokainen tapaus huolellisesti ja kokonaisvaltaisesti (Forslund ym. 2022, 1–5).

Kiintymyssuhdeteoria on vaikuttanut lastensuojelutyöhön ja toimii päätöksenteon tukena, mutta sen onnistunut hyödyntäminen vaatii ymmärrystä teorian universaalista luonteesta, sekä sen soveltamisen rajoituksista (White ym. 2019, 1). Kiintymyssuhdetta ei tule tarkastella erillisenä ilmiönä, vaan osana laajempaa perhetilannetta ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, jotta vältetään liian suoraviivaiset johtopäätökset monimutkaisista ilmiöistä (Forslund ym. 2022, 1–5). Teorian soveltaminen vaatii myös huomioimaan muut lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät, kuten perheen kokonaistilanteen, vanhempien mahdolliset sairaudet sekä muut riski- ja suojatekijät (Keddell 2017, 338). Kiintymyssuhdeteorian tuntemus ja sen soveltamisen taito ovat erityisen tärkeitä lastensuojelutyössä, sillä varhaisen vanhemmuuden tukeminen voi edistää lasten turvallisempien kiintymyssuhteiden kehittymistä (Flykt 2024, 93–99).

Suomessa kiintymyssuhdetta arvioidaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta havainnoivilla menetelmillä, joita ovat esimerkiksi *Marschack Interaction Method (MIM)*, *Emotional Availability Scales (EAS)* tai *Care Index*. Näiden menetelmien käyttö vaatii kouluttautumista. (Flykt 2024, 93–103.) Viime vuosina on kehitetty yhä luotettavampia tapoja mitata ja tunnistaa lapsen hoivaan liittyviä haasteita. Tämän kehitystyön tuloksena on syntynyt *Atypical Maternal Behavior Instrument for Assessment and Classification System* eli AMBIANCE, joka voidaan vapaasti suomentaa epätyypillisen äidin hoivakäyttäytymisen arviointi- ja luokittelumenetelmäksi. Kyseisestä menetelmästä on kehitetty myös tiivistetty versio, AMBIANCE-Brief, jonka hyödyntämisestä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten käytössä on vaikuttavaa näyttöä. Lyhennetyin version avulla on voitu luotettavasti tunnistaa lapsen kiintymyssuhdehäiriöitä sekä vanhemman haitallista hoivakäyttäytymistä erityisesti lapsen ja vanhemman leikkihetkien aikana. (Madigan ym. 2021, 438–445; Cooke ym. 2020, 302–308.) Vaikka menetelmän avulla on mahdollista tunnistaa jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen liittyvää vanhemman poikkeavaa vuorovaikutuskäyttäytymistä, menetelmä ei ole vielä Suomessa laajasti käytössä (Flykt 2024, 103).

AMBIANCE-Briefin tavoitteena ei ole diagnosoida turvattomia kiintymyssuhteita, vaan tarjota luotettava arviointimenetelmä osaksi lapsen ja perheen kanssa tehtävän työn kokonaisuutta. Menetelmän avulla voidaan tunnistaa hoivaajan ja lapsen vuorovaikutuksessa ilmeneviä haavoittuvuustekijöitä, mikä auttaa kohdistamaan tukitoimet oikein ja tehokkaasti. Työkalua ei ole tarkoitettu arviointimenetelmäksi, jonka perusteella tehtäisiin esimerkiksi huostaanottopäätöksiä. Sen sijaan sen tarkoituksena on tuottaa arvokasta tietoa lapsen

kiintymyssuhteista ja vanhemman tai huoltajan tarjoamasta hoivasta, jotta perhettä voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla. (Madigan ym. 2021; Cooke ym. 2020, 301–309.)

AMBIANCE-Brief koulutuksia on pidetty perheiden kanssa työskenteleville sosiaalialan työntekijöille. Koulutusten jälkeen tehdyissä arvioinneissa on todettu, että 89% osallistujista pystyi käyttämään menetelmää luotettavasti. Menetelmä mahdollistaa sosiaalityöntekijöille tutkimustietoon perustuvan työväliseen käytön nelipäiväisen koulutuksen käymällä, jonka voi käydä etäyhteyksillä. (Eirich ym. 2024, 439–444.) Suomessa ainakin Traumaterapiakeskuksen kautta on pystynyt osallistumaan lasten kanssa työskenteleville suunnattuun AMBIANCE-Brief -menetelmäkoulutukseen (Traumaterapiakeskus 2023). Vaikka menetelmästä tehty tutkimusnäyttö on lupaavaa, on tärkeää ottaa huomioon, että menetelmä on kuitenkin vielä verrattain uusi, minkä vuoksi sen vaikuttavuutta on ollut toistaiseksi mahdollista tutkia verrattain vähän.

Lastensuojelussa tulisi kiinnittää huomiota molempien vanhempien lapsuudenkokemuksiin, sillä ne vaikuttavat heidän omaan vanhemmuuteensa. Erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivillä vanhemmilla on usein itsellään jäsentymätön kiintymyssuhde, mikä voi altistaa myös heidän lapsensa samankaltaisille kiintymyssuhdeongelmille. Yhteys ei kuitenkaan ole suoraviivainen, sillä päihde- ja mielenterveysongelmien taustalla vaikuttaa monenlaisia altistavia ja suojaavia tekijöitä, jotka on otettava huomioon arvioitaessa lapsen kiintymyssuhteen kehitystä. Lasta jäsentymättömältä kiintymyssuhteelta suojaavia tekijöitä ovat vanhemman sensitiivisyys lasta kohtaan, perheen saama muu tuki, sekä lapsen muut ihmissuhteet. (Flykt 2024, 98.)

2.4 Mentalisaatio ja vanhemmuus – kyky ymmärtää ja vastata lapsen tarpeisiin

Mentalisaatioteorian kehittäjänä tunnetaan psykoanalyytikko Peter Fonagy, joka on määritellyt mentalisaation kyvyksi pohtia tietoisia ja tiedostamattomia tunteita ja ajatuksia itsessä ja toisessa (Kalland 2017, 131; Fonagy 1991, 639–640). Mentalisaatio tarkoittaa kykyä pohtia ja ottaa huomioon omia ja toisten ajatuksia ja tunteita niin, että myös ymmärtää näiden keskinäisiä merkityksiä ja yhteyksiä. Henkilö, joka omaa hyvän mentalisaatiokyvyn, tunnistaa ja pystyy reflektoimaan omia ja toisten tunteita ja ajatuksia. Hyvään mentalisaatiokykyyn

liittyy myös kyky kyseenalaistaa omia ajatuksia ja tarkastella niitä myös kriittisesti ymmärtäen, että ajatukset eivät aina ole totuuksia. Vanhempi, joka omaa hyvän mentalisaatiokyvyn, yrittää tunnistaa ja ymmärtää lapsen tunteita, ajatuksia ja tarpeita antaen niille arvoa ja kunnioittaen niitä. Mentalisaatiokyky helpottaa tunnesäätelyä ja mahdollistaa itsereflektion ennen kuin tunteet muuttuvat teoiksi. (Casey 2022, 45–47; Kalland 2017, 131–132; Pajulo ym. 2015a, 1051–1056.) Voisi ajatella, että mentalisaatiokykyä kuvaa utelias, kunnioittava ja arvostava kohtaaminen sekä aito kiinnostus lapsen tarpeista, tunteista, ajatuksista ja positiivisen kehityksen mahdollistamisesta.

Mentalisaatioteoria osoittaa, ettei lapsi kehity ihmissuhdetyhjiössä. Suotuisa kehitys vaatii riittävän usein tapahtuvaa tunnetilojen yhteensovittamista eli tilanteita, joissa vanhempi tavoittelee lapsen tunnetilaa esimerkiksi hoivaamalla lasta hellästi ja rauhallisesti tämän herätessä. (Kalland 2014, 27–28.) Mentalisaation ohella on alettu käyttämään käsitettä *vanhemman reflektiivinen kyky*, jolla viitataan vanhemman kykyyn tulkita ja reflektoida lapsessa ja itsessään tapahtuvia mielenliikkeitä. Reflektiivisen kyvyn avulla vanhempi pystyy tulkitsemaan lapsen käyttäytymistä yhdistämällä sen lapsen sisäisiin mielentiloihin, mikä auttaa vanhempaa ymmärtämään lapsen sisäistä maailmaa ja vastaamaan tämän tarpeisiin. Keskeistä reflektiivisessä kyvyssä on, että sen käyttäminen vaatii tietoista ponnistelua. (Stuart ym. 2025, 1–2.)

Vanhemman mentalisaatiokyvyn ytimessä on kiinnostus lapsen mielenliikkeistä. Vanhemmaksi kehittyminen alkaa jo raskausaikana, jolloin vanhemman keskeinen tehtävä on ymmärtää, että lapsi on itsestä erillinen, mutta samalla yhteydessä itseen ja vanhemman kokemuksiin. (Kalland 2014, 30–31.) Vanhemman mentalisaatiokyvyn kehittyminen vaatii vanhemmalta sen pohtimista, mitä lapsi mahtaa tuntea ja tarvita vanhemmalta kulloinkin. Vanhemman mentalisaatiokyky on positiivista uteliaisuutta, mielen avoimuutta ja tietoista työskentelyä lapsen kokemusmaailman tavoittamiseksi. Mentalisaatiokyky on keskeinen elementti hyvän vuorovaikutuksen muodostumisessa ja sitä voi kehittää pohtimalla omaa tai muiden mielensisäistä maailmaa. Mentalisaatiokyky mahdollistaa sekä lapsen fyysisten että emotionaalisten tarpeiden ymmärtämisen ja niihin vastaamisen. (Casey 2022, 45–47; Kalland ym. 2022, 2–3; Kalland 2014, 30–31.)

Kun vanhempi tarjoaa lapselle mentalisaatiokyvyn kautta turvallisuuden tunnetta, lapsi oppii erottamaan itsensä ja oman tunnekokemuksensa sekä sen, oliko esimerkiksi oma pelko tai hätäntyminen todellisuuteen vai kuviteltuun suuntautuvaa. Mentalisaatiokyky vaatii kahden

mielen pitämistä mielessä samanaikaisesti kumpaakaan kadottamatta. (Wang 2022, 2–3.) Kysymys on turvallisuuden tunteen luomisesta lapselle esimerkiksi tilanteissa, joissa todellista vaaraa ei ole. Mentalisaation avulla vanhempi osoittaa ymmärtävänsä lapsen reaktiota esimerkiksi kun tämä on satuttanut itsensä. Ymmärryksen osoittaminen voi olla esimerkiksi sitä, että vanhempi sanoo, että onpa harmillista, että polveen sattuu ja vanhempi voi puhalttaa lapsen polveen. Samaan aikaan vanhempi voi pitää lasta rauhallisesti sylissään ja silittää tätä kertoen olemuksellaan ja käyttäytymisellään, että vaara on ohi ja lapsi on turvassa. (Kalland 2014, 32–33.)

2.5 Mentalisaatiokyky tunnetyön perustana

Mentalisaatio toimii tietoisien mielen työkaluna erityisesti tilanteissa, joissa tapahtumat eivät vastaa ennako-oletuksia ja vanhemmalta vaaditaan aktiivista pyrkimystä ymmärtää lapsen kokemusta. Tämä tapahtuu usein siten, että vanhempi kysyy joko mielessään tai suoraan lapselta, mitä on tapahtunut, ja pyrkii aidosti ymmärtämään lapsen näkökulmaa sen sijaan, että pitäytyisi omilla oletuksillaan ja uskomuksillaan. (Stuart ym. 2025, 2–3; Kalland 2014, 29.) Lapsen mentalisaatiokyky rakentuu kiintymyssuhteen kautta, mutta traumatisoituminen voi estää sen kehittymistä ja käyttöä. Jos vanhempi on itse kokenut trauman, hänen mentalisaatiokykynsä heikentyy, mikä puolestaan vaikuttaa kielteisesti myös lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymiseen. Toisaalta juuri mentalisaatiokyvyn vahvistaminen on keskeinen tekijä toipumisessa. Hyvä mentalisaatiokyky ei ainoastaan auta ymmärtämään omia ja toisten mielentiloja, vaan myös jäsentämään elämäntapahtumien merkityksiä ja tukemaan niiden käsittelyä. (Bogdanović ym. 2023, 2–7.)

Tunnetaidot liittyvät läheisesti mentalisaatiokykyyn, sillä mentalisaation keskiössä on kehitettävissä oleva taito tunnistaa ja ymmärtää omien ja toisten käyttäytymisen taustalla olevia tunteita, ajatuksia, aikomuksia ja uskomuksia. Mentalisoiva vanhempi ymmärtää, että hänen omat uskomuksensa, tunteensa ja ajatuksensa vaikuttavat hänen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Vanhemman mentalisaatiokyky auttaa ymmärtämään, että lapsi on hänestä erillinen yksilö, joka voi tuntea, ajatella ja kokea tilanteet eri tavalla kuin vanhempi. Jotta vanhempi pystyy pitämään oman ja lapsensa mielen mielessään, hänen tulee pystyä estämään automaattisia reaktioitaan ja suuntaamaan tarkkaavaisuuttaan tietoisesti haluamiinsa asioihin. Tutkimuksissa on havaittu, että stressi ja kuormittavat elämäntilanteet heikentävät mentalisaatiota. Kun vanhempi itse voi hyvin, on hänellä myös suuremmat todennäköisyydet

onnistua mentalisoinnissa ja näin ymmärtää ja ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. (Bogdanović ym. 2023, 3; Wang 2022, 2–3.)

Tunnetyöllä (*emotion work*) tarkoitetaan omien tunteiden säatelemistä ja hallintaa, jotta voidaan vastata perheenjäsenten emotionaalisiin tarpeisiin, tukea heidän hyvinvointiaan ja ylläpitää perhesuhteiden tasapainoa. Myös lapset osallistuvat tunnetyöhön niin perheessä kuin ystävyys-suhteissaan, pyrkien tietoisesti ymmärtämään, muokkaamaan ja sopeuttamaan omia tunnereaktioitaan ja tunnekokemuksiaan. (Notko & Sevón 2018, 69.) Lapsi kuitenkin oppii tunte säätelytaitoja suhteessa vanhempansa ja mikäli vanhempi ei kykene itse jäsentelemään ja säatelemään omia tunteitaan, ei hän pysty tätä taitoa myöskään lapselleen opettamaan. Erityisesti vanhemmat, jotka ovat itse kokeneet kaltoinkohtelua omassa lapsuudessaan, ovat alttiimpia ylisukupolvisen taakan siirtämiseen omille lapsilleen. (Rosso 2022, 6; Wang 2022, 2.) Mentalisaatiokyky kuitenkin suojaa kaltoinkohtelun siirtymiseltä, koska se vähentää riskiä, että kaltoinkohdeltu vanhempi toistaa samaa haitallista käyttäytymistä omassa vanhemmuudessaan (Rosso 2022, 1–2).

Vanhemmilla, joilla on käsittelemättömiä traumaattisia kokemuksia omasta lapsuudestaan, nämä vaikeat kokemukset nousevat usein esiin, kun he itse tulevat vanhemmiksi. Tämä voi aiheuttaa vanhemmalle voimakasta ahdistusta vuorovaikutustilanteissa oman lapsensa kanssa. Käsittelemättömät elämäkokemukset heikentävät vanhemman tunnetaitoja, joita on vaikea kehittää silloin, kun oma tunne-elämä on jo täynnä voimakkaita ja intensiivisiä tunteita. Tällaiset tunteet voivat puolestaan heikentää mentalisaatiokykyä, eli kykyä ymmärtää ja tulkita sekä omia että lapsen mielentiloja. Mikäli lasta ei mentalisoida, ei myöskään lapsen oma mentalisaatiokyky pääse kehittymään. (Rosso 2022, 5–6; Wang 2022, 3.)

Heikko mentalisaatio on tutkimuksissa jaettu kolmeen osaan, esimentalisointiin (*prementalizing*), liialliseen varmuuteen (*over certainty*) ja aidon kiinnostuksen ja uteliaisuuden puutteeseen (*a lack of genuine interest and curiosity*). Esimentalisoivassa ajattelussa vanhempi tulkitsee lasta vääristyneesti pahantahtoisena, mikä ei vastaa lapsen todellisia mielentiloja. Liiallinen varmuus puolestaan ilmaantuu riittämättömänä tietoisuutena siitä, että lapsen mielentilat voivat olla vaikeasti hahmotettavia. Vanhemman liiallinen varmuus näkyy tungettelevalla tavalla, kun vanhempi yrittää osoittaa lapselle ymmärtävänsä tätä pikemminkin omien subjektiivisten linssiensä läpi. Aidon kiinnostuksen ja uteliaisuuden puute johtuu yleensä joko vanhemman haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä tutkia lapsen mielentiloja. (Wang 2022, 3.)

Tutkimukset osoittavat, että mentalisaatiopohjaiset interventiot ovat erityisen vaikuttavia perheissä, joissa esiintyy kaltoinkohtelua. Niiden on havaittu vähentävän kaltoinkohtelua ja parantavan sekä vanhemman että lapsen hyvinvointia. (Sinkkonen & Kalland 2025, 80; Brown ym. 2023, 1134.) Mentalisaatiopohjainen ajattelu on osoittautunut hyödylliseksi lastensuojelussa, sillä perinteiset sosiaalityön teoriat eivät aina huomioi riittävästi traumaattisten kokemusten ja kiintymyssuhdevaikeuksien monimutkaisuutta. Mentalisaatiopohjaisen ajattelun avulla sosiaalityöntekijät voivat auttaa lapsia ja perheitä tunnesäätelyn kehittämisessä sekä tarjota heille emotionaalista vakautta ja turvaa. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa sekä lasten että vanhempien reflektiivistä kykyä, mikä tukee lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä sekä parantaa koko perheen hyvinvointia. (Casey 2022, 44–46.)

3 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen toteuttamisen keskeiset vaiheet tutkimustehtävän perustelusta aina aineiston analyysin toteutukseen. Luvussa esitellään tutkimuskysymys ja avataan tutkimuksen aineiston keruuprosessi sekä perustellaan valinnat menetelmän ja aineiston osalta. Tavoitteena on tarjota johdonmukainen ja läpinäkyvä kuvaus siitä, kuinka tutkimus on suunniteltu ja toteutettu, jotta sen luotettavuutta ja eettistä kestävyyttä voidaan arvioida. Aineiston analyysissä hyödynnetty teoriaohjaava sisällönanalyysi esitellään yksityiskohtaisesti, ja analyysimenetelmän soveltuvuus tutkimuksen tavoitteisiin perustellaan. Luku päättyy tutkimuksen eettisten kysymysten tarkasteluun, jossa painotetaan tutkimuksen sensitiivisen aiheen huomioimista ja pseudonymisoinnin merkitystä tutkittavien anonymiteetin turvaamisessa.

3.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tutkimustehtävänä on selvittää, miten lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua. Tavoitteena on saavuttaa ymmärrys siitä, millaisia arviointimenetelmiä sosiaalityöntekijät käyttävät ja millaisiin emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmenemismuotoihin he kiinnittävät huomiota arvioidessaan emotionaalista kaltoinkohtelua. Tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu näin ollen myös sosiaalityöntekijöiden käsityksiin siitä, mitä emotionaalinen kaltoinkohtelu on, millaisena ilmiönä se käytännön työssä näkyy ja miten sosiaalityöntekijät toimivat kohdatessaan vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua.

Tutkimustehtäväni kytkeytyy lastensuojelun käytäntöjen kehittämiseen ja teoreettiseen keskusteluun sosiaalityön roolista emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa. Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa tietoa, joka voi tukea sosiaalityöntekijöitä emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa, arvioinnissa ja siihen puuttumisessa, sekä tarjota näkökulmia työn kehittämiseen.

Tutkimuskysymys on laadittu huomioimalla hyvän tieteellisen kysymyksen reunaehdot. Tutkimuskysymys on tällöin perusteltu, kysymistä vaativaan aiheeseen kohdistuva ja osuva. Näin olen pyrkinyt tutkimuskysymyksen asettamisella, sekä haastatteluiden aikana tekemilläni kysymyksillä rajaamaan aihetta ja asettamaan vastaamisen rajat.

Tutkimuskysymyksen käytettyjen termien ja käsitteiden avulla olen pyrkinyt sitomaan tutkimuksen siihen tarkoitettuun teoreettiseen keskusteluun. (Ronkainen ym. 2014, 43–44.)

Tutkimuskysymykseni on:

Miten sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua lastensuojelun avohuollossa?

3.2. Aineiston keruu ja kuvaus

Asiantuntijoiden haastattelun perusteluna on aiemmassa tutkimuksessa esitetty, että asiantuntijoilta saadaan heidän asiantuntijuuteensa perustuvaa tietoa (Alastalo ym. 2017, 218). Sosiaalityöntekijät ovat lapsen edun ja hyvinvoinnin arvioinnin asiantuntijoita, ja tämän vuoksi valitsin heidät haastateltaviksi, sillä heillä voidaan olettaa olevan kyky arvioida lapsiin kohdistuvaa emotionaalista kaltoinkohtelua. Tutkimusongelman ja -asetelman kannalta sosiaalityöntekijöiden haastattelu oli perusteltu valinta, koska vanhempien haastattelu heidän lapseensa kohdistamasta emotionaalisesta kaltoinkohtelusta ei olisi tuottanut tavoittelemaani asiantuntijanäkökulmaa. Lisäksi aihe olisi ollut vanhemmille niin sensitiivinen, että haastateltavien löytäminen olisi todennäköisesti ollut hyvin haastavaa. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten lapsiin kohdistettua emotionaalista kaltoinkohtelua arvioidaan, joten lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät olivat paras mahdollinen valinta tutkimusongelman ratkaisemiseksi.

Elokuussa 2024 toimitin yhden hyvinvointialueen tutkimusyksikköön tutkimuslupahakemuksen, jossa pyysin lupaa tutkia emotionaalista tukea ja kaltoinkohtelua lastensuojelun avohuollon asiakaslasten ja -nuorten vanhempien vanhemmuudessa. Tarkoituksena oli haastatella avohuollossa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä aiheesta teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Hakemuksen liitteeksi toimitin tutkimussuunnitelman, tutkimustiedotteen ja alustavan haastattelurungon.

Tutkimusluvan saatuani lähetin haastattelukutsun lastensuojelun avohuollossa työskenteleville sosiaalityöntekijöille sähköpostitse syyskuussa 2024. Haastattelukutsu sisälsi tutkimustiedotteen (Liite 1), jossa kerroin tutkimuksen aiheesta, tavoitteista ja toteutuksesta sekä jaoin yhteystietoni haastatteluun ilmoittautumista varten. Tavoittelin 6–10 sosiaalityöntekijän haastattelua, sillä tutkimuskirjallisuuden mukaan opinnäytetöissä 6–8

haastateltavaa pidetään hyvänä määränä, erityisesti parityönä tehdyissä tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99; Eskola 2007). Haastattelut osoittautuivat noin tunnin mittaisiksi, joten päätin rajoittaa haastateltavien määrän kuuteen, jotta työ säilyisi opinnäytetyölle sopivan laajuisena. Koska tein opinnäytetyön yksin, kuusi haastateltavaa oli riittävä määrä kattavan aineiston keräämiseksi.

Ensimmäiseen haastattelukutsuun vastasi kaksi sosiaalityöntekijää, jotka ilmoittautuivat haastateltaviksi. Kun kahden viikon kuluttua lähetin haastattelukutsun muistutuksena uudelleen, kolme sosiaalityöntekijää vastasi, joista yksi pyysi lupaa osallistua haastatteluun työparinsa, sosiaaliohjaajan, kanssa. Hyvinvointialueen tutkimusyksikkö hyväksyi sosiaaliohjaajan osallistumisen. Syyskuun 2024 loppuun mennessä olin toteuttanut neljä yksilöhaastattelua lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kanssa sekä yhden parihaastattelun, johon osallistui sosiaalityöntekijä ja hänen työparinsa, sosiaaliohjaaja. Kaikki haastattelut pidettiin etäyhteyksillä Zoomin välityksellä, ja ääniraidat nauhoitettiin tietoturvallisesti.

Tutkimukseni on metodologialtaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Toteutin haastattelut puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jota käytetään usein asiantuntijahaastatteluissa laadullisen aineiston keräämiseen (Alastalo ym. 2017, 221). Teemahaastattelu on strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto, jossa tutkija voi laatia etukäteen apukysymyksiä valittujen teemojen käsittelyn tueksi. Samalla menetelmä jättää tilaa haastattelun aikana esiin nouseville näkökulmille ja niihin syventymiselle. (Eskola ym. 2018, 29; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–90.) Haastatteluiden tavoitteena oli antaa avohuollon asiantuntijoille mahdollisuus kertoa vapaasti näkemyksistään ja kokemuksistaan emotionaalisen kaltoinkohtelun ja sen arvioinnin teemoihin liittyen. Haastattelurunko (Liite 2) oli väljä, jotta se mahdollisti haastateltavien pohdinnan ja kokemusten esille tuomisen. Haastattelijana esitin avoimia kysymyksiä ja tarvittaessa täydentäviä jatkokysymyksiä keskustelun pohjalta. Lisäksi varmistin ymmärtäneeni haastateltavan kertoman oikein toistamalla, tiivistämällä tai muotoilemalla hänen sanomansa uudelleen. Näin pystyin johdattelemaan keskustelua syvemmille tasoille.

Ennen haastattelun nauhoituksen aloittamista kerroin haastattelun kestävän noin tunnin ja että pidän kiinni aikataulusta, jotta haastateltava voi keskittyä rauhassa keskusteluun. Selitin myös teemahaastattelun luonteen sekä korostin haastattelun tietoturvallisuutta. Kävin läpi

pseudonymisoinnin periaatteet ja varmistin, ettei haastateltavan tarvinnut huolehtia siitä, mitä ja miten hän asioita esittää. Näin pyrin luomaan luottamuksellisen ja vapautuneen ilmapiirin haastattelulle.

Litteroin haastattelut sanatarkasti, säilyttäen puhutun kielen sellaisena kuin se esitettiin, mukaan lukien pitkät tauot ja naurahdukset, jotka vaikuttivat tulkintoihin. Tämä lähestymistapa riittää, kun analyysi perustuu sisällön luokitteluun, teemoitteluun tai ilmauksien kategorisointiin (Elo ym. 2022, 219; Ronkainen ym. 2014, 119).

Taulukko 1: Haastattelujen kesto ja litteroitujen sivujen määrä käyttäen fonttia Times New Roman, fonttikokoa 12 ja riviväliä 1,5.

Haastattelu	Kesto (min)	Litteroidut sivut (sivua)
H1	65	19
H2	59	20
H3	60	16
H4 ja H5	74	25
H6	64	18
Yhteensä	322 minuuttia	98 sivua

3.3. Aineiston analyysi

Eskola ja Suoranta (2014, 15) ovat ehdottaneet laadullisen tutkimuksen tunnusmerkiksi muun muassa tutkittavien näkökulmaa. Tässä tutkimuksessa tutkittavien näkökulma on tutkimuksen keskiössä ja nimenomaan tutkittavien näkökulmien kautta pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä, lapsiin kohdistettua emotionaalista kaltoinkohtelua. Laadullisessa tutkimuksessa tuodaan subjektit eli tässä tapauksessa viisi sosiaalityöntekijää ja yksi sosiaaliohjaaja mukaan todellisuuden tarkasteluun. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan ajatella, että todellisuus koostuu itse asian lisäksi erilaisista näkökulmista kyseiseen asiaan liittyen. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 74.) Tässä tutkimuksessa objektiivinen, “itse asia” on vanhemman lapseensa kohdistaman emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi ja

subjektiivisuus puolestaan koostuu tämän objektiivisen ilmiön kanssa työskentelevien asiantuntijoiden eli sosiaalityöntekijöiden näkökulmista.

Laadullisten tutkimusten analyysimenetelmistä sisällönanalyysiä on käytetty eniten (Elo ym. 2022, 215). Sisällönanalyysiä on kuvattu perusanalyysimenetelmäksi, jonka avulla on mahdollista analysoida monipuolisesti erilaisia laadullisia aineistoja. Sen lisäksi, että sisällönanalyysiä voidaan käyttää aineiston analyysimenetelmänä, sitä on mahdollista käyttää myös väljempänä teoreettisena viitekehyksenä yhdistämällä se erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysi on siis joustava ja monenlaisiin käyttötarkoituksiin sopiva menetelmä. Useimmat erilaiset laadullisessa tutkimuksessa käytetyt menetelmät pohjautuvat sisällönanalyysiin, kun analysoidaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysiä. (Vilkkä 2021, 153–156; Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.) Tämän perusteella sisällönanalyysi tuntui hyvin perustellulta ja johdonmukaiselta valinnalta laadullisen haastatteluaineistoni analyysimenetelmäksi.

Perinteisesti sisällönanalyysi on jaettu aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin (Vilkkä 2021, 45; Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Valitsin tämän tutkimuksen analyysimenetelmäksi teoriaohjaavaan sisällönanalyysin, jossa aineiston analysoinnissa käytetään teoreettisia kytkeitä niin, että teoria toimii aineiston analysoinnin apuna analyysin kuitenkin pohjautumatta suoraan teoriaan. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksen mukaisesti tavoitteenani oli luoda uutta tietoa tutkittavasta aiheesta (Eskola & Suoranta 2014, 139). Tämän tavoitteen saavuttamiseksi nimenomaan teoriaohjaava sisällönanalyysi oli mielestäni paras mahdollinen vaihtoehto.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi alkaa tutkimuksessani aineistolähtöisesti, mutta analyysin loppuvaiheessa analyysiä ohjaa valittujen teorioiden, eli tässä tutkimuksessa kiintymyssuhde- ja mentalisaatioteorian kytkeminen aineiston analysointiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Toteutin aineiston analyysin alkuvaiheet hyödyntämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja vasta analysoidessani tutkimuksen tuloksia kytkin aineiston analyysin kiintymyssuhdeteorian ja mentalisaatioteorian kautta teoreettiseen viitekehykseen. Näin tutkimuksen teoreettinen näkökulma säilyi johdonmukaisena ja analyysi yhdistyi luontevasti aiempaan tutkimustietoon perustuvaan ymmärryksen aiheesta (Ronkainen ym. 2014, 75).

Teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä ohjaa abduktiivinen päättely, joka sopii erityisesti vähän tutkittujen tai epäselvien ilmiöiden selittämiseen. Sen sijaan, että yrittäisin todistaa jonkin olemassa olevan teorian paikkansapitävyyttä, abduktiivisen päättelyn avulla pyrin luomaan uutta tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä yhdistämällä aineistolähtöisyyden ja olemassa olevat teorat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110.) Jos aineistosta löytyy päätelmiä, työskentelytapoja tai ajatuksia, jotka liittyvät kiintymyssuhde- tai mentalisaatioteoriaan, yhdistän ne olemassa olevaan tutkimustietoon. Sen lisäksi, että kytken aineiston aiempaan tutkimustietoon, pyrin myös aineistolähtöisesti löytämään uusia näkökulmia ja tuloksia täydentämään aiempaa tietoa.

Analyysiä toteuttaessani otin huomioon, että tutkimustuloksiin vaikuttavat tutkittavien mielikuvat, pyrkimykset ja asenteet (Metsämuuronen 2009, 34). Tutkimukseni nojaa konstruktiiiviseen kielikäsitteeseen, jonka mukaan kieli aktiivisesti rakentaa ja muokkaa todellisuutta todellisuuden kuvaamisen lisäksi. Näin todellisuus muodostuu kielenkäytössä tulkitsemisen ja ymmärtämisen kautta. Haastatteluiden ja todellisuuden välisen suhteen sijaan tässä tutkimuksessa tarkastellaan haastateltavien kielen kautta tuottamaa todellisuutta ja neljän yksilöhaastattelun ja yhden parihaastattelun kielellisessä tiedon tuottamisessa keskenään syntyneitä suhteita. (Eskola & Suoranta 2014, 139.)

Kuten laadullisen tutkimuksen analysoinnille on tyypillistä, tässäkin tutkimuksessa analyysin eri vaiheet olivat osittain päällekkäisiä (Ruusuvuori ym. 2010, 12). Esimerkiksi aineiston litterointi, koodaus ja teemoittelu etenivät rinnakkain ja vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Analyysissa noudatin Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2010, 11–12) esittämiä vaiheita, jotka sisältävät muun muassa aineiston järjestämisen, luokittelun, teemojen tunnistamisen sekä tulosten tulkinnan ja suhteuttamisen teoriaan. Analyysin teko noudatti myös sisällönanalyysistä esitettyä kolmiosaista prosessia, joka muodostuu valmistelu-, analysointi-, ja raportointivaiheesta. Valmisteluvaiheeseen kuuluu analyysiyksikön valinta, aineistoon perehtyminen ja tässä tutkimuksessa myös litterointi. (Elo ym. 2022, 215; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.)

Valitsin analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, joka on tutkimuksessani haastateltavan ilmaisu, joka voi muodostua useistakin lauseista. Ajatuskokonaisuus määrittyy suhteessa tutkimuskysymykseen niin, että ajatuskokonaisuus vastaa tutkimuskysymykseen. Analyysiyksikkönä ajatuskokonaisuus soveltuu mielestäni parhaiten tutkimuksen

monimutkaiseen aiheeseen. Yksittäisen sanan tai lauseen käyttäminen analyysiyksikkönä olisi saattanut johtaa liian yksinkertaiseen analyysiin, mikä ei olisi vastannut aiheen luonnetta. Moni ajatuskokonaisuus tuotti useampia pelkistettyjä ilmauksia, joista jokainen ilmaus vastasi tutkimuskysymykseen eri näkökulmasta. (Elo ym. 2022, 219.)

Teemoittelu on aineiston jäsennostapa, jossa korostuu, mitä kustakin teemasta on haastattelun aikana sanottu. Teemoittelulla voi ryhmitellä aineistoa ja pilkkoa se tutkimuksen tarkoitusta palveleviin kokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Toteutin teemoittelua etsimällä aineistosta toistuvia teemoja, joissa samaa aihetta kuvattiin erilaisilla tavoilla. Tämän jälkeen pelkistin aineiston. Pelkistettyjen ilmausten muodostaminen osoittautui erittäin työlääksi, sillä niitä löytyi valtava määrä. Tein lopulta niin, että kävin koko koodatun aineiston läpi ja loin samalla word-tiedoston, johon asetin taulukon, johon vasemmalle puolelle kirjoitin kaikki aineistosta nousseet tutkimuskysymykseen vastaavat alkuperäisilmaukset. Oikeaan sarakkeeseen kirjoitin pelkistetyt ilmaukset. Tämän jälkeen kävin vielä uudelleen aineiston läpi ja tarkistin mihin pelkistettyihin ilmauksiin johtaneita alkuperäisilmauksia oli vähiten ja jätin taulukkoon vain ne ilmaukset, jotka olivat aineiston kannalta merkittäviä toistuvuudeltaan tai tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta.

Taulukko 2: Esimerkki pelkistettyjen ilmausten muodostamisesta.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
<p>“Jos mul on semmonen olo, et tää vanhempi vaikuttaa näihin tapaamisiin, et hän haluaa sanella mitä siellä tapahtuu ja lapsi ei pysty oleen oma ittensä ni sit mä oon tehny niin, et mä oon halunnu tavata lasta kahden kesken.” (H2)</p>	<p>Vanhempi pyrkii vaikuttamaan tapaamisten kulkuun ja sisältöön, vanhempi käyttää valtaa väärin, lapsi ei pysty olemaan oma itsensä vanhemman läsnäollessa, lapsen tapaaminen ilman vanhempia</p>
<p>“He ei pysty joustamaan niist asioista, et heil on nii semmone katse, et he ei pysty ajattelemaa, et asian vois hoitaa jollain toisellaki taval tai et voiski joustaa jossai asias. Et ku “Aina on toimittu näin”, et jos mittari näyttää +5 ni on laitettava ne ulkohousut vaik siel päiväl onki 20 astetta.” (H4)</p>	<p>Autoritäärinen kasvatus, joustamattomuus, ehdottomuus, vanhemman reflektiokyvyn puute, vanhemman mentalisaatiokyvyn puute, lapsen tarpeiden huomiotta jättäminen</p>

3.4. Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen laatu ja tutkimuksessa esitetyt väittämät ovat keskeinen osa tutkimusetiikkaa ja näin myös hyvää tieteellistä käytäntöä (Ronkainen ym. 2014, 152). Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on julkaissut hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen loukkauksista ohjeistuksen Suomen kontekstissa. TENK:in mukaisiin hyviin käytäntöihin kuuluvat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, sekä tutkimusten tulosten esittämisessä ja arvioinnissa. (TENK 2023; Ronkainen ym. 2014, 152.) Haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi poistin aineistosta kaikki tunnistetiedot jo ääninauhoja litteroidessani. Poistettuihin tunnistetietoihin sisältyivät nimet, hyvinvointialue, sekä sellaiset yksityiskohtaiset kerronnat, joista haastateltava tai asiakas olisi voinut olla tunnistettavissa.

Laadullisessa tutkimuksessa eettiset kysymykset ovat läsnä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa (Vuori 2024). Aloin pohtimaan tutkimuseettisiä kysymyksiä jo tutkimusaihetta valitessani. Vanhemman lapseensa kohdistama emotionaalinen kaltoinkohtelu on sensitiivinen ja haastava aihe. Tutkimuksen eettisyyden kannalta oli olennaista, että jokainen haastateltava sai riittävästi tietoa tutkimuksesta, ennen suostumistaan haastateltavaksi. Pidin tutkittavien suojaan keskeisenä eettisenä elementtinä läpi tutkimuksen, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että tutkimustiedotteessa kerrottiin osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista ja haastateltavilla oli koko ajan tieto siitä, että he voivat keskeyttää haastattelun tai tutkimukseen osallistumisen ilman perusteluita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–156), kunnes tutkimus on julkaistu.

Tutkittavien suojaan lisättiin suostumuslomakkeella ja riittävällä tiedon tuottamisella tutkimuksen tavoitteista, sekä mahdollisista hyödyistä ja riskeistä. Sen lisäksi, että jokainen haastateltavaksi ilmoittautunut sai tutkimustiedotteen, haastattelurungon, tietosuojaselosteen, sekä suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi ennen haastatteluun osallistumista, kävin vielä nämä tutkimuksen eettisyyteen liittyvät seikat läpi jokaisen haastattelun alussa. Mainitsin myös, että litteroin haastattelut ja poistan kaiken sellaisen, mistä haastateltava tai hänen asiakkaansa olisivat millään tavalla tunnistettavissa. Tämä loi turvallisen tilan kertoa avoimesti emotionaalisen kaltoinkohtelun teemaan liittyvistä kokemuksista ja näkemyksistä, kun haastateltavien ei tarvinnut itse sensuroida tuottamaansa sisältöä, vaan he pystyivät luottamaan siihen, että tutkija pseudonymisoi aineiston huolellisesti. Olen pseudonymisoinut koko haastatteluaineiston ja valinnut lainaukset erityisen huolellisesti varmistaakseni, että

jokaisen haastateltavan anonymiteetti säilyy. Lisäksi analyysissä ei ole käytetty yksittäisten haastateltavien kooditunnuksia anonymiteetin suojaamiseksi.

Tutkimusmenetelmäoppaissa käsitellään tutkijan subjektiivisuutta (Eskola & Suoranta 2014, 20–21; Ronkainen ym. 2014, 70), mutta haastateltavan subjektiivisuuteen kiinnitetään huomattavasti vähemmän huomiota. Ajattelen, että tutkimuseettisesti on merkittävää tunnistaa samanaikaisesti haastateltavien asiantuntijarooli ja heidän subjektiivisuutensa, jotka eivät sulje pois toisiaan. Sosiaalityöntekijät ovat luonnollisesti alansa asiantuntijoita ja kertovat lapsiin kohdistuvan emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista asiantuntijaroolistaan käsin. Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että sosiaalityöntekijät ovat myös tuntevia ja kokevia ihmisiä, joilla on olemassa subjektiivinen kokemusmaailma. Kun ihminen tekee arviointityötä, hän väistämättäkin tekee tulkintoja. Tulkinnat voivat pohjautua tutkittuun tietoon, koulutuksen avulla tuotettuun tietoon tai työelämäkokemukseen. Tehtyihin tulkintoihin voi vaikuttaa myös oma elämäkokemus ja omat, subjektiiviset käsitykset ja uskomukset. Emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiö vaatii arviota siitä, minkälainen toiminta luokitellaan kaltoinkohteluksi ja missä tilanteissa. Tämä voi olla tulkinnallisesti haastavaa ja nostaa esiin myös eettisiä ristiriitoja, koska sosiaalityöntekijöiden on ammatillisen asemansa puolesta punnittava, miten he tulkitsevat vanhempien käyttäytymistä. On tärkeää käsitellä haastateltavien kuvauksia sensitiivisesti ja välttää yleistyksiä, jotta tutkimuksen tulokset pysyvät mahdollisimman tasapainoisina ja eettisesti kestävinä.

Lasten emotionaalinen kaltoinkohtelu voi tutkimusaiheena herättää niin tutkijassa kuin haastateltavissa voimakkaitakin tunteita. Sensitiivisen aiheen käsittely vaatii tutkijalta taitoa olla empaattisesti läsnä, kuunnella ja ohjata haastattelua kunnioittavalla tavalla, jotta tutkimus pysyy sekä haastateltaville että tutkijalle turvallisena ja kunnioittavana prosessina. Pyrin pitämään koko tutkimusprosessin ajan mielessäni, että myös minulla on subjektiivisia kokemuksia ja uskomuksia, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksessa tekemiini päätelmiin. Tutkimuseettisiä kysymyksiä pohtiessani tunnistin myös, että tutkimuskysymyksessäni näkyy oma arvomaailmani ja subjektiivisuuteni. Minua nimittäin kiinnostaa valtavasti tietää, miten sosiaalityöntekijät arvioivat lasten emotionaalista kaltoinkohtelua, jotta tulevana sosiaalityöntekijänä voisin itsekkin hyödyntää alan kokeneempien ammattilaisten tietämystä aiheesta.

Sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa, kuten tässä, on mahdotonta saavuttaa täydellinen objektiivisuus. Kun tutkija tunnistaa oman subjektiivisuutensa ja sen vaikutuksen tutkimuksen

eri vaiheisiin sekä osaa taitavasti pohtia omien arvojensa ja näkökulmiensa vaikutusta tutkimusprosessiin, tutkimuksen objektiivisuus vahvistuu. (Aaltio & Puusa 2020, 178–179.) Tutkimusta tehdessäni olen useita kertoja pysähtynyt pohtimaan ja arvioimaan omaa tutkijapositioniani ja pyrkinyt reflektiivisellä otteella tunnistamaan ja siten vähentämään subjektiivisuuttani. Tiedostan, että lasten hyvinvointi on itselleni erittäin tärkeä arvo ja lasten emotionaalinen kaltoinkohtelu herättää itsessäni epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksia. Uskon, että tämän tunnistaminen ja muistaminen tutkimuksen eri vaiheissa on ollut hyvä muistutus itselleni siitä, että olen tekemässä arvokasta tutkimusta, jonka teossa pyrin pitämään mahdollisimman objektiivisen tutkijan roolin. Aina se ei ole mahdollista, mutta onneksi tutkimuksen teossa on monia vaiheita, joista jokaista olen tarkastellut, arvioinut ja tarvittaessa muokannut tai tehnyt uudelleen niin, että objektiivisuus on mahdollisimman korkealla tasolla.

Jokaisessa haastattelussa kuvattiin emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiötä sosiaalityöntekijän työssään kohtaamien käytännön esimerkkien avulla. Aineiston pseudonymisoinnin yhteydessä poistin mm. kaikki käytetyt nimet ja tarkat iät. Esimerkiksi erään haastattelun kohdalla muutin lapsen tarkan iän ilmaukseksi “alle 10-vuotias”. Poistin myös lasten sukupuolen litteroidessani aineistoa niin, että jokaisessa kuvauksessa puhuttiin tytön tai pojan sijaan lapsesta.

Tutkimuksen luotettavuutta lisäsivät syvälliset teemahaastattelut, joiden avulla oli mahdollista muodostaa gradun laajuisen tutkimuksen kannalta riittävän kattava käsitys emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiöstä lastensuojelun avoimuuden kontekstissa. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden mittari ei ole tulosten yleistettävyyden, vaan tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan tutkimuskohtaisesti ottaen huomioon laadullisten menetelmien valinnan ja koko tutkimusprosessin (Emt. 178).

Olen pyrkinyt tutkimuksessa parhaani mukaan noudattamaan hyvää tutkimuskäytäntöä, joka pitää sisällään omien valintojen arvioivan tarkastelun, tutkimusta ohjaavien sääntöjen tuntemuksen ja luotettavuuskriteerien omaksumisen (Emt. 177). Olen pyrkinyt kuvaamaan kaikki analyysin vaiheet mahdollisimman selkeästi. Analyysivaiheessa tarkastelin tutkimusaineistoa mahdollisimman avoimesti keskittyen haastateltavien kokemuksiin ja keskityin tietoisesti käymään läpi aineistoa tutkimuskysymyksen kautta omien kokemusteni sijaan.

4 Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavat ja menetelmät lastensuojelun avohuollossa

Tässä luvussa esittelen analyysin keskeiset tulokset, vastaamalla tutkimuskysymykseen *miten sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua?* Teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla olen jakanut emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavat ja menetelmät kolmeen pääluokkaan: (1) Suhdeperustaisuus, (2) Monimenetelmällisyys ja (3) Vuorovaikutuksen arviointi (Taulukko 3).

Keskeinen löydös oli, että jokaisessa haastattelussa haastateltavat ilmaisivat epävarmuutta käyttämällä empiviä ilmauksia, kuten *“ehkä”*, *“en ole ihan varma”* ja *“en tiedä”*. Joidenkin kysymysten jälkeen syntyi pitkiä hiljaisuuksia, minkä jälkeen haastateltavat toivat äänenpainollaan, äänensävyllään tai edellä mainituilla ilmauksilla esiin, että kysymykset koettiin vaikeiksi. Eräs haastateltava pohti ääneen, puhuuko hän varmasti oikeasta asiasta eli emotionaalisesta kaltoinkohtelusta ja ymmärtääkö hän aiheen oikein. Toinen haastateltava kommentoi naurahtaen useasti kysymysten haastavuutta toteamalla: *“Et sitten yhtään helpompia kysymyksiä keksinyt.”* Aihe vaikutti siis olevan haastateltaville vaikea ja osin vieras, ja epävarmuus oli läsnä jokaisessa haastattelussa. Tässä luvussa käyttämistäni suorista lainauksista olen kuitenkin poistanut ylimääräiset täytesanat, kuten *“ehkä”*, jotta teksti säilyisi selkeänä ja helppolukuisena.

Samalla havaitsin, että haastateltavat tuottivat hyvin arvokasta ja merkityksellistä tietoa, erityisesti liittyen siihen, miten sosiaalityöntekijät ymmärtävät emotionaalisen kaltoinkohtelun käsitteen. Haastatteluissa näkyi sama ilmiö kuin teoreettisen tiedon hyödyntämisessä: sosiaalityöntekijät eivät aina tiedostaneet puhuvansa tutkimusterminologian mukaisesti arvioinnin osa-alueista tai menetelmistä, vaikka ne tutkijan näkökulmasta olivat selkeästi osa arviointiprosessia. Toisin sanoen, haastateltavien oli vaikea eritellä työnsä eri osa-alueita arvioinnin näkökulmasta tai sijoittaa työtään teoreettiseen viitekehykseen. Tämä viittaa siihen, että sosiaalityössä käytännön työ ja teoreettinen jäsennys eivät välttämättä aina yhdisty työntekijöiden omassa ajattelussa.

Taulukko 3: Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavoista ja menetelmistä muodostetut luokat.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Kahdenkeskiset tapaamiset	Lapsen kuuleminen	Suhdeperustaisuus	Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavat ja menetelmät
Turvallisen ilmapiirin luominen			
Selvittelevä haastattelu			
Kehollinen mentalisaatio			
Avoimuuden tukeminen	Luottamussuhteen rakentaminen		
Lapsen mielenkiinnon kohteiden huomiointi			
Sosiaalityöntekijöiden mentalisaatiokyky			
Itsestään antaminen			
Luovat menetelmät	Tutkittu tieto ohjaa käytännön työskentelyä	Monimenetelmällisyys	
Kotikäynnit			
Työparityöskentely			
Tutkittuun tietoon perustuva tietämys			
Moniammatillinen yhteistyö	Konkreettisten todisteiden etsiminen ja arviointiin liittyvä epävarmuus		
Avohuollon tukitoimet			
Palveluntuottajien raportit			
Arviointiin ja päätöksentekoon liittyvä epävarmuus			
Täydennyskoulutuksen tarve			
Riskitekijät	Taustatekijöiden ja -ilmiöiden ymmärtäminen		
Ylisukupolvisuus			
Traumatisoituminen			
Kiintymyssuhteet			
Arvostava kohtaaminen			
Vanhemman mentalisaatiokyky	Vanhemman emotionaalisen kyvykkyyden arviointi	Vuorovaikutuksen arviointi	
Vanhemman tunnetaidot			
Kuntouttava työ	Emotionaalisen tunneilmapiirin arviointi		
Ammatillinen intuitio			
Vanhemman puhetavat			
Havainnointi			

5.1 Suhdeperustaisuus

5.1.1 Lapsen kuuleminen

Kahdenkeskiset tapaamiset ja turvallisen ilmapiirin luominen

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät pitivät kahdenkeskisiä tapaamisia lapsen kanssa keskeisenä menetelmänä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa. Lasten kanssa käydyissä keskusteluissa korostuivat lapsilähtöisyys ja ikätasoon mukautettu vuorovaikutus, jossa pyrittiin luomaan turvallinen ja rento ilmapiiri. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, kuinka he tietoisesti pyrkivät siirtämään viranomaisroolinsa taka-alalle ja lähestymään lasta luonnollisella, keskusteluun kannustavalla tavalla. Tämä tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan lapsikeskeinen arviointi ja päätöksenteko pohjautuu työntekijän henkilökohtaiseen kokemukseen, arvoihin ja reflektiivisyyden hyödyntämiseen (Bastian ym. 2022, 96).

Sosiaalityöntekijät hyödynsivät lapsen tapaamisissa kysymyksiä paitsi tiedonkeruun myös luontevan vuorovaikutuksen välineenä. He kertoivat käyttävänsä keskusteluissa arkisia teemoja, kuten lapsen perheen yhteisiä rutiineja, joiden kautta lapsi saattoi vapaammin tuottaa tietoa emotionaalisesta tuesta ja perhesuhteistaan:

...vähän sellasia rutiineita hakea sieltä, että mikä on äidin tekemä paras lempiruoka tai teettekste äidin kans yhdessä ruokaa tai mitä te ylipäänsä teette yleensä yhdessä perheen kanssa. Lapset kyl yleensä tuottaa aika hyvin niitä emotionaalisen tuen elementtejä.

Haastateltavien kuvaukset lapsen tapaamisista vahvistavat aiempien tutkimusten havaintoja siitä, että lapsilähtöinen ja empaattinen kohtaaminen auttaa lasta ilmaisemaan kokemuksiaan. Lapselle on tärkeää, että häntä ei vain kuulla, vaan että hän myös kokee sosiaalityöntekijän olevan aidosti läsnä, kuuntelevan ja kunnioittavan häntä (Törrönen ym. 2023, 128). Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät hyödyntävät juuri tällaista lähestymistapaa emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa. Tämä tukee lapsen kokemusten esiin tuomista tavalla, joka tuntuu turvalliselta ja luonnolliselta vuorovaikutustilanteelta sen sijaan, että se muistuttaisi kuulustelua.

Arvioinnin tukena haastateltavat käyttivät kysymyksiä, jotka auttoivat lasta kertomaan avoimesti vanhemman suhtautumisesta häneen:

Käytetään sitä "Miltä susta tuntuu" -kysymystä.

Nii tai "Mite sulle puhutaa?"

Haastateltavat hyödynsivät aiemmassa tutkimuksessa esitettyä näkökulmaa, jonka mukaan lapsi voi osallistua arviointiprosessiin avoimesti ja kokea osallisuutta vain, jos hän tuntee emotionaalista turvallisuutta (Jussila & Ailoranta 2024, 322). Tämä ilmeni kaikkien haastateltavien puheessa turvallisuuden tunteen korostamisena, kuten eräs haastateltava kuvaa:

...lapsen näkökulma turvallisuudesta ja että häneen suhtaudutaan empaattisesti.

Selvittelevä haastattelu ja kehollinen mentalisaatio

Haastateltavien esiin tuomat tavat keskustella lapsen kanssa vastaavat aiemmassa tutkimuksessa esitettyä selvittelevää haastatteluorientaatiota (Holopainen ym. 2018). Selvittelevässä haastattelussa korostetaan neutraaliutta ja sensitiivisyyttä sekä annetaan lapselle mahdollisuus kertoa kokemuksistaan ilman valmiita oletuksia. Vaikka sosiaalityöntekijät eivät itse käyttäneet tätä käsitettä, heidän kuvauksistaan ilmeni, että lapsen kuuleminen, avoimet kysymykset ja empaattinen kohtaaminen olivat keskeinen osa heidän työskentelyään.

...emotionaalista herkkyyttä, sensitiivisyyttä ja kaunista, lämmintä puhetapaa, että sää osotat sillä olemuksella, elekielellä, sanoilla ja muulla konkreettisilla toimintatavoilla sille lapselle ymmärtämystä.

Sosiaalityöntekijät pitivät lapsen näkemyksen huomioon ottamista keskeisenä osana emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointia ja lastensuojelun päätöksentekoa. Haastateltavien mukaan lapselta saatu tieto on merkittävä osa kokonaisvaltaisen käsityksen muodostamista, ja he pyrkivät aktiivisesti varmistamaan, että lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi turvallisessa ja luottamuksellisessa ympäristössä. Aiemmat tutkimukset kuvaavat tällaista lähestymistapaa laadukkaaksi arvioinniksi (Holopainen ym. 2018, luku 3; Hyvärinen & Pösö 2018).

Shai ja Belsky (2011a; 2011b) ovat kehittäneet käsitteen *kehollinen mentalisaatio* (*Parental Embodied Mentalizing, PEM*), joka kuvaa vanhemman kykyä ymmärtää lapsen tunteita, tarpeita ja reaktioita kehon liikkeiden ja sanattoman viestinnän perusteella. Kehollista mentalisaatiota on hyödynnetty psykologian alalla vanhemman mentalisaatiokyvyn, vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen sekä kiintymyssuhteen arvioinnissa (Aras ym. 2024; Brown ym. 2023) sekä psykoterapiassa osana vanhemmuuden ja kiintymyssuhteiden tukemista (Cortezia & Donelli 2023; Jensen ym. 2021). Tutkimustuloksena esitän, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät kehollisen mentalisaation periaatteita emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa havainnoimalla lasten kehonkieltä, fyysisiä reaktioita ja eleitä. Erityisesti katsekontaktin välttely ja hyväksynnän hakeminen vanhemmalta olivat merkkejä, joiden avulla työntekijät pyrkivät tunnistamaan emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmenemismuotoja. Vaikka haastateltavat eivät itse käyttäneet kehollisen mentalisaation käsitettä, heidän kuvaamansa havainnointitavat vastaavat tätä arviointimenetelmää.

Eräs haastateltava kuvasi, kuinka lapsi saattaa tapaamisilla etsiä vanhemmaltaan hyväksyntää ennen kuin vastaa kysymykseen:

Välillä on sitä, että haetaan katseella hyväksyntää siltä vanhemmalta, et sanoinko mä oikein.

Tämä havainnollistaa, kuinka lapsen kehonkieli voi paljastaa emotionaalisen kaltoinkohtelun merkkejä, kuten pelkoa, epävarmuutta tai ristiriitaista lojaaliutta. Erityisesti perheissä, joissa sosiaalityöntekijät epäilivät emotionaalista kaltoinkohtelua, he kertoivat tunnistaneensa lapsen sanattomasta viestinnästä jännittyneisyyttä, pelokkuutta ja katsekontaktin välttelyä – erityisesti silloin, kun lapsi tavattiin yhdessä vanhemman kanssa. Tämä kehollista mentalisaatiota muistuttava arviointitapa auttoi työntekijöitä arvioimaan, milloin lapsen tapaaminen kahden kesken oli tarpeen:

Kun mul on semmonen olo, et tää vanhempi vaikuttaa näihin tapaamisiin, et hän halua sanella miten siellä puhuu ja lapsi ei pysty oleen oma ittensä.

Tutkimustulos tukee aiempia havaintoja siitä, että kehollinen mentalisaatio on merkittävä tekijä lasten emotionaalisten tarpeiden ja tunteiden ymmärtämisessä (Aras ym. 2024). Lisäksi se vahvistaa, että sanaton viestintä voi tarjota arvokasta tietoa lapsen emotionaalisisista kokemuksista ja suhteesta vanhempansa (Aras ym. 2024, 3; Shai & Meins 2018, 857–859).

Tutkimustulos tuo esiin myös uuden näkökulman emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointiin lastensuojelussa. Kehollisen mentalisaation hyödyntäminen ei rajoitu ainoastaan psykologien ja psykoterapeuttien työskentelyyn, vaan myös sosiaalityöntekijät soveltavat sitä arvioidessaan vanhemman lapsen kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua.

5.1.2 Luottamussuhteen rakentaminen

Avoimuuden tukeminen ja lapsen mielenkiinnon kohteiden huomiointi

Haastateltavat korostivat, että luottamus ei synny itsestään, vaan se vaatii suhteen rakentamista ja sosiaalityöntekijän aitoa kiinnostusta lapsen kokemuksista. Tämä käsitys saa tukea aiemmista tutkimuksista, joissa empatia ja työntekijän läsnäolo on tunnistettu keskeisiksi tekijöiksi luottamuksen muodostumisessa (Jussila & Ailoranta 2024, 327; Remsu & Kovanen 2024, 375–376; Lattu ym. 2022, 73). Eräs haastateltava kuvasi luottamussuhteen rakentamista pitkäjänteisenä työnä, jonka tuloksena lapset uskalsivat puhua perheen sisäisistä, vaikeistakin asioista:

Paljon on hyötty pitkäjänteisestä työstä. Eihän lapsi rupee luottamaan ihmiseen, jota se ei tunne. (...) Täytyy olla semmosta, et luo sitä luottamusta ja rakentaa sitä pohjaa sille, että uskaltaa puhua. Se on se millä me saadaan suoraan niiltä lapsilta sitä dataa.

Aiemmat tutkimukset korostavat turvallisuuden tunteen keskeisyyttä kaltoinkohdeltujen lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelyssä (Jussila & Ailoranta 2024, 327; Remsu & Kovanen 2024, 375–376). Aineistossa turvallisuuden tunteen luominen nähtiin välttämättömänä osana emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointia. Haastateltavien mukaan lapsen on vaikea avautua, ellei hän koe olevansa turvassa, mikä tekee sosiaalityöntekijän empaattisesta asenteesta ja aidosta läsnäolosta ratkaisevan tärkeää:

Olemal itse empaattinen ja ymmärtäväine, että lapsen turvallisuus ois maksimaalinen.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös, miten lapsen mielenkiinnon kohteiden huomioiminen edisti luottamussuhteen muodostumista. Keskustelut harrastuksista ja arjen tärkeistä asioista toimivat keinona lähestyä lasta hänen omasta maailmastaan käsin. Eräs haastateltava kertoi, että lapsen oli helpompi puhua myös vaikeista, emotionaaliseen kaltoinkohteluun liittyvistä asioista, kun sosiaalityöntekijä osoitti ensin aitoa kiinnostusta ja ymmärrystä häntä kohtaan:

Kun mä eka kiinnostuin hänelle tärkeistä asioista, ni se keskustelu lähti siitä avautumaan. Sitte hän sanotti aika isojakin ja sillä hetkellä akuutteja asioita.

Sosiaalityöntekijöiden mentalisaatiokyky ja itsestään antaminen

Sosiaalityöntekijöiden mentalisoinnin merkitys luottamussuhteen rakentamisessa oli keskeinen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, kuinka he validoivat vanhemman tai lapsen kokemuksia asettumalla rinnallekulkijoiksi ja osoittamalla ymmärrystä. Kuvauksissa ilmeni aiemmassa tutkimuksessa esitetty näkemys, jonka mukaan mentalisoinnin avulla sosiaalityöntekijä voi tuoda vuorovaikutukseen inhimillisyyttä ja samaistuttavuutta, mikä auttaa lasta ja vanhempaa tuntemaan olonsa turvalliseksi (Slade 2023, 295–296):

Tuo siihen sitä omaa, henkilökohtasta, että “Aina mäkkää en tykkää aamuhämmäisistä ollenkaan. Maailma vois alkaa vasta kymmeneltä.” Näyttää, että minäkin oon ihan tavallinen ihminen ja minullakin on asioita, joista en tykkää.

Haastateltavan mukaan inhimillinen lähestymistapa voi murtaa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä hierarkiaa ja vahvistaa luottamusta. Aiemmat tutkimukset tukevat tätä havaintoa, sillä inhimillisen kohtaamisen on todettu edistävän asiakassuhteen avoimuutta ja luottamuksen syntymistä (Lattu ym. 2022, 72). Haastateltavan kerronnasta on havaittavissa sosiaalityöntekijän vahva mentalisaatiokyky ja sen tietoinen hyödyntäminen. Kuvaamassaan keskustelussa hän teki omat ajatuksensa näkyviksi perheelle ja pyrki ymmärtämään lapsen kokemusta. Haastateltava tulkitsi lapsen mielentilaa ja ajatuksia aikaisesta heräämisestä ja osoitti ymmärtävänsä lasta jakamalla oman kokemuksensa siitä, ettei itsekään aina pidä aikaisista aamuista. Aiemmassa tutkimuksessa tämänkaltaista toimintaa on kuvattu mentalisaatiokykyyn liitettävänä positiivisena uteliaisuutena, eli kykyinä kuvitella, miltä toisesta ihmisestä voi tuntua. Positiivinen uteliaisuus auttaa työntekijää osoittamaan lapselle tai vanhemmalle, että ymmärtää heidän kokemustaan. (Casey 2022, 45.) Sosiaalityöntekijän mentalisaatiokyky muuttui reflektiiviseksi kyvyksi, kun hän pohti asiaa ääneen lapsen kanssa ja reflektoi sekä omia että lapsen ajatuksia ja tunteita (Stuart ym. 2025, 1). Tämä ilmeni myös toisen haastateltavan kuvauksessa:

Siihen rakentuu luottamusta, että hei minä olen ihminen ja sinä olet ihminen. Jutellaan niinkun ei asiakas sosiaalityöntekijän kanssa, vaan enemmän ihminen ihmiselle. Et meil on kaikilla ongelmamme niin tämä on sinun ongelma, mutta että miten me voitais ratkaista se. Siihen tulee enemmän se "Me".

Haastateltavan mukaan lapsen ja perheen kanssa työskentelyssä on tärkeää osoittaa olevansa ensisijaisesti ihminen ihmiselle, ei vain viranomainen. Tässä lähestymistavassa sosiaalityöntekijä ei asetu auktoriteetiksi, joka sanelee ratkaisuja, vaan rinnallkulkijaksi, joka tukee perhettä pohtimaan tilannetta ja mahdollisia ratkaisuja yhdessä. Tällainen ”Me-hengen” luominen kuvautui aineistossa keinona luoda vanhemmalle mahdollisuus kohdata vaikeita asioita ilman pelkoa arvostelusta.

Vanhemman mentalisaatiokykyä voidaan arvioida *MIM*-mittarin avulla, jossa tarkastellaan muun muassa emotionaalista läsnäoloa, vanhemman herkkyyttä lapsen tarpeille, tilan antamista, lapsen osallistamista ja lämminhenkistä suhtautumista (Salo ym. 2019, 6). Haastateltavien kuvauksista käy ilmi, että he soveltavat työskentelyssään samankaltaisia periaatteita vanhempien kanssa. Sosiaalityöntekijät osoittavat vahvaa mentalisaatiokykyä olemalla emotionaalisesti läsnä, herkkiä vanhempien tarpeille, lämminhenkisiä vuorovaikutuksessa ja osallistamalla vanhempia aktiivisesti työskentelyyn. Tämä viittaa siihen, että mentalisaatiota tukevat lähestymistavat eivät rajoitu vain vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen, vaan niitä voidaan soveltaa myös sosiaalityössä vanhempien tukemisessa.

Sosiaalityöntekijöiden ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot kuvautuivat aineistossa erinomaisina. Itsestään antamisen lisäksi usea haastateltava korosti, että on tärkeää osoittaa lapselle ja vanhemmalle olevansa kiinnostunut ja haluavansa aidosti auttaa. Haastatteluista oli havaittavissa, että sosiaalityöntekijöiden kysymykset eivät olleet mekaanisia, vaan ne heijastivat vuorovaikutustaitoja, joiden avulla työntekijät saivat herätettyä laajempaa keskustelua. Esimerkiksi lapsen harrastuksista saatettiin keskustella pidempäänkin, mikä loi tilaa luonnolliselle vuorovaikutukselle. Tulkintani mukaan tällainen kohtaaminen saa aikaan nähdyn ja kuullun tulemisen kokemuksen, jonka myötä lapsi tai vanhempi uskaltaa luottaa siihen, että sosiaalityöntekijän aikomukset ovat hyväntahtoisia.

Haastateltavat kuvasivat, että perheen kanssa työskentely jää helposti pintapuoliseksi, ellei sosiaalityöntekijä onnistu luomaan turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä. Myös seuraava haastateltava kuvasi luottamussuhteen muodostamista inhimillisen lähestymistavan kautta:

...kun tulee joku tilanne, missä voi hypätä siitä virallisesta ammattiroolista, ni sitten asiakasperhekin tavallaan pystyy rentoutumaan ni siinä tulee paljon esiin se luottamuksellisuuden merkitys ja se, että on turvallista olla.

Haastateltava osoitti mentalisaatiokykyä refleктоimalla omaa viranomaisrooliaan ja sen vaikutusta perheeseen. Hän oli tietoisesti pyrkinyt jättämään roolinsa taka-alalle, koska oli aiemmin havainnut sen edistävän rennompaa ilmapiiriä ja lisäävän luottamusta. Tämä ei ainoastaan ilmentänyt vahvaa mentalisaatiokykyä, vaan myös tunneyötä, joka aiemman tutkimuksen mukaan tarkoittaa pyrkimystä vastata muiden tunteisiin liittyviin tarpeisiin (Notko & Sevón 2018, 69).

5.2 Monimenetelmällisyys

5.2.1 Tutkittu tieto ohjaa käytännön työskentelyä

Luovat menetelmät

Haastatteluista ilmeni, että käytössä olevat menetelmät ja sosiaalityöntekijöiden tavat arvioida emotionaalista kaltoinkohtelua vaihtelivat. Yhdessä haastattelussa menetelmällistä työskentelyä ei mainittu lainkaan, kun taas muissa haastatteluissa menetelmien käyttö näyttäytyi monipuolisena ja joustavasti tilanteeseen mukautuvana:

Yks mikä auttaa omassa työssä, on erilaiset menetelmät mitä voi käyttää. Vanhemmuuden roolikarttaa, elämänjanaa, sukupuuta, kymmeniä eri korttisarjoja. Siinä sen tiedon tuottaminen ja sen pohjalta arviointi. Ne sitte valikoituu aina vähän tunnustellen, että missä maastossa kulkee.

Piirtäminen nousi aineistossa esiin luovana menetelmänä, joka auttoi lasta vapautumaan ja ilmaisemaan itseään. Sosiaalityöntekijät kuvasivat työskentelyään lapsen rinnalla kulkemisena ja hänen tasolleen asettumisena, mikä konkretisoitui esimerkiksi siten, että sosiaalityöntekijä

piirsi yhdessä lapsen kanssa. Tämä kannusti lasta osallistumaan ja mahdollisti keskustelun syventymisen lapsen elinympäristöön ja hänelle läheisten ihmisten rooleihin:

Oon käyttäny paljon piirtämisen menetelmää. Eli meil on ollu värikäs paperi ja värikynät. Sit oon pyytäny lasta piirtämään oman perheensä ja siinä kun hän on piirtäny ni oon ottanu puheeks asioita. Oon kysyny rooleista, että ketkä hänelle on tärkeitä ja aika paljon lapsen elinympäristöön liittyviä kysymyksiä, että minkälainen teidän talo on, minkälaisia sun harrastukset ja kaverit on...

Haastateltavan kuvaama työskentelytapa, jossa lapsen perheenjäsenet ja elämänpiiri hahmottuvat kuvallisen ilmaisun kautta, tukee lapsen kokemusten esiin tuomista turvallisella ja luonnollisella tavalla ilman, että vuorovaikutus rajoittuu pelkästään sanalliseen kerrontaan. Tulkintani mukaan luovat menetelmät, kuten piirtäminen tarjoaa lapselle myös hallinnan tunnetta, sillä hän saa itse päättää, mitä ja miten hän kuvittaa elinympäristöään ja ihmissuhteitaan. Aineiston perusteella luovat menetelmät eivät ainoastaan edistä lapsen osallisuutta ja itseilmaisua, vaan ne ovat sosiaalityöntekijöille emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointimenetelmä. Haastateltavien mukaan luovat menetelmät muodostavat lapselle turvallisen ja helposti lähestyttävän tavan käsitellä vaikeita kokemuksia, mikä voi helpottaa tunteiden ja ajatusten ilmaisemista. Tämä havainto saa tukea aiemmasta tutkimuksesta, jossa on korostettu leikkisyyden, hyväksynnän, empatian ja uteliaisuuden (*PACE*) merkitystä erityisesti kaltoinkohdeltujen lasten kanssa työskentelyssä (Golding 2024, 412).

Haastateltavien mukaan suorat kysymykset emotionaalisesta kaltoinkohtelusta ilman pohjatyöskentelyä ovat toimimattomia. Liian suora lähestymistapa voi herättää lapsen lojaaliuden vanhempaa kohtaan ja estää häntä kertomasta kokemuksistaan. Lisäksi lapsi saattaa pelätä seurauksia tai olla jo ennalta peloteltu olemaan puhumatta asiasta. Tästä syystä haastateltavat suosivat emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa epäsuoria ja lapselle tuttuja menetelmiä, kuten keskustelua leikin lomassa. Tämä havainto on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan emotionaalinen kaltoinkohtelu voi aiheuttaa lapselle pelon ja lojaaliteetin ristiriidan vanhempaa kohtaan, mikä voi estää lasta ilmaisemasta avoimesti omia tunteitaan ja kokemuksiaan (Doyle & Timms 2014, 67).

Ne on asioita, joita ei voi suoraan täst vaan kysyä, koska siin tulee se lojaaliteetti ja ne pelkotilat ja semmone et mitä täst seuraa ja häntä on voitu jo pelotella.

Luovia menetelmiä hyödyntäminen helpotti keskustelun siirtymistä vanhemman käyttäytymiseen:

(...) sit oonki lähteny siihe tunnepuolelle leikinomasesti luovuudella. Me on piirretty vaikka, että mikä sua pelottaa ja sit siitä onki päässy aasinsillalla siihe vanhemman rooliin enemmän. Jotkut on sanonu sit esimerkiks, että isä suuttuu.

Kotikäynnit ja työparityöskentely

Haastateltavat kuvasivat arviointityötä laajana ja kerroksellisena prosessina, jossa kotikäynnit mahdollistivat perheen kokonaistilanteen paremman hahmottamisen. Myös aiempi tutkimus korostaa kotikäyntien vaikuttavuutta lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa, vastoinkäymisiltä suojelemisessa ja vanhemmuustaitojen vahvistamisessa (Jussila & Ailoranta 2024, 326–327; Han & Oh 2022, 41–45). Kotikäyntien aikana sosiaalityöntekijät havaitsivat perheen arkeen vaikuttavia taustatekijöitä, jotka eivät välttämättä nousseet esiin kodin ulkopuolella:

Tulin tämän ilmoituksen huolen takia, mut sit kotikäynnillä ilmeneekin mitä muuta siellä taustalla voi olla; taloushuolia, työttömyyttä, kuolemaa, menetystä. Ollaan siinä ilmiöitten äärellä. Et se on ehkä semmost jatkuvaa skannausta se arviointityö.

Haastateltavat kokivat työparityöskentelyn keskeiseksi emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja arvioinnissa, sillä se mahdollisti perheen kokonaistilanteen paremman hahmottamisen sekä työparin kanssa tapahtuvan reflektoinnin:

...pystyttäis puuttumaan enemmän lasten emotionaaliseen kaltoinkohteluun sillain, että lapsen tapaamisen lisäksi käytäis siellä kotona työparin kanssa. Et näkis sen kokonaistilanteen paremmin. Kun on työparin kanssa kotikäynnillä, voidaan reflektoida toistemme kokemuksia, että jatketaanko tästä. Se on tärkeä arvioida sen käynnin jälkeen, et onko hyvä käydä jatkossa ja miten usein.

Tutkittuun tietoon perustuva tietämys

Vaikka sosiaalityöntekijät hyödynsivät monipuolisesti menetelmiä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa, he eivät aina tunnistanee niitä nimenomaisesti arviointimenetelmiksi. Usein menetelmistä puhuttiin enemmän keskustelun ja vuorovaikutuksen tukena, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

Millä tavoilla voi lapsen kanssa keskustella ni kuvakortit, piirtäminen, eläinavusteisuus, kaikki tämmönen mikä tavallaan keventää sitä tilannetta, helpottaa häntä avaamaan sen sanaisen arkkunsa. Elikkä tuottamaan sitä vinkkiä, mistä voidaan saada kiinni.

Kuitenkin aineisto osoitti, että sosiaalityöntekijöillä oli vahva tutkittuun tietoon perustuva osaaminen. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kuinka eräs haastateltava tarkasteli vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Hän tunnisti kiintymyssuhdekäyttäytymisen, jossa lapsi hakee vanhemmalta huomiota erityisesti ilmeiden, äänten ja eleiden avulla (Silvén & Kouvo 2010, 70–71):

(...) ne on vaikka ne ilmeet ja äänet ja eleet, millä se lapsi hakee huomiota.

Tutkimustulosten perusteella sosiaalityöntekijät sovelsivat myös *PACE*-asennetta osana luovien menetelmien käyttöä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa. Aiemman tutkimuksen mukaan leikkisyyttä, hyväksyntää, uteliaisuutta ja empatiaa hyödyntämällä (*PACE*) voidaan tukea vanhempaa turvallisen vanhemmuuden tarjoamisessa. *PACE*-asenne auttaa vanhempaa säilyttämään uteliaisuuden lapsen tunne-elämän kokemuksista, hyväksymään ja ymmärtämään niitä empaattisesti, sekä löytämään tapoja nauttia lapsen kanssa vietetystä ajasta leikkisyyden kautta. (Golding 2024, 415.) Sosiaalityöntekijät osallistuivat lapsen kanssa leikkimiseen ja osoittivat tälle hyväksyntää, uteliaisuutta ja empatiaa. Tämä tukee tutkimustulosta siitä, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät teoreettista tietoa arviointityössään ja soveltavat sitä käytännön työskentelyyn.

Tulkintani mukaan työn kiireisyys vaikutti siihen, ettei sosiaalityöntekijöillä ollut aikaa pysähtyä pohtimaan ja yhdistämään teoreettista tietoa käytännön työhön. Sen sijaan teoreettinen tieto oli juurtunut osaksi heidän työtään niin, että he hyödynsivät sitä intuitiivisesti ja automaattisesti. Tämä havainto on ristiriidassa aiemman tutkimuksen kanssa, jossa on esitetty, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät teoreettista tietoa vain vähän (Karttunen

& Hietamäki 2014, 323). Tulokset viittaavat siihen, että teoreettinen tieto ei ole sosiaalityön käytännöistä irrallinen, vaan se on sulautunut osaksi ammatillista näkökykyä ja päätöksentekoa.

Aineistosta ilmeni, että sosiaalityöntekijät tekevät arviointia ja havainnointia jatkuvasti osana asiakastyötä:

Et se on ehkä semmost jatkuvaa skannausta se arviointityö.

Myös aiemmassa tutkimuksessa arviointi on kuvattu työskentelyä läpäisevänä toimintana, joka on aina läsnä lastensuojelussa (Jaakola & Pösö 2022, 362). Tämä voi selittää, miksi arvioinnin käsitteellistäminen koettiin haastavaksi. Kun arviointi on erottamaton osa työn arkea, sen erittely tietoisesti voi olla vaikeaa. Arvioinnin jatkuvuus ja sen läsnäolo kaikessa tekemisessä voivat myös osaltaan vaikuttaa siihen, miksi teorioiden ja tutkimustiedon tunnistaminen osana työprosessia ei aina ole selkeää. Tulokset viittaavat siihen, että työympäristön hektisyys ja resurssien rajallisuus voivat tehdä teoreettisen reflektoinnin haastavaksi, vaikka teoriat ohjaavatkin työtä.

5.2.2 Konkreettisten todisteiden etsiminen ja arviointiin liittyvä epävarmuus

Moniammatillinen yhteistyö

Haastateltavat hyödynsivät moniammatillista yhteistyötä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa kerätessään tietoa perheen tilanteesta. Moniammatillisuus näkyi erityisesti asiantuntijatiedon jakamisena sekä laajemman kokonaiskuvan muodostamisena. Haastateltavat korostivat eri ammattiryhmien, kuten perheneuvolan, koulun, päiväkodin, poliisin ja terveydenhuollon, tuottaman tiedon merkitystä arviointityössä, sillä se auttoi hahmottamaan perheen tilannetta monipuolisemmin:

Me ollaan tehty perheneuvolan kanssa paljon yhteistyötä, et saatais sit kans monialaisesti sitä näkemystä ja kannustettua asiakasperhettä eteenpäin.

Tämä havainto tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä, joka helpottaa laajojen kokonaisuuksien hallintaa (Jussila & Ailoranta 2024, 326; Inkilä ym. 2016, 75). Haastateltavat tiedostivat moniammatillisen työn merkityksen ja arvostivat muiden ammattilaisten tuottamaa asiantuntijatietao:

Paljon käytän moniammatillisia tiimejä missä on perheterapeutti ja myös sitä muunlaista osaamista (...)

Vain puolet haastateltavista mainitsi systeemisyiden, eikä yksikään haastateltava eritellyt tarkemmin, miten systeemiset tiimit tai systeeminen työskentely vaikuttavat arviointiin:

Meillä on systeemiset tiimit ja on työkavereita ja paljon tehdään työparityötä (...)

Avohuollon tukitoimet ja palveluntuottajien raportit

Aineistosta kävi ilmi, että sosiaalityöntekijän tehtävä on arvioida perheen tuen tarve ja koordinoita tarvittavat avohuollon tukitoimet. Haastatteluissa mainittiin emotionaalisen kaltoinkohtelun kannalta yleisinä avohuollon tukitoimina tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, tukihenkilö ja tukiperhe. Kun perheelle myönnetään tukitoimia, vastuu työskentelystä siirtyy pääosin palveluntuottajalle, etenkin tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen osalta. Tällöin sosiaalityöntekijän arviointi perustuu pitkälti palveluntuottajien raportteihin, jotka kuvaavat perheen tilannetta ja tukitoimien vaikutusta.

Itse on niin vähän siel perheen arjessa, et oon sit näiden rapsojen varassa. Sitä kauttahan se sit melkein enemmän tulee mun tietoon.

Tämä tilanne vastaa aiempaa tutkimusta, jonka mukaan sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudet tavata lapsia ja luoda heihin luottamussuhdetta ovat rajalliset, koska merkittävä osa työajasta kuluu byrokraatiaan (Murphy ym. 2024, 213).

Arviointiin ja päätöksentekoon liittyvä epävarmuus

Aineiston perusteella emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi on intensiivisimmillään ennen avohuollon tukitoimien myöntämistä. Haastatteluissa kuvattiin, että ennen tukitoimien aloittamista sosiaalityöntekijän on muodostettava mahdollisimman kattava käsitys perheen tilanteesta ja tuen tarpeista. Tavoitteena on, että tukitoimet vastaavat perheen yksilöllistä tilannetta ja että niiden tavoitteet laaditaan yhteistyössä perheen ja palveluntuottajan kanssa. Useat haastateltavat pohtivat avohuollon tukitoimien riittämättömyyttä emotionaalisen kaltoinkohtelun katkaisemisessa. Heidän pohdinnassaan tilanne kuvautui eräänlaisena välitilana, jossa sosiaalityöntekijä tunsu avuttomuutta huostaanoton valmistelun aloittamisen suhteen, koska koki riittävän kattavien ja konkreettisten todisteiden puuttuvan:

Et mis kohtaa sä voit todeta, et täst ei nyt tuu mitään, ne avohuollon tukitoimet ei riitä. (...) Se on välillä todella haastavaa ja sit se laki tai se ajatus siitä, että meidän täytyy aina hirveästi todistaa ja kerätä sitä aineistoa, et satavarmasti asia on näin. Se tekee siit välil vaikeaa.

Koska huostaanoton valmisteluun ei haastateltavien mukaan ryhdytty, saattoi emotionaalinen kaltoinkohtelu jatkua avohuollon tukitoimista huolimatta:

Ei oo mitää helppoo, et siin välil sellaset keinot tuntuu loppuvan. Välil joutuu aika pitkäänkin ikään kuin katselemaan sitä että tää tilanne vaan jatkuu ja jatkuu ja jatkuu.

Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijät kokivat tarvitsevansa hyvin konkreettisia todisteita emotionaalisesta kaltoinkohtelusta ennen kuin he kokivat riittävästi varmuutta huostaanoton valmistelun aloittamiseen. Kuitenkin lainsäädäntö (THL 2024; Rätty 2023, 436; LsL 2007) velvoittaa sosiaalityöntekijää tekemään huostaanoton, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat vakavasti hänen terveytensä tai kehityksensä, eivätkä avohuollon tukitoimet ole riittäviä. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, ettei yksikään sosiaalityöntekijä ollut aloittanut huostaanoton valmistelua pelkästään emotionaalisen kaltoinkohtelun perusteella. Tämä on ristiriidassa Rätty (2023, 440) esittämän näkemyksen kanssa, jonka mukaan lapsen kasvuolosuhteisiin liittyvät vakavat puutteet, kuten kaltoinkohtelu, voivat olla riittävä peruste huostaanotolle. Lapsen kasvuolosuhteet voivat olla turvattomia vanhempien käytöksen tai

toimintatapojen vuoksi, jolloin voidaan katsoa, että lapsen terveys ja kehitys ovat vakavasti uhattuna.

Täydennyskoulutuksen tarve

Kaikki haastateltavat toivat esiin täydennyskoulutuksen tarpeen, mutta heidän painotuksensa vaihtelivat. Osa koki tarvitsevansa lisäkoulutusta erityisesti emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen, kun taas toiset painottivat kiintymyssuhdeteorian ja muiden arviointimenetelmien soveltamista käytännön työssä. Lisäksi yksi haastateltava nosti esiin tarpeen koulutukselle, joka keskittyisi lapsen kasvua ja kehitystä vaarantaviin tekijöihin ja niiden arviointiin. Haastatteluista kävi ilmi, että syvällisempi teoreettinen ymmärrys esimerkiksi kiintymyssuhdeteorian soveltamisesta oli selkeämmin niillä työntekijöillä, jotka olivat hakeutuneet täydennyskoulutuksiin omatoimisesti.

Mä oon toki ite käyny psyan perusopinnot aikanaan... ni mä aattelen et niist on varmaan ollu jotain hyötyä.

Lastensuojelutyön vaativuus ja jatkuvan tiedonhankinnan merkitys nousivat esiin useiden haastateltavien puheissa. Työntekijät kuvasivat, kuinka he olivat osallistuneet täydennyskoulutuksiin omakustanteisesti vapaa-ajallaan, koska kokivat, että heidän tuli itse aktiivisesti hankkia lisätietoa ymmärtääkseen paremmin työnsä keskeisiä ilmiöitä.

Varmaan se oma aktiivisuus siinä tiedon hankkimisessa, esimerkiks täydennyskoulutukset on aika oleellisessa asemassa ja kiinnostus eri tieteenaloista tavallaan kaivaa sitä tietoo, et mikä vois vaikuttaa. Kun tää on kuitenkin tää sosiaalityö sellasta, et sun pitää aika paljon ottaa selvää eri asioista, niinku vaikka että miten joku psyykinen asia tai joku post-traumaattinen juttu tai stressi vaikuttaa.

Yksi haastateltava mainitsi, että emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen on puutteellista paitsi sosiaalityössä, myös laajemmin yhteiskunnassa. Haastateltava painotti, että täydennyskoulutusta tarvittaisiin myös muilla lasten kanssa työskentelevillä aloilla, jotta ilmiö tulisi paremmin näkyväksi ja tunnistetuksi eri ammattiryhmissä.

Mun mielest tarvittais ehdottomasti täydennyskoulutusta. Sosiaalityös ja ylipäänsä kouluis ja kaikki, jotka tekee lasten kanssa töitä ni mä aattelen, et tää emotionaalinen kaltoinkohtelu on kyl niin huonosti tunnistettu. Me tarvitaan täydennyskoulutusta, mut tarvii kyl muutki lasten kanssa työskentelevät eri aloilta. Se on meidän yhteiskunnassa semmonen, mikä helposti jää muun varjoo, varmaan hankala saada sitä näkyväks.

Toinen haastateltava koki täydennyskoulutuksen tarpeen kytkeytyvän erityisesti emotionaalisen kaltoinkohtelun vakavuuden arviointiin. Yksi keskeisimmistä haasteista oli se, milloin lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat niin vakavasti lapsen kehityksen, että huostaanotto olisi perusteltu.

Et miten meidät koulutetaan arvioimaan sitä, että millon ne kasvuolosuhteet vaarantaa vakavasti lapsen kehityksen ni se on ehkä se mihin me tarvitaan lisää koulutusta. Et me tunnistetaan sillon millon ne vakavasti vaarantaa. Onhan sit paljon myös sellasia mitkä nyt ei oo niin vaurioittavii kuin sit ehkä joku toinen mikä voi siis ihan todella pilata sen lapsen psyykkeen ihan lopullisesti ni se on ehkä se mihin kaipais jotenkin täsmällisempää osaamista tai koulutusta.

Tutkimustulokset osoittavat, että lastensuojelun arviointi edellyttää syvällistä asiantuntemusta, jota monet sosiaalityöntekijät ovat täydentäneet omaehtoisesti. Tämä kuitenkin johtaa työntekijäkohtaiseen vaihteluun arviointikäytännöissä. Ilman hyvinvointialueen järjestämiä täydennyskoulutuksia arvioinnista ei voida tehdä systemaattista ja yhdenmukaista, mikä olisi lapsen edun mukaista.

5.2.3 Taustatekijöiden ja -ilmiöiden ymmärtäminen

Riskitekijät

Haastateltavat tunnistivat useita emotionaalisen kaltoinkohtelun riskitekijöitä, kuten vanhemman taloudelliset vaikeudet, päihderiippuvuuden, lapsen neuropsykologiset haasteet, suppean tai puuttuvan läheisverkoston, yksinhuoltajuuden sekä vaikeat erotilanteet ja huoltajuuskiistat.

Esimerkiks yksinhuoltajuus, onhan se riski, koska sä oot todennäkösesti tosi uupunut.

Onko talouteen liittyviä ongelmia, koska ne tuottaa sit moninaisesti ongelmien kerrostumista. Ja sit toinen on tietty päihdekäyttö.

Vanhemman päihde- tai mielenterveysongelma, ni nää on aika semmosii yleisiä.

Sosiaalityöntekijöiden havaintojen perusteella näitä riskitekijöitä yhdistää vanhemman kuormittuneisuus ja kasautuneet haasteet, jotka voivat heikentää vanhemman kykyä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Havainnot ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan lapsen kaltoinkohtelun riskiä lisäävät muun muassa vanhemman päihde- ja mielenterveysongelmat, lapsuudessa koetut traumaattiset kokemukset, yksinhuoltajuus, taloudelliset haasteet sekä sosiaalisen tuen ja verkostojen puute. Myös lapsen neuropsykologiset haasteet ja kehitykselliset erityispiirteet on aiemmin nimetty kaltoinkohtelun riskitekijöiksi. (Puura 2025, 92–93; Remsu & Kovanen 2024, 367.)

Haastateltavat kuitenkin korostivat, että tunnistamansa tekijät eivät suoraan aiheuta emotionaalista kaltoinkohtelua, vaan ne ovat nimenomaan riskejä, jotka voivat lisätä sen todennäköisyyttä:

Oon vaikka erovanhempi ni voi olla, et lapsi tulee jotenki ohitetuks. Ne on riskejä ja se voi olla tai se voi olla olematta, mut sit on niitä semmosia asioita, joihin sit vähän kiinnittää huomiota suhteessa siihen, et miks he tulee meille asiakkuuteen.

Aineiston perusteella riskitekijöiden tunnistaminen oli keskeinen osa arviointia, ja ne nousivat esiin jokaisessa haastattelussa. Tutkimustulos eroaa aiemmasta tutkimuksesta, jossa on esitetty, että sosiaalityöntekijät huomioivat riskitekijöitä arvioinnissaan merkittävän vähän (Jaakola 2022, 89).

Ylisukupolvisuus ja traumatisoituminen

Ylisukupolvisuuden ja traumatisoitumisen ilmiöt kietoutuivat haastateltavien kerronnassa erottamattomasti yhteen. Aineistossa tunnistettiin vanhemman lapsuudenaikaisten kokemusten, käsittelemättömien traumojen ja ylisukupolvisten vaikutusten keskeisyys emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiössä ja arvioinnissa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan vanhemman kyky tunnistaa ja säädellä omia tunteitaan on ratkaiseva lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin tukemisessa, mutta tämä kyky voi heikentyä, mikäli vanhemmalla itsellään on käsittelemättömiä traumaattisia kokemuksia. Haastatteluissa kuvattiin ylisukupolvisuuden ilmiötä pohtimalla, että vanhemman on haastavaa tarjota emotionaalista tukea, jos hän ei ole saanut sitä itse omassa lapsuudessaan. Haastateltavien havainnot ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan vanhemman oma lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu voi heikentää hänen kykyään tarjota emotionaalista turvaa lapselleen (Golding 2024, 412; Ahlfs-Dunn ym. 2022, 229–232; Wang 2022, 2; Punamäki 2010, 140).

Eräs haastateltava kuvasi, miten vanhemmat usein jatkoivat omassa lapsuudessaan opittuja, haitallisia toimintamalleja:

Onha näis asiois paljo myös sellasta ylisukupolvisuutta, kun ihmiset puhuu omista vanhemmistaa ja se sama puhumattomuus jatkuu omassa vanhemmuudessa.

Aineistosta nousi vahvasti esiin arvioinnin ja vanhemman tukemisen yhtäaikaisuus, mikä on myös aiemman tutkimuksen mukaan tehokas toimintatapa. Tutkimusten mukaan vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistaminen voi ehkäistä haitallisten kasvatustapojen siirtymistä sukupolvelta toiselle ja edistää vanhemman kykyä tunnistaa sekä vastata lapsen tarpeisiin herkemmin. (Bogdanović ym. 2023, 3.) Näin sosiaalityöntekijät pystyivät jo arvioinnin yhteydessä vastaamaan perheen tuen tarpeeseen ja purkamaan emotionaalista kaltoinkohtelu työskentelemällä vanhemman kanssa.

Lapsen hyvinvoinnin kannalta on olennaista, että vanhempi kykenee näkemään lapsen itsestään erillisenä yksilönä. Jos vanhempi tulkitsee lapsen tarpeet omien tarpeidensa kaltaisiksi, voi tämä johtaa vakaviin väärinymmärryksiin lapsen todellisista tunteista ja aikomuksista. Heikko mentalisaatiokyky voi ilmetä vanhemman taipumuksena selittää lapsen reaktiot aina samojen fysiologisten tilojen, kuten nälän tai väsymyksen seurauksena, jolloin lapsen emotionaaliset tarpeet jäävät huomaamatta ja täyttämättä. (Pajulo ym. 2015a, 1052–1053.) Mentalisoiva vanhempi sen sijaan kykenee erottamaan omat tunnekokemuksensa lapsensa tunteista ja ymmärtämään, että lapsi voi kokea ja ajatella asioita eri tavoin kuin hän itse. Tämä kyky tukee vanhemman ja lapsen välistä yhteissäätelyä ja auttaa vanhempaa vastaamaan lapsen tarpeisiin johdonmukaisesti. (Rosso 2022, 5–6; Wang 2022, 3.)

Haastateltavat kertoivat, että lastensuojelussa on yleistä, että vanhemmat eivät tunnista toimintansa haitallisuutta. Tämä johtuu usein siitä, että heidän kasvatukselliset käytäntönsä perustuvat ylisukupolvisesti omien vanhempiensa toimintatapoihin tai tiedostamattomiin, haitallisiin käyttäytymismalleihin. Haastatteluissa kuvattiin tätä ilmiötä seuraavasti:

"Ainahan meillä on näin tehty." Et sehän voi olla jo vaikka kuinka monen sukupolven takainen asia, että lapsia tai heidän tunteitaan ei tartte enempää ottaa huomioon.

Varmaankin se, et "Minä" (aikuisen minä) menee siellä ensin. Et "Minun mielestä asia on näin" niin, et lapsi on osa minua. "Minä kyllä tiedän mitä tuo lapsi ajattelee." Tavallaan vanhempi ei näe sitä lasta itsestään erillisenä, vaan ajattelee, että lapsi ajattelee ja tuntee samalla tavalla kun vanhempi itse.

Haastateltavien mukaan tällainen ajattelutapa, jossa vanhempi olettaa tietävänsä automaattisesti, mitä lapsi ajattelee ja tuntee, voi johtaa lapsen kokemusten ohittamiseen ja väärintulkintaan. Koska vanhempi ei kykene irrottautumaan omasta näkökulmastaan ja tarkastelemaan tilannetta lapsen silmin, lapsen tunteet jäävät vaille tilaa ja huomiota. Aineiston perusteella tämä ilmiö liittyy sekä ylisukupolvisuuteen että vanhemman omiin traumaattisiin kokemuksiin. Lapsuudessaan emotionaalista tukea vaille jäänyt vanhempi saattaa tiedostamattaan toistaa samaa kaavaa omassa vanhemmuudessaan. Tämä ilmenee myös heikkona mentalisaatiokykynä, joka tutkimusten mukaan on keskeinen tekijä lapsen emotionaalisten tarpeiden ymmärtämisessä. Mentalisaatiokyky edellyttää erillisyyden ja

erilaisuuden hyväksymistä, kun taas sen puute johtaa siihen, että vanhempi ei erota omia tunteitaan ja ajatuksiaan lapsen kokemuksista. (Kalland 2014, 33.)

Sosiaalityöntekijät havaitsivat, että vanhemmat, jotka eivät pystyneet luomaan tervettä erillisyyttä itsensä ja lapsensa välille, eivät kyenneet tunnistamaan ja vastaamaan lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Tämä johti siihen, että lapsen tunteet ja tarpeet jäivät huomioimatta ja täyttämättä, jolloin tulkintani mukaan lapsi jäi emotionaalisesti näkymättömäksi. Myös aiempien tutkimusten mukaan ylisukupolvisen trauman vaikutus voi estää vanhempaa kehittämästä riittävää mentalisaatiokykyä, mikä puolestaan vaikeuttaa lapsen tunne-elämän tukemista (Wang 2022, 3).

Haastateltavat toivat esiin, että vanhemman haitallinen käytös lasta kohtaan voi usein olla seurausta siitä, ettei hän ole itse saanut mallia tunteiden säätelystä tai emotionaalisesta läsnäolosta. Tämä näkyy erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman on vaikea kohdata lapsensa tunneilmaisuja, koska hän ei ole saanut kokea niitä omassa lapsuudessaan. Eräs haastateltava kuvasi tätä näin:

Kun ei oo saanut olla missään vaiheessa kiukkunen ni se on aika vaikeeta sille omalle lapselle antaa jotakin silloin kun se on kiukkunen, koska se on niitä tunteita, mitä ei itsellä ole saanut ollakkaan.

Tämä havainnollistaa, miten haitalliset toimintamallit voivat siirtyä sukupolvelta toiselle ja vaikuttaa vanhemmuuteen. Haastateltavan havainto on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan vanhemmat, jotka ovat itse kokeneet kaltoinkohtelua lapsuudessaan, kokevat usein vaikeuksia tunnesäätelyssä. Tämä näkyy vuorovaikutuksessa heidän lastensa kanssa siten, että he ilmaisevat useammin negatiivisia tunteita ja saattavat kohdata haasteita lapsensa tunneilmaisun ymmärtämisessä ja tukemisessa. (Warmingham ym. 2023, 451–452; Wang 2022, 2.)

Tutkimustulosten mukaan emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi perustui ekologis-systeemiseen näkökulmaan. Sosiaalityöntekijät tarkastelivat yksilö- ja yhteisötason tekijöitä sekä niiden keskinäisiä vaikutussuhteita, eivätkä arvioineet kaltoinkohtelua irrallisena ilmiönä. (Jaakola ym. 2024, 95; Lamponen & Aarnio 2024, 132; Bastian ym. 2022, 98; Lauritzen ym. 2018, 3–4.) Haastateltavien kuvaama systeeminen arviointityö korostui erityisesti siinä, kuinka he huomioivat esimerkiksi vanhemman traumatisoitumisen ja

ylisukupolvisuuden sekä tunnistivat näiden vaikutukset lapsen tilanteeseen joko suoraan tai välillisesti.

Kiintymyssuhteet

Jotkut sosiaalityöntekijät toivat esiin, että vanhemman oma kiintymyshistoria saattaa vaikuttaa emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmenemiseen:

Mikä vaikuttaa emotionaaliseen kaltoinkohteluun niin varmaan myöskin se, että mikä kiintymyssuhde itsellä on vanhempana sinne omiin vanhempiin tai miten itseä on kohdeltu.

Osa sosiaalityöntekijöistä kertoi keskustelleensa vanhemman kanssa siitä, kuinka tietoinen vanhempi oli omasta kiintymyshistoriastaan ja miten hän tunnisti sen vaikutuksen omaan vanhemmuuteensa. Tämä osoittaa haastateltavien perehtyneisyyttä tutkimustietoon ja toimiviin interventioihin. Myös aiemmat tutkimukset korostavat, että on tärkeää keskustella vanhempien kanssa perheen tunneilmapiiristä ja heidän omista lapsuudenkokemuksistaan, mikä on jo itsessään nähty emotionaalisen kaltoinkohtelun interventiona (Martin ym. 2023, 2195).

Aiempi tutkimus korostaa, että kiintymyssuhdeteorian hyödyntämisessä lastensuojelussa on tärkeää huomioida lapsen hyvinvointiin vaikuttavat monet eri tekijät eikä tehdä liian yksinkertaistettuja johtopäätöksiä pelkästään kiintymyssuhteen perusteella (White ym. 2019, 1; Keddell 2017, 338.) Haastateltavat vaikuttivat tunnistavan tämän hyvin, sillä heidän kuvauksissaan kiintymyssuhdeteoria toimi ensisijaisesti taustalla vaikuttavana viitekehystenä sen sijaan, että he olisivat tehneet siitä suoria päätelmiä. Tämä näkyy esimerkiksi seuraavan haastateltavan kuvauksessa:

Kiintymyssuhde on yks sellanen mihin mä peilaan. Se on sellanen käyttöteoria siel taustalla. Ymmärtää, että taustalla vanhemmalla on tietynlaista. Se ei oo niin helppoa, et jos on ollu jotain haavottavia elämäntilanteita ja traumaattisia kokemuksia, ni sit se on luonu sille vanhemmalle sitä suhtautumistapaa.

Tämä osoittaa, että haastateltavat eivät nähneet kiintymyssuhdeteoriaa yksiselitteisenä arviointityökaluna, vaan yhtenä osana laajempaa ymmärrystä perheen tilanteesta ja vanhemmuuden haasteista.

Arvostava kohtaaminen

Sosiaalityöntekijät eivät puhuneet vanhemmista etäännytetysti, vaan käyttivät usein *minä*-muotoa puheessaan. Tämä viittaa siihen, että he pyrkivät asettumaan vanhemman asemaan ja mentalisoimaan vanhemmuuden haasteita. Aiemman tutkimuksen mukaan ystävällinen kohtaaminen lisää kohdattavan hyvinvointia (Kumar & Epley 2023, 249), mikä tarkoittaa, että sosiaalityöntekijät voivat vaikuttaa positiivisesti vanhempien hyvinvointiin tukemalla heitä kunnioittavalla ja empaattisella vuorovaikutuksella. Aineistossa arvostava kohtaaminen näkyi erityisesti empaattisessa puhetavassa, kuten eräs haastateltava kuvasi:

Kuinka helppo on tunnistaa mitä teen, jos et oo itsekkään saanut mitään. Jos sun tunteita ei oo tunnistettu ni mitenkäs sä opit niitä tunnistamaan toisessakaan.

Sosiaalityöntekijöiden tapa reflektoida vanhempien kokemuksia mentalisaation kautta tuki arvostavaa ja muutokseen kannustavaa vuorovaikutusta. Tämä lähestymistapa antoi vanhemmille mahdollisuuden syventää omaa ymmärrystään ja oivaltaa syitä toimintansa taustalla.

Lisäksi sosiaalityöntekijät refleктоivat myös omia ajatuksiaan ja tunteitaan suhteessa emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiöön ja sen arviointiin. Tämä itsereflektio auttoi heitä säilyttämään empaattisen ja arvostavan asenteen myös silloin, kun he tiesivät vanhemman toimivan lapselle vahingollisella tavalla. Tietoisuus ylisukupolvisista vaikutuksista ja vanhemman omista haavoittuvuuksista auttoi heitä ymmärtämään, miksi muutos saattoi olla vanhemmalle vaikeaa. Tämä näkyi myös seuraavissa haastateltavien pohdinnoissa:

Joskus huomaa et rupee itsekin, et “miksei se oo nii helppoo”, mut se ei varmaan oikeesti oo helppoo vanhemmalle, jota ei oikeesti oo kohdeltu hyvin ni sit jatkaa sitä tai lopettaa sitä epäkohtelua oman lapsen kohdalla.

Se vanha sanonta, että jos on lusikalla annettu, ei voi kauhalla vaatia. Ni sit vaan ymmärtää se, että toisaalta se vanhempi ei aina kykene.

Tämä osoittaa, että sosiaalityöntekijät eivät ainoastaan arvioineet vanhempien toimintaa ulkopuolelta, vaan myös pohtivat omaa rooliaan, tunteitaan ja ymmärrystään suhteessa vanhemman tilanteeseen. Tämä lähestymistapa auttoi heitä säilyttämään myötätuntoisen ja arvostavan otteen työssään myös haastavissa tilanteissa.

5.3 Vuorovaikutuksen arviointi

5.3.1 Vanhemman emotionaalisen kyvykkyyden arviointi

Vanhemman mentalisaatiokyky

Tutkimustuloksena esitän, että sosiaalityöntekijät arvioivat emotionaalista kaltoinkohtelua kiinnittämällä huomiota sellaisiin vuorovaikutuksellisiin haasteisiin, jotka ilmentävät vanhemman kyvyttömyyttä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Aiemman tutkimuksen mukaan vanhemman vuorovaikutuksessa esiintyvä sensitiivisyyden puute ja vihamielinen käytös voivat olla merkkejä lapsen emotionaalista kaltoinkohtelusta. Sensitiivisyyden puuttuessa vanhempi ei kykene tunnistamaan ja vastaamaan lapsen emotionaalisiin tarpeisiin johdonmukaisesti. Tämä voi ilmetä esimerkiksi siten, että vanhempi ei reagoi lapsen tunneilmaisuihin tai tekee sen epäjohdonmukaisesti. (Mäkelä & Salo 2012, 264.) Erään haastateltavan kerronnassa kuvautuu, miten hän on puuttunut vanhemman sensitiivisyyden puutteeseen kehottamalla vanhempaa huomioimaan lapsen emotionaalisia tarpeita:

Siitä on keskusteltu, että se lapsi tarvitsee hellyyttä, hoivaa ja huolenpitoa, niinku huomaamista positiivisen kautta.

Vihamielinen käytös puolestaan näkyi aineistossa, kun toinen haastateltava kertoi, että vanhemmat käyttivät sarkastisia tai ivallisia kommentteja, vähätelivät lasta tai jopa altistivat hänet tahallaan tilanteille, joissa tämä epäonnistui, ja sitten pilkkasivat häntä:

...lapsen dissaaminen ja se ironia, jota he käyttää, et lapsi selkeästi halutaan johdatella pattitilanteisiin. Hänet altistetaan tilanteille, että hän ei tiedä miten hänen pitäis toimii tai et ohjataan toimintaan, josta tiedetään, että hän ikään kuin epäonnistuu ja sitten häntä pilkataan ja sitä kerrotaan muille. Että "Häähää ei se osannu tehdä sitä".

Vihamielinen käytös voi pahimmillaan olla suoraa uhkailua ja pelottelua, mikä aikaansaa lapselle turvattoman kasvuympäristön (Emt. 264). Lapsen uhkailu tuli ilmi toisen haastateltavan kerronnassa emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmenemismuotona:

Esimerkiks huoltajuuskiistoissa on noussut se, että lapseen pyritään vaikuttamaan todella radikaalil tavalla. Ahdistelemalla, vaatimalla ja osittain uhkailemalla. Et on tosi rajua se pyrkimys vaikuttaa lapseen ja käyttää lapsen lojaaliutta hyväksi.

Aineistossa vanhemman heikot tunnetaidot ja puutteellinen mentalisaatiokyky kietoutuivat tiiviisti yhteen. Tunnetaitojen puute ilmeni erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus oli poikkeavaa. Aiemmassa tutkimuksessa poikkeava vuorovaikutus on määritelty vanhemman emotionaaliseksi poissaoloksi, vääristyneiksi käsityksiksi lapsen käyttäytymisestä sekä epäjohdonmukaisuudeksi vanhemmuudessa. Tällöin vanhempi ei kykene tunnistamaan lapsen tunteita ja tarpeita, mikä voi johtaa lapsen kokemusten mitätöimiseen ja emotionaaliseen kaltoinkohteluun. (Slep ym. 2022, 2–4; Söderholm & Politi 2012, 81.) Aineistossa ilmeni esimerkkejä siitä, miten vanhempi tulkitsee lapsen tunneilmaisun virheellisesti, ymmärtämättä sen taustalla olevia tunnesyitä:

Jos on vaan sitä mieltä, että toinen vaan kiukuttelee ja tuossa huutaa, eikä näe että lapsella on hätä. Siitä asenteestahan se on kiinni, että haluanko mä tietää miksi se lapsi huutaa.

Kuvaus havainnollistaa heikkojen tunnetaitojen ja puutteellisen mentalisaatiokyvyn yhteen kietoutumista, mikä estää vanhempaa tarkastelemasta lapsen käytöksen taustalla olevia mielentiloja. Sen sijaan, että vanhempi olisi pyrkinyt ymmärtämään lapsen toiminnan taustatekijöitä, hän tulkitsee lapsen hädän tahallisenä kiukutteluna, johon ei tarvinnut reagoida. Haastateltavien havaintojen perusteella vanhemman asenne ja halu ymmärtää lasta ovat

keskeisiä tekijöitä siinä, pystyykö vanhempi tukemaan lapsen emotionaalisia tarpeita vai jatkuuko kaltoinkohtelu.

Tutkimusten mukaan lapsen poikkeava käyttäytyminen vuorovaikutustilanteissa voi viitata emotionaaliseen kaltoinkohteluun. Tällaisia käyttäytymismalleja ovat pakonomainen sopeutuminen, jähmettyminen ja puolustautuminen. Pakonomainen sopeutuminen ilmenee silloin, kun lapsi vaikuttaa ulkoisesti sopeutuvalta, mutta häneltä puuttuvat luonnolliset, ikätasoiset reaktiot, kuten itsenäinen kokeileminen tai aikuisen vastustaminen. Jähmettyessään lapsi voi jäädä passiiviseksi ja vetäytyväksi, kun taas puolustautuessaan hän voi olla jatkuvassa stressitilassa ja reagoida voimakkaasti vanhemman kielteiseen käytökseen. Tämä voi näkyä itkuna, rauhattomuutena tai jatkuvana aggressiivisuutena vanhempaa kohtaan. (Mäkelä & Salo 2012, 264.) Aineiston perusteella lapsen poikkeava käytös ilmeni erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman tunnetaitojen ja mentalisaatiokyvyn puute vaikeutti rakentavaa vuorovaikutusta. Eräässä haastattelussa sosiaalityöntekijä kuvasi perhettä, jossa lapsen aggressiivinen käytös yhdistyi vanhemman kyvyttömyyteen säädellä tunteitaan ja ymmärtää lapsensa kokemuksia. Sen sijaan, että vanhempi olisi rauhoittanut tilannetta, hän lähti mukaan lapsen aggressiiviseen vuorovaikutukseen:

Muistelen yhtäkin perhettä mis keskustelu käytiin haistattelun ja huorittelun kautta. Mä sitte kysyin, et "Huomaatteko miten tää teillä toimii? Kun mitään asioita ei saada yhteisesti sovittua, et mistäköhän se vois johtua?" Kummallakin oli yhtä paha olla toistensa seurassa.

Tämä kuvaa tilannetta, jossa emotionaalisen kaltoinkohtelun seuraukset voivat ilmetä negatiivisena kehänä vanhemman ja lapsen välillä. Kun vanhempi ei kykene mentalisoimaan lapsen tunnetiloja ja säätelämään omaa käyttäytymistään, lapsen stressi ja puolustautuminen voimistuvat entisestään. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa molemmat osapuolet ovat jatkuvassa kuormitustilassa ja kyvyttömiä rakentavaan vuorovaikutukseen. Sosiaalityöntekijän puuttuminen tilanteeseen voi tällöin auttaa vanhempaa tunnistamaan vuorovaikutusmallinsa ja sen vaikutukset lapseen, mutta muutos edellyttää myös vanhemman kykyä ja halua reflektoida omaa käyttäytymistään.

Myös lapsen jäsentymätön kiintymyssuhde voi osaltaan selittää hänen ristiriitaisia ja kaoottisia reaktioitaan vanhemman epäjohtonmukaiseen käytökseen. Jäsentymättömän

kiintymyssuhteen merkkejä ovat lapsen vaihtelevat ja asiayhteydestään irralliset reaktiot, joilla hän pyrkii selviytymään pelkoa aiheuttavissa tilanteissa. Lapsi saattaa samanaikaisesti sekä vältellä että hakeutua vanhemman luo, jähmettyä täysin esimerkiksi vanhemman palatessa kotiin tai ilmentää outoa käyttäytymistä ja ilmeitä. Tällaiset reaktiot voidaan tulkita yrityksiksi selviytyä äärimmäisestä stressistä ja vanhemman epä johdonmukaisesta käytöksestä. Tällöin lapsen mieli kehittää joustavampia mutta kaoottisia toimintatapoja, jotka auttavat häntä sopeutumaan epävakaaseen ja ristiriitaiseen ympäristöön. (Haltigan ym. 2021, 440–443.) Yhdessäkään haastattelussa ei kuitenkaan suoraan mainittu jäsentymättömyyttä kiintymyssuhtetta. Tämä voi viitata siihen, ettei sosiaalityöntekijöillä ole koulutusta tunnistaa ja eritellä jäsentymättömän kiintymyssuhteen piirteitä. Toisaalta se voi myös kertoa siitä, että he välttävät tekemästä liian suoraviivaisia johtopäätöksiä arvioinnissa.

Tutkimustulosten perusteella sosiaalityöntekijät pitivät vanhemman heikkoa mentalisaatiokykyä yhtenä merkittävimmistä riskitekijöistä, jotka lisäsivät emotionaalisen kaltoinkohtelun todennäköisyyttä. Heikon mentalisaatiokyvyn seurauksena vanhempi ei kykene tunnistamaan tai huomioimaan lapsen tunteita ja kokemuksia, mikä voi johtaa lapsen näkökulman vähättelyyn tai jopa tunteiden kieltämiseen (Garon-Bissonnette ym. 2024, 2–4). Haastatteluissa tätä ilmiötä kuvattiin tilanteina, joissa lapsen tunteet ja kokemukset jäivät vanhemman oman näkökulman varjoon:

Vähätellään tai ei pystytä näkemään, että miltä tämä lapsesta tuntuu. Vähätellään sitä lapsen kokemusta tai jopa kielletään niitä lapsen tunteita.

Haastateltavat kiinnittivät huomiota siihen, miten vanhempi tulkitsee lapsen käyttäytymistä ja tunteita. Sosiaalityöntekijät korostivat, että vanhemmat keskittyivät usein pelkästään lapsen ulkoiseen käytökseen sen sijaan, että he pyrkisivät ymmärtämään lapsen toiminnan taustalla olevia tunteita ja ajatuksia. Tämä johti tilanteisiin, joissa lapsen kokemukset saatettiin ohittaa tai mitätöidä, mikä heikensi lapsen mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Tämä ilmiö saa tukea myös aiemmasta tutkimuksesta, jonka mukaan mentalisaatiokyvyn puute voi saada vanhemman tulkitsemaan lapsen käyttäytymistä vain oman kokemusmaailmansa kautta. Tällöin lapsen tunneilmaisu jää huomiotta tai sitä pidetään merkityksettömänä (Pajulo ym. 2025, 86–88; Kalland 2014, 35). Haastatteluissa tätä ilmiötä kuvattiin seuraavasti:

Yleine on se, et halutaa et lapsi pystyis sanottaa ja sit ihmetellää ku se ei vaa sano, et mikä sillä on ja ärsyynnyttäänki siihen, "Ku se ei vaa sano". Ei nähdä sen lapsen käytöksen taakse, että hän voi sillainki ilmaista tunteita, vaikkei hän osaa sitä sanoa. Siinä tulee paljo negatiivisuutta siihe vuorovaikutuksee.

Joustamaton ja heikkoa mentalisaatiokykyä ilmentävä vanhemmuus voi olla seurausta vanhemman käsittelemättömistä elämäkokemuksista, jotka ovat heikentäneet hänen tunnetaitojaan. Tämä näkyy kyvyttömyytenä asettua lapsen asemaan ja ymmärtää hänen kokemuksiaan. (Rosso 2022, 5–6; Wang 2022, 3.)

Ei heil oo kyky asettuu siihe lapsen asemaa. Heil ei löydy ehkä semmost ymmärryst sitte siitä asiasta.

Tämä havainnollistaa, kuinka vanhemman omat käsittelemättömät kokemukset voivat estää häntä mentalisoimasta lapsen tunteita, mikä voi johtaa emotionaalisen tuen puutteeseen ja lisätä emotionaalisen kaltoinkohtelun riskiä. Kun vanhempi ei tunnista lapsen tunneilmaisuja tai odottaa niiden tapahtuvan vain tietyllä tavalla, lapsi jää vaille tukea tunteidensa käsittelyyn. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi oppii tukahduttamaan tunteensa kokonaan, mikä ilmentää välttelevää kiintymyssuhdetta. Välttelevästi kiintynyt lapsi on oppinut, että hänen hätänsä ei saa vastakaikua – joko vanhempi ei huomioi hänen tunneilmaisuaan tai suhtautuu siihen kielteisesti. Tällaisessa vuorovaikutuksessa lapsi omaksuu mallin, jonka mukaan hänen on selvittävä yksin, eikä hänen tunteilleen ole tilaa. (Sinkkonen & Kalland 2025, 77; Flykt 2024, 94–96.)

Mentalisaatioteorian ydinajatus kyvystä ymmärtää omaa ja toisen ihmisen mielen toimintaa (Pajulo ym. 2015b, 1050), ohjasi sosiaalityöntekijöiden arviointia. Aineiston perusteella vanhemman kyvyttömyys tunnistaa lapsen kokemusmaailmaa oli yleistä emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmenemisessä. Eräässä tapauksessa vanhempi ajatteli, ettei lapsi kykene ymmärtämään asioita:

Mentalisaatiokyky pohtia lapsen näkökulmasta puuttu. Elikkä niinku laittaa ne lapsen silmälasit päähän ja vähän katsoa sieltä, että miten pieni lapsi peilaa. Kun siis vanhemmalla oli se ajatus, että eihän se pieni lapsi vielä ymmärrä yhtään mitään. Siinä tulee sellanen mitätöinti ajatuksista, tunteista ja kokemuksista.

Aineistossa esiintyi myös tilanteita, joissa vanhemman vaikeus ymmärtää lapsen tunteita johti jatkuvaan kritiikkiin ja lapsen leimaamiseen "hankalaksi":

Joidenkin vanhempien on vaikea nähdä niitä tunteita, sinne käytöksen taakse. Se sit aiheuttaa, et lapsi saa ikävää palautetta tosi paljon ja sellasen tietynlaisen asemankin perheessä, et ku "Se on niin hankala".

Tämä muistuttaa aiemmassa tutkimuksessa esitettyä jäsentymättömän kiintymyssuhteen kontrolloivasti rankaisevaa selviytymisstrategiaa, jossa lapsi ottaa vallan vuorovaikutussuhteessa määräämällä, nöyryyttämällä tai käyttäytymällä julmasti vanhempaansa kohtaan. Tällaisissa tilanteissa vanhemmat usein kokevat lapsen vaativaksi ja haastavaksi, mikä vaikeuttaa vanhempien kykyä tarjota emotionaalista tukea sekä asettaa lapselle selkeitä rajoja. (Flykt 2024, 99–100.)

Haastatteluissa vanhemman tunnekylymyys ja kyvyttömyys reflektoida omaa käytöstään nähtiin osana emotionaalista kaltoinkohtelua. Esimerkiksi vanhemman haluttomuus pyytää anteeksi tai tunnustaa tehneensä väärin, nähtiin merkkinä siitä, ettei hän ollut saavuttanut emotionaalisesti turvallista ja kypsää vanhemmuuden roolia. Tämä johti tilanteisiin, joissa vanhempi jäi itsekin lapsen tasolle eikä kyennyt tarjoamaan lapselle emotionaalista tukea ja turvaa, kuten eräs haastateltava kuvasi:

On tunnekylymä sillain, että kun lapsi itkee, kun vanhempi on sanonu kovasti ni ei pyydä anteeks ja ei lähde ollenkaan reflektoimaan omaa käytöstään. Mun mielest se on aika hälyttävää. Oma vanhemmuus on tavallaan jollain tietyllä asteella, et ei oo päässy siihen vanhemmuuden ja aikuisuuden rooliin, vaan on itsekin lapsen tasolla vielä kiukuttelemassa.

Tämä muistuttaa aiemmassa tutkimuksessa esille tuotua aidon kiinnostuksen ja uteliaisuuden puutetta, joka on liitetty yhdeksi heikon mentalisaation muodoksi. Aidon kiinnostuksen ja uteliaisuuden puute johtuu yleensä joko vanhemman haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä tutkia lapsen mielentiloja. (Wang 2022, 3.)

Aiemmissa tutkimuksissa emotionaaliseksi kaltoinkohteluksi on määritelty lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen vähättely, sekä hänen autonomiansa tukahduttaminen (Berrick ym. 2023, 2–5; Nelson ym. 2020, 1–2; Munro 2002, 50–52). Haastateltavat tunnistivat samoja asioita, mikä osoittaa, että he hyödyntävät teoreettista tietoa arvioidessaan emotionaalista kaltoinkohtelua. Seuraavat haastateltavien kuvaukset havainnollistavat tilanteita, joissa lapsen tarpeet jäivät vanhemman henkilökohtaisten pyrkimysten varjoon, mikä heikensi lapsen autonomiaa ja emotionaalista turvallisuutta:

Kaikki mitä lapsi sanoo kummallakin puolella, ni sitä molemmat vanhemmat käyttää aseena toisiaan vastaan.

Siinä on taas niinku taisteluasetelma, et ennenkö se ymmärretää, et taas kerra luetaa sitä lasta, eikä sitä, et kuka on kenenkin puolella ja miten heiän elämää määritellään eri tahoilta. Ni se on vaikee päästä kertomaan siihen väliin, että jos taas kerran katsottais tätä lasta.

Tämä esimerkki kuvastaa, kuinka lapsen asema perhetilanteessa voi muodostua välineelliseksi vanhempien välisessä konfliktissa. Tällöin lapsen itsenäinen kokemusmaailma ja hyvinvointi jäävät sivuun, ja hän joutuu kantamaan vastuuta aikuisten välisestä suhteesta, mikä tutkimusten mukaan on emotionaalisesti kuormittavaa ja voi heikentää lapsen itsetuntoa ja turvallisuuden tunnetta (Ness 2023, 578).

Vanhemman tunnetaidot

Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa keskeistä oli paitsi vanhemman mentalisaatiokyvyn tarkastelu myös hänen tunnetaitojensa arviointi ja huomioiminen. Sosiaalityöntekijöiden havaintojen mukaan vanhemman kyky säädellä omia tunteitaan ei vaikuttanut ainoastaan siihen, miten hän vastasi lapsen emotionaalisiin tarpeisiin, vaan myös siihen, millaisen tunneympäristön hän lapselleen loi. Haastatteluissa nousi esiin tilanteita, joissa vanhempi ei ollut emotionaalisesti läsnä lapselleen, vaikka ulkoisesti hän vaikutti tasapainoiselta. Erään haastateltavan mukaan tällaisissa tapauksissa vanhemman käyttäytymisen vahingollisuus voi jäädä huomaamatta, ellei arvioinnissa kiinnitetä huomiota tunnetaitoihin:

Voi olla ihan tavallisen, fiksun oloinen ni silloin se emotionaalinen kaltokohtelu on liittynyt siihen, et ne ei oo läsnä, eikä pysty tunnetasolla vastaamaan lapsen tarpeisiin. Et se tulee näkyväks, et se on hirveen vahingollista sille lapselle. Aattelen, et vaik he on hillittyjä ja tosi tavallisen olosia, ni kyl ne heidänkin tunteet läikkyy yli tavalla tai toisella.

Tämä havainnollistaa, että vaikka vanhemman ulkoinen olemus vaikuttaisi rauhalliselta, hänellä voi silti olla vaikeuksia tunnesäätelyssä. Tutkimusten mukaan lapsi oppii säätämään tunteitaan vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Jos vanhempi ei itse pysty säätämään omia tunteitaan, hän ei myöskään voi opettaa sitä lapselleen, mikä heikentää lapsen emotionaalista kehitystä ja tunne-elämän tasapainoa. (Rosso 2022, 6; Silvén & Kouvo 2010, 84.)

Haastateltavat kuvasivat, että vanhemman tunnesäätelyn haasteet voivat näkyä ulospäin suuntautuvina, hallitsemattomina räjähdysinä tai sisäänpäin suuntautuvana emotionaalisena poissaolona. Vanhemman kyvyttömyys hallita tunteitaan saattoi johtaa pelottaviin raivokohtauksiin tai epävakaiseen tunneilmapiiriin. Toisaalta myös vanhemman vetäytyvä tai poissaoleva käytös nähtiin lapselle emotionaalisesti vahingollista, sillä se jättää lapsen vaille emotionaalista turvaa ja tukea, kuten eräs haastateltava kuvasi:

Vanhempi ei ole emotionaalisesti läsnä eikä pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin tunnetasolla, mikä voi aiheuttaa lapselle vahinkoa. Tää voi jäädä huomaamatta, jos vanhemman ulkoinen olemus vaikuttaa hillityltä ja tavalliselta. Kuitenki vanhemman sisäiset tunteet saattaa läikkyyä yli, esimerkiksi äärimmäisenä raivoamisena tai itsetuhoisena käyttäytymisenä.

Aiemman tutkimuksen mukaan vanhemman heikko mentalisaatiokyky voi estää häntä tukemasta lasta tunnesäätelyssä, mikä jättää lapsen yksin tunnekuormansa kanssa ja heikentää hänen turvallisuuden tunnettaan (Kalland 2014, 35). Haastateltavat tunnistivat tämän ilmiön myös omassa työssään ja toivat esiin, että vanhemman tunnetaitojen puute vaikuttaa väistämättä lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin. Eräs haastateltava pohti, kuinka vanhemman kyvyttömyys säädellä tunteitaan voi heijastua suoraan lapseen ja herättää huolta vanhemmuudesta:

Jos vanhempi ei pysty hillitsemään itseään ton vertaa, et hän pystyis asiallisesti... Ni kyl mul huoli herää siitä vanhemmuudesta, et mite lapselle puhutaa, et jos sä et pysty omia tunteita säätelee tai käyttäytyy asiallisesti ni en mä usko, et se on sit vaan meihin kohdistuvaa. Kyl se sit lapselle jossain muuallakin näkyy ihan varmasti.

Tutkimustulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät kiinnittävät arvioinnissa erityistä huomiota siihen, miten vanhempi reagoi lapsen tunnetasolla, kykeneekö hän tarjoamaan turvaa ja pystyykö hän säätelemään omia tunteitaan niin, etteivät ne vahingoita lasta. Näiden seikkojen huomioiminen on keskeistä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa, mikä saa tukea myös aiemmasta tutkimuksesta. Sen mukaan lapsen kaltoinkohteluun viittaavia tekijöitä ovat muun muassa vanhemman impulssikontrollin puute, arvaamaton käytös, heikko tunnesäätely, puutteellinen tunneäly ja vihamielisyys (Simon-Herrera ym. 2024, 384–386).

5.3.2 Emotionaalisen tunneilmapiirin arviointi

Kuntouttava työ

Tutkimustulosten mukaan suurin osa haastateltavista tekee kuntouttavaa työtä, jossa arvioinnin yhteydessä pyritään vahvistamaan lapsen resilienssiä, pystyvyyden tunnetta ja myönteistä minäkuvaa (Jussila & Ailoranta 2024, 328; Narayan ym. 2021, 1–5). Tämä näkyi haastateltavien voimavarakeskeisyyttä painottavissa ilmaisuissa ja siinä, miten he yhdistivät arvioinnin ja kuntouttavan työn tukemalla vanhempia mentalisaatiokyvyn vahvistamisessa. Tämä tapahtui auttamalla vanhempia tunnistamaan emotionaalisen kaltoinkohtelun muotoja ja kannustamalla heitä muuttamaan haitallisia toimintamalleja käytännön tilanteiden kautta. Aiemman tutkimuksen mukaan juuri käytännönläheinen, tilanteissa tapahtuva oppiminen on tehokas tapa omaksua uusia toimintatapoja (Bandura 2018).

Oon kannustanu häntä niist vahvuuksista mitä hän on sanonu tai sit oon itse sanonu, et sul on nää ja nää vahvuudet ja ne on tosi hienoja.

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät tukivat sekä lapsen että vanhemman toimijuuden vahvistumista ja edistivät heidän vuorovaikutus- ja tunnesuhteitaan, mikä vastaa aiemmassa tutkimuksessa esiin nostettuja kuntouttavan työn peruseriaatteita (Jussila & Ailoranta 2024, 318–319). Kuntouttava työ edellyttää sosiaalityöntekijältä reflektiivistä lähestymistapaa, joka

luo tilaa uusille näkökulmille ja vaihtoehdoille. Reflektiivisyys syntyy, kun yksilöt alkavat pohtia omia ajatuksiaan, tunteitaan ja toimintaansa, mikä on erityisen tärkeää lastensuojelutyössä (Jussila & Ailoranta 2024, 325; Zeegers ym. 2017, 1248–1250).

Kuntouttavan työn yhdistyminen emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointiin näkyi aineistossa siten, että sosiaalityöntekijät auttoivat vanhempia tarkastelemaan omaa toimintaansa lapsen näkökulmasta ja pyrkivät luomaan myönteisiä kokemuksia vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Tämä tapahtui erityisesti rohkaisemalla vanhempia tunnistamaan ja vahvistamaan omaa myönteistä toimintaansa lapsen kanssa:

Mentalisaation vahvistamine on sellasta rohkasuu, että nyt sä voisit sanoo näin tälle lapselle. Ja sitte mä rohkasen yleensä, että oho, sähän teit tän tosi hienosti. Niinko, että se siirtyis, että hän saisi vahvistusta sille omalle käytökselleen, et hän tekee tosi hienosti, kun hän kehuu nyt tätä lasta, ottaa huomioon ja sanoittaa lapsen tunteita.

Sosiaalityöntekijät eivät ainoastaan arvioineet emotionaalisen kaltoinkohtelun esiintymistä, vaan myös pyrkivät vahvistamaan vanhemman kykyä vastata lapsensa emotionaalisiin tarpeisiin. Tämä kuntouttavan työn lähestymistapa näkyi siinä, miten vanhempia ohjattiin refleктоimaan omia toimintatapojaan ja lapsen tunteita. Sosiaalityöntekijät käyttivät arvioinnin yhteydessä kysymyksiä, jotka ohjasivat vanhempia tarkastelemaan lasta itsenäisenä yksilönä ja haastamaan omia ennako-oletuksiaan lapsen kokemuksista:

Tukee siinä, et miten vanhempi tuntee lasta. Auttaa vanhempaa tarkastelemaan, et miten lapsi käyttäytyy tai reagoi johonkin. Kysyy esimerkiksi et “Mistä sää tiedät, että lapsi ei haluais tai vaikka haluais huostaanoton?” ja “Minkä takia sä ajattelet, että lapsi ei haluais?” Enemmän sellasia Miksi-kysymyksiä.

Sosiaalityöntekijät ohjasivat vanhempia kiinnittämään huomiota myös siihen, miten lapsi reagoi saadessaan tai jäädessään vaille tarvitsemaansa huomiota:

Kysyn, et “Miten sä huomioit?” Et miten huomioit tai miten lapsi käyttäytyy jos sinä et huomioi tai huomaa häntä.

Arvioinnin aikana sosiaalityöntekijät pyrkivät tekemään emotionaalista kaltoinkohtelua näkyväksi vanhemmalle esittämällä reflektiivisiä kysymyksiä, kuten:

"Ootko sä huomannut, että...?"

Tällaiset kysymykset eivät ainoastaan tarjonneet sosiaalityöntekijöille tietoa vanhemman mentalisaatiokyvystä, vaan myös haastattelujen perusteella vaikuttivat siihen, kuinka valmis vanhempi oli tunnistamaan ja muuttamaan haitallisia toimintamallejaan. Erityisen haitallisina pidettiin tilanteita, joissa vanhempi ei ollut valmis tarkastelemaan omaa käyttäytymistään edes sen jälkeen, kun sosiaalityöntekijä oli tuonut esiin sen vaikutukset lapseen:

...semmonen tosi vahva oma toimintakulttuuri, kun se on turvallinen toimintatapa. Et jos mä muutan tätä ni mä hajoon tai se mun paletti hajoo. Et se on helpompi pitää lapset siinä rajottimien sisällä, kuin joustaa itse ajattelemaan laveammin. Tulee tosi vahvasti esille se, että "Joo kyl me kuunnellaan teitä, mut me tehdään niin kun me ajatellaan itte, me tehdään niin kun me halutaan".

Tulkintani mukaan tämä viittaa siihen, että joissain tapauksissa vanhempi saattoi kokea oman toimintansa kyseenalaistamisen niin uhkaavana, että hän piti kiinni vanhoista tavoista, vaikka ne olisivat haitallisia lapselle.

Aiempien tutkimusten mukaan reflektiivinen kyky auttaa vanhempaa ymmärtämään lapsen sisäistä maailmaa ja vastaamaan tämän emotionaalisiin tarpeisiin (Stuart ym. 2025, 1–2; Casey 2022, 45–47). Haastateltavat kuvasivat tilanteita, joissa vanhemman kyky reflektoida oli mahdollistanut positiivisen muutoksen vanhemmuudessa. Tällaisissa tilanteissa vanhemman oma prosessi ja lapsen kasvaminen olivat tekijöitä, jotka auttoivat häntä tunnistamaan ja muuttamaan haitallisia toimintamalleja:

Kun on sit niitä vanhempia, jotka on pystynyt muuttamaan sitä omaa toimintaa. Mikä niihin sit vaikuttaa ni ehkä ne heidän omat prosessinsa ja se, et lapsi on kasvanu ja vaikuttaa moni asia.

Toisaalta sosiaalityöntekijät tunnistivat myös tilanteita, joissa reflektiokyvyn puute esti vanhempaa tarkastelemasta omaa käyttäytymistään ja sen vaikutuksia lapseen. Tämä ilmeni

esimerkiksi vanhemman haluttomuutena tai kyvyttömyytenä ottaa vastuuta omista teoistaan ja niiden vaikutuksista lapseen:

Jotkut vanhemmat sitte taas jää jumiin esimerkiks, et “Miks mun pitäs pyytää anteeks” tai sit vastaavasti, et “En varmana pyydä anteeks tämmösiä asioita”. Et jotenki sellane kielto on päällä tai ei osaa reflektoida, että ois pahottanu lapsen mielen, ei nää sitä jotenkin.

Aineiston perusteella vanhemman kyvyttömyys tarkastella omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia lapseen muodostaa merkittävän riskin emotionaalisen kaltoinkohtelun jatkumiselle. Tämä liittyy aiemmassa tutkimuksessa kuvattuun heikkoon mentalisaatiokykyyn, joka tässä esimerkissä ilmenee liiallisena varmuutena sekä aidon kiinnostuksen ja uteliaisuuden puutteena. Kun vanhempi kokee vahvaa varmuutta omasta näkemyksestään, hän ei tunnista lapsen mielentilojen ymmärtämiseen tarvittavaa tietoista ponnistelua. Tämä voi johtaa siihen, että lapsen kokemukset nähdään vain vanhemman omien subjektiivisten linssien läpi, eikä niitä pyritä ymmärtämään lapsen näkökulmasta. Mentalisaation puute näkyy myös kiinnostuksen puutteena lapsen yksilöllisiä kokemuksia ja mielentiloja kohtaan. (Stuart ym. 2025, 2; Wang 2022, 3.)

Tämä tutkimustulos korostaa, että vanhemman reflektiokyvyn tukeminen on keskeinen osa emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointia ja ennaltaehkäisyä. Sosiaalityöntekijät voivat omalla toiminnallaan edistää vanhemman mentalisaatiokyvyn kehittymistä ja lisätä hänen ymmärrystään lapsen tarpeista, mikä voi auttaa muuttamaan haitallisia vuorovaikutusmalleja ja vähentämään emotionaalisen kaltoinkohtelun riskiä.

Ammatillinen intuitio

Aineistossa ammatillinen intuitio nousi merkittäväksi osaksi emotionaalisen kaltoinkohtelun havaitsemista ja perheiden tunneilmapiirin arviointia. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, kuinka kokemuksen karttuminen alalla auttaa heitä tunnistamaan hienovaraisia merkkejä perheiden vuorovaikutuksen haasteista ja mahdollisesta emotionaalisesta kaltoinkohtelusta. Intuitio toimi välineenä emotionaalisen kaltoinkohtelun havaitsemisessa erityisesti silloin, kun konkreettisia todisteita oli vaikea saada, mutta tunneilmapiirissä oli havaittavissa sanatonta viestintää, ristiriitaisuuksia tai lapsen käyttäytymisen muutoksia.

Ammatillinen intuitio kehittyy kokemuksen ja harjaantumisen myötä, kuten eräs haastateltava totesi:

Se on semmosta, jos näkee vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, et sitä ehkä oppii sit pikkasen havainnoimaan tietyistä merkeistä että onks se minkä tyylistä.

Tämä viittaa siihen, että vuosien työskentely perheiden parissa auttaa sosiaalityöntekijöitä havaitsemaan hienovaraisia merkkejä, jotka voivat viitata emotionaaliseen kaltoinkohteluun. Tämä ymmärrys on erityisen tärkeää arvioitaessa tilanteita, joissa perheiden ongelmat eivät ole näkyviä tai suoraan todennettavissa.

Haastateltavien mukaan Intuitio auttaa tunnistamaan asioita, jotka jäävät sanomatta:

Kuuntele sitä mitä he ei kerro. Ennen kaikkea ne hiljaisuudet, mihin kysymyksiin he ei vastaa, mitä he jättää kertomatta. Siin on ehkä sellaset avaimet.

Aineiston perusteella ammatillista intuitiota voi hyödyntää huomioimalla esimerkiksi kysymyksiin vastaamatta jättämisen, ristiriitaisuudet vanhempien ja lasten kertomuksissa tai lapsen käyttäytymisen pienet muutokset, kuten jännittyneisyyden. Sosiaalityöntekijöiden havainnot saavat tukea aiemmasta tutkimuksesta, jossa korostetaan, että vanhemman taipumus nähdä lapsen tunteet merkityksettöminä tai ylenkatsottavina voi luoda jännittyneen ja epäluottamuksellisen ilmapiirin. Vanhemman empatiakyky ja reflektiivinen toiminta vaikuttavat merkittävästi perheen tunneilmapiiriin. (Garon-Bissonnette ym. 2024, 6.)

Ammatillinen intuitio koettiin erityisen hyödyllisenä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa tilanteissa, joissa suoria merkkejä kaltoinkohtelusta ei ollut, mutta sosiaalityöntekijä aisti ilmapiirissä jotain hälyttävää. Tällöin ammatillinen intuitio sai jatkamaan perheen tapaamisia tiiviimmin:

On mul ollu sellasia perheitä, että jää sellanen ikävä olo, että ehkä siel ei oo kaikki hyvin, mut et näennäisesti, siit ei saada kiinni. Sit vaan käy enemmän ja havainnoi lisää.

Tällaiset tilanteet ovat haastavia, sillä vanhemmat voivat näyttää täyttävän kaikki lapsen ulkoisesti näkyvät tarpeet, kuten ruoan, vaatetuksen ja harrastuksiin viemisen, mutta lapsen emotionaalinen hyvinvointi voi jäädä huomiotta. Aiempi tutkimus kuvaa samankaltaista haastetta esittämällä, että vanhempi voi näennäisesti toimia oikein esimerkiksi huolehtimalla

lapsen ravitsemuksesta, mutta ei kuitenkaan tavoita lasta emotionaalisella tasolla. Tällöin vanhempi saattaa toimia lapsen kanssa mekaanisesti tai jopa vihamielisesti, mikä on haitallista lapsen kehitykselle. (Kalland 2014, 27.)

Kun emotionaalista kaltoinkohtelua arvioitiin tunneilmapiiriä havainnoimalla, sosiaalityöntekijät kertoivat havaitsevansa vanhemman tai lapsen jännittyneisyyttä, lapsen epämukavuutta olla tilanteessa tai he huomasivat, että lapsi käyttäytyi eri tavalla kuin tavatessaan työntekijää ilman vanhemman läsnäoloa. Yksi haastateltava kuvasi tätä näin:

Sellasta, että huomaa lapsen käyttäytymisessä ja ilmapiirissä intuitiivisesti sellasen jännittyneisyyden ja epämukavuuden, että lapsi ei uskalla olla oma ittensä.

Haastateltavat tulkitsivat lapsen varautuneisuuden tai ilmaiseamisen estyneisyyden mahdollisiksi merkeiksi siitä, ettei perheen tunneilmapiiri tukenut lapsen turvallisuuden tunnetta. Koska tunneilmapiirin jännittyneisyydestä voi olla haastavaa muodostaa konkreettisia todisteita ja perustella sen kautta emotionaalista kaltoinkohtelua, on lapsen tilanteeseen puuttuminen vaikeaa ilman perusteellisia kirjauksia. Eräs haastateltava korosti tarkan kirjaamisen merkitystä tällaisissa tilanteissa, jotta havainnot saadaan dokumentoitua ja perheen oikeusturva taattua:

...on paljon sellasta vähän niinkun hiljaista tietoa, mitä on tosi vaikea kirjoittaa. Vaikka mä väitän, että oon kyl tosi taitava kirjottamaan abstraktejakin asioita, ni ei se helpoo oo. Ei se mututuntumaa oo, et kyl siin joku pohja on, mut kyl mä aattelen, et kyl se sellanen perheidenkin oikeusturva ja se semmonen, ni kyl se vaatii ammattihenkilöiden huomioita, et en mä oikeen tie mihin sitä muuten vois perustaa, kun niihi tarkkoihin kirjauksii.

Tämä havainto saa tukea aiemmasta tutkimuksesta, jossa on korostettu huolellisen kirjaamisen keskeistä merkitystä sosiaalityössä. Laadukas kirjaaminen ei ainoastaan turvaa perheen oikeusturvaa saa asiakkaan ääntä kuuluviin, vaan se toimii myös keskeisenä työvälineenä sosiaalityöntekijöille itselleen. Asiakirjojen tulee olla selkeitä, perusteltuja ja rakenteellisesti johdonmukaisia, jotta niiden pohjalta voidaan tehdä perusteltuja päätöksiä ja seurata asiakkaan tilannetta pitkällä aikavälillä. (Hujanen ym. 2021, 360–366.)

Vanhemman puhetavat ja havainnointi

Aineiston perusteella perheen sisäiset puhetavat ovat tärkeä osa emotionaalisen tunneilmapiirin arviointia. Sosiaalityöntekijät kiinnittävät huomiota erityisesti siihen, miten vanhemmat ja lapset kommunikoivat keskenään sekä millaisia viestejä heidän puhetapansa välittävät. Tutkimustulosten perusteella puhetavat voivat ilmentää perhedynamiikkaa, auktoriteettisuhteita ja lapsen emotionaalista turvallisuutta tai turvattomuutta.

Joskus on tilanteita, et siel on jotain jäykkyyttä, ilmapiiris jotain erikoista sellasta, että on vaikka huonoa puhetapaa tai autoritääristä.

Sosiaalityöntekijät tunnistivat, että autoritäärinen tai negatiivinen puhetapa voi viestiä perheen sisäisistä valtasuhteista ja vuorovaikutusongelmista. Tällainen kommunikointi saattaa ilmetä hallitsevina ja jyrkkinä sävyinä, jotka voivat heikentää lapsen tunnetta omasta arvostaan ja turvallisuudestaan. Kun vanhempi käyttää autoritääristä puhetapaa, se voi myös rajoittaa lapsen mahdollisuuksia ilmaista omia tunteitaan ja tarpeitaan, mikä voi johtaa emotionaaliseen etäisyyteen vanhemman ja lapsen välillä (Tao ym. 2010, 142–143).

Jos perheessä tapahtuis jotain, mis lapsi olis lain mukaan vaarassa, ni silloin pitää puuttua, avohuollolliset toimenpiteet ei enää riitä. Sitä ennen tarttuisin puhetapaan ja vuorovaikutus- ja tunnetaitoihin.

Tutkimustulokset osoittavat, että puhetavat voivat olla merkkejä lapsen hyvinvoinnin vaarantumisesta. Sosiaalityöntekijät kiinnittivät huomiota erityisesti siihen, miten perheenjäsenet kommunikoivat keskenään ja millaisia viestejä puhetavat välittivät lapsen asemasta perhedynamiikassa. Tämä havainto on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan lapsen turvallisuuden tunne rakentuu vuorovaikutuksessa ensisijaisen kiintymyksen kohteen, yleensä vanhemman, kanssa. Jos lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus sisältää jatkuvasti negatiivisia tai mitätöiviä puhetapoja, se voi viitata turvattomaan kiintymyssuhteeseen ja heikentää lapsen psyykkistä hyvinvointia. (Flykt 2024, 94–98.)

Sosiaalityöntekijät näkevät puhetapojen arvioinnin osana laajempaa vuorovaikutus- ja tunnetaitojen tarkastelua. Esimerkiksi vanhemman käyttämä alistava tai lapseen kohdistuva negatiivinen kielenkäyttö nähtiin haastatteluissa emotionaalisen kaltoinkohtelun merkkeinä.

...on tietysti muitakin asioita, mitä asiakkaassa havainnoi. Se puhetapa on tärkeä.

Välittelevä puhetapa voi viestiä kiintymyssuhteessa olevista ongelmista. Tämä saattaa ilmetä esimerkiksi epäröivänä, välittelevänä tai välinpitämättömänä tapana kommunikoida, jossa tunteita ja kokemuksia ei käsitellä avoimesti. Tällainen kommunikointitapa voi estää lapsen ja vanhemman välisen läheisyyden ja luottamuksen rakentumisen. Sosiaalityöntekijä huomioi nämä puhetavat osana arviointia, sillä ne voivat paljastaa taustalla olevia emotionaalisia haasteita, jotka vaikuttavat lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Tämä havainto on linjassa Kallandin (2014, 26) tutkimuksen kanssa, jossa kerrotaan lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen vahvistamisen suojaavan lasta laiminlyömiseltä ja kaltoinkohtelulta.

Aiemman tutkimuksen mukaan lapsiaan kaltoinkohtelevat vanhemmat voivat reagoida korostuneen kielteisesti, kun lapsi ilmaisee negatiivisiksi koettuja tunteita tai käyttäytyy vanhemman odotusten vastaisesti. Tällöin vanhempi voi kohdistaa lapseen kontrolloivaa valtaa, joka saattaa sisältää esimerkiksi lapsen uhkailua. (Mäkelä & Salo 2012, 261.) Haastatteluissa tuli esiin tapauksia, joissa vanhemman käyttämä kieli oli väkivaltaista tai alistavaa. Eräs sosiaalityöntekijä esitti, että tällöin viestintä muuttuu vallankäytön välineeksi, jossa lapsi alistetaan pelolla ja uhkailulla:

Kiroilu on yks ruma kielenkäytön tapa. Mä aattelen, et jos kiroiluun lähdetään suutuspäissään no tietenki voi suutuspäissään hermostua ja kirota, mutta jos se alkaa olla hallitsevaa, sellanen keino, että tällä saadaan tää tilanne haltuun ni se on mun mielestä vähän pelottavaa emotionaalisesti.

Lisäksi aineistossa nousi esiin tilanteita, joissa perheen sisäinen kommunikaatio perustui aggressiiviseen ja loukkaavaan puhetapaan. Eräessä tapauksessa vanhemman ja lapsen välistä keskustelua väritti jatkuva haistattelu ja nimittely. Sosiaalityöntekijät pyrkivät tällaisissa tilanteissa nostamaan perheen tietoisuuteen, kuinka heidän vuorovaikutustapansa vaikuttaa lapseen. Aineiston perusteella tällainen puhetapa voi normalisoida lapselle vahingollisen kommunikaation ja vaikeuttaa hänen sosiaalisten taitojensa kehittymistä. Ilmiötä voi selittää aiemmassa tutkimuksessa esitetty havainto, jonka mukaan hoivaajan puutteet lapsen emotionaalisten ja mentaalisten tilojen tunnistamisessa voivat johtaa vuorovaikutuksen ongelmiin (Garon-Bissonnette ym. 2024, 4–6).

Vuorovaikutuksen arvioinnissa sosiaalityöntekijät havaitsivat, että vanhemmat voivat käyttää myös hienovaraisempia keinoja vähätellä ja mitätöidä lasta. Tällöin loukkaavat tai syyllistävät viestit saatetaan esittää huumorin varjolla tai verhottuina sanallisiin "karkkipapereihin":

Nii tämmönen soundi siel taustalla, et on vähän niinku kaksoismerkitys, että ikään kuin käärii karkkipaperiin sen ikävän asian.

Tämä osoittaa, että sosiaalityöntekijät tunnistivat, ettei emotionaalinen kaltoinkohtelu ole aina suoraa tai näkyvää, vaan se voi ilmetä hienovaraisina ja jatkuvina mitätöinnin muotoina. Lapselle tällainen viestintä voi olla hämmentävää ja lisätä epävarmuuden tunnetta, koska sanallinen viesti ja tunneviesti eivät vastaa toisiaan. Ilmiö muistuttaa ristiriitaista kiintymyssuhdetta, jossa lapselle on kertynyt toistuvia kokemuksia vanhemman epäjohdonmukaisesta reagoinnista hänen hätäänsä. Näin lapselle muodostuu ajatusmalli, jonka mukaan vanhempaan ei voi luottaa, koska hänen reaktioitaan ei ole mahdollista ennakoita. (Flykt 2024, 95; Bogdanović ym. 2023, 2.)

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia vanhemman lapseensa kohdistaman emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten sosiaalityöntekijät arvioivat emotionaalista kaltoinkohtelua lastensuojelun avohuollossa. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin perusteella emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin tavat ja menetelmät jakautuivat kolmeen pääluokkaan: (1) suhdeperustaisuus, (2) monimenetelmällisyys ja (3) vuorovaikutuksen arviointi. Teoreettisena viitekehyksenä hyödynsin kiintymyssuhde- ja mentalisaatioteoriaa. Tässä luvussa kertaan tutkielman keskeisimmät tulokset ja esitän niihin liittyvät johtopäätökset. Lisäksi arvioin tutkimuksen onnistumista ja yhteiskunnallista merkitystä, sekä tuon esille aiheeseen liittyvää jatkotutkimuksen tarvetta.

5.1. Johtopäätökset

Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät pitivät emotionaalista kaltoinkohtelua ja sen arviointia tärkeänä, mutta liian vähän käsiteltynä aiheena lastensuojelun avohuollossa. Vaikka ilmiö itsessään koettiin yleiseksi, sen arviointi tuntui haastavalta ja osittain uudelta. Haastatteluissa ilmeni epävarmuutta siitä, mitkä asiat voidaan käsitteellisesti sisällyttää emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointiin, mikä näkyi vastauksissa empimisenä ja pohdintana. Sosiaalityöntekijöiden tavoissa arvioida lapsen kohdistuvaa emotionaalista kaltoinkohtelua oli sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Esimerkiksi kahdessa haastattelussa kiintymyssuhdeteoriaa painotettiin vahvasti, kun taas kahdessa muussa haastattelussa korostuivat lapsen kahdenkeskiset tapaamiset. Tämä havainto on linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joiden mukaan lastensuojelun arviointikäytännöistä ei ole olemassa riittävän jaettua ymmärrystä, eikä Suomessa ole yhtenäisiä arviointia ohjaavia malleja tai strukturoituja menetelmiä (Jaakola ym. 2024, 104; Jaakola ym. 2023, 515).

Koska aiemmat tutkimukset ovat tarkastelleet lapsen tilanteen arviointia kokonaisvaltaisesta näkökulmasta, eikä senkään suhteen löydy yhtenäisiä arviointitapoja (Jaakola ym. 2024, 104; Jaakola ym. 2023, 515), ei ole yllättävää, että haastateltavat kokivat emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin erityisen haasteelliseksi. Se on rajatumpi ja tarkemmin määritelty arvioinnin osa-alue, joka tarvitsisi selkeämpiä kriteerejä ja systemaattisempia menetelmiä.

Tutkimustulokset heijastavat Pohjoismaille tyypillistä laaja-alaista arviointitapaa (Pösö 2010, 326–327). Arviointi ei perustunut yksittäisiin tekoihin tai hetkiin, vaan kokonaiskuvaa muodostettiin prosessinomaisesti kiinnittämällä huomiota vanhemman käyttäytymiseen, tunnesäätelyyn, mentalisaatiokykyyn, kiintymyssuhteisiin, perhedynamiikkaan, lapsen reaktioihin ja vuorovaikutuksen havainnointiin. Arviointi kaikkea työskentelyä läpileikkaavana toimintana vastaa myös aiemmissa tutkimuksissa esitettyä näkemystä arvioinnin luonteesta. Sosiaalityöntekijöiden kuvaukset vastasivat aiemmassa tutkimuksessa esitettyä harkinta- ja reflektiopainotteista arviointia, jossa korostuu sosiaalityöntekijän kyky analysoida tietoa ja hyödyntää sitä ammatillisessa harkinnassa. (Jaakola & Pösö 2022, 361–362.)

Sosiaalityöntekijät tekevät päätöksiä arvioinnin pohjalta jatkuvan epävarmuuden vallitessa. Koska heillä ei koskaan voi olla täydellistä varmuutta siitä, mikä ratkaisu on pitkällä aikavälillä lapsen edun mukainen, heidän päätöksensä perustuvat aina sillä hetkellä saatavilla olevaan tietoon. Tämä tekee arvioinnista erityisen haastavaa, sillä myöhemmin voi paljastua, ettei tehty ratkaisu ollutkaan paras mahdollinen. (Jaakola & Pösö 2022, 363; Jaakola 2022, 88; Munro 2019, 123–124.) Sosiaalityöntekijöiden työhön liittyy myös virheiden pelkoa, sillä heidän päätöksiään arvioidaan usein kriittisesti, ja he voivat joutua syyllistetyiksi ratkaisujensa seurauksista. Tutkimusten mukaan epävarmuus voi johtaa päätösten lykkäämiseen tai jopa siihen, ettei tilanteisiin puututa riittävän ajoissa. (Bastian ym. 2022, 96; Munro 2019, 123–127.) Tämä epävarmuus heijastui myös aineistossa emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointiin, erityisesti huostaanottopäätösten tekemiseen. Sosiaalityöntekijät kokivat vaikeaksi määritellä, milloin emotionaalinen kaltoinkohtelu vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen niin vakavasti, että huostaanoton valmistelu on perusteltua.

Myös aiempi tutkimus on osoittanut, että yhteisten arviointikriteerien puute hankaloittaa sen määrittämistä, milloin lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarantuneet siinä määrin, että palveluiden tarve on perusteltua (Jaakola ym. 2024, 104). Tämä korostaa tarvetta kehittää systemaattisempia arviointimenetelmiä, jotka tukevat sosiaalityöntekijöitä päätöksenteossa ja vähentävät siihen liittyvää epävarmuutta. Myös Munron (2019, 123–128) ehdottaman positiivisen virhekuulttuurin muodostaminen olisi perusteltua. Tällaisessa kulttuurissa ymmärretään, että virhearviointeja tapahtuu väistämättä, ja niitä tulisi hyödyntää oppimisen välineinä. Jos päätösten tekemistä vältetään pelon vuoksi, se voi heikentää lapsen suojelua, sillä puuttumatta jättäminen voi olla jopa haitallisempaa kuin väärän päätöksen tekeminen.

Avohuollon tukitoimet nähtiin ensisijaisina ja usein hyvin toimivina keinoina emotionaalisen kaltoinkohtelun katkaisemisessa ja vanhemmuuden taitojen tukemisessa. Keskeisimpiä tukitoimia olivat tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, tukiperhe ja tukihenkilö. Psykososiaalisen tuen ja ohjauskeskustelujen tarjoamisen lisäksi sosiaalityöntekijän merkittävin tehtävä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa ja siihen puuttumisessa oli koordinoida perheen tuen tarpeisiin vastaavat palvelut ja verkostot muutostyön vahvistamiseksi. Sosiaalityöntekijät tekivät tiivistä moniammatillista yhteistyötä perheneuvolan, koulun, terveydenhuollon ja tarvittaessa poliisin kanssa edistääkseen emotionaalisen kaltoinkohtelun katkaisemista ja tukeakseen turvallista vanhemmuutta. Sosiaalityöntekijöiden systeemitietoinen toimintatapa saa tukea aiemmasta tutkimuksesta, jossa on korostettu kaltoinkohtelun tunnistamisen ja siihen puuttumisen edellyttävän tiivistä, moniammatillista yhteistyötä (Inkilä ym. 2016, 62–63).

Haastateltavat toivat esille myös tilanteita, joissa avohuollon tukitoimet osoittautuivat riittämättömiksi emotionaalisen kaltoinkohtelun katkaisemisessa. Tutkimustulosten valossa huostaanoton valmistelun aloittamisen kynnyksellä emotionaalisen kaltoinkohtelun perusteella on korkea. Suurin syy tähän on, että sosiaalityöntekijät kokevat riittävän konkreettisten todisteiden huostaanoton valmistelun käynnistämiseksi puuttuvan. Tilanne näyttäytyy eräänlaisena välitilana, jossa päätöksenteko koetaan erityisen vaikeana ja avuttomuuden tunteet korostuvat. Huomionarvoista on, että yksikään haastateltava ei ollut aloittanut huostaanoton valmistelua pelkästään emotionaalisen kaltoinkohtelun perusteella, vaikka lastensuojelulain 40 § velvoittaa järjestämään huostaanoton ja sijaishuollon, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyden tai kehityksen (LsL 2007). Rätty (2023, 440) esittää, että vakavat kasvuolosuhteiden puutteet, kuten lapsen kaltoinkohtelu, voivat itsessään olla riittävä peruste huostaanotolle. Lapsen kasvuolosuhteet voivat olla turvattomia vanhempien menettelyn tai käytöksen johdosta, jolloin voidaan perustellusti päätellä, että lapsen terveys tai kehitys vaarantuu. (Emt. 440.) Mielestäni tämän kuvauksen perusteella on selvää, että pitkään jatkunut, lasta vaurioittava emotionaalinen kaltoinkohtelu on perusteltu syy huostaanotolle.

Tutkimustulos siitä, ettei huostaanottoja tehdä yksinomaan emotionaalisen kaltoinkohtelun perusteella, vaikuttaa olevan osa laajempaa ilmiötä. THL:n lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustatekijöitä käsittelevässä raportissa ei mainita lainkaan emotionaalista kaltoinkohtelua tai siihen läheisesti liittyviä käsitteitä, kuten henkistä väkivaltaa (Heino ym. 2016, 67–76). Tämä viittaa siihen, että emotionaalisen kaltoinkohtelun merkitys

huostaanottopäätöksissä jää rakenteellisesti ja tilastollisesti näkymättömäksi. Aiempi tutkimus ehdottaa, että sosiaalityöntekijät hakisivat huostaanottopäätösten perusteiksi tutkimustietoa emotionaalisen kaltoinkohtelun tuhoisista vaikutuksista lapsen kasvulle ja kehitykselle (North 2022, 747). Ehdotus on teoriassa hyvä, mutta käytännössä epärealistinen, kun huomioidaan sosiaalityöntekijöiden rajalliset resurssit.

Emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja arviointi olivat tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Emotionaalista kaltoinkohtelua kuvattiin monin eri tavoin, kuten lapsen mitätöintinä, uhkailuna, pelotteluna, tunteiden ja ajatusten ohittamisena, vanhemman emotionaalisen poissaolona sekä ristiriitaisena ja välinpitämättömänä käytöksenä. Sosiaalityöntekijöiden kuvaukset vastaavat aiemmissä tutkimuksissa esitettyjä emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmenemismuotoja (Ness 2023, 577–579; North 2022, 745–746). Aiempi tutkimus korostaa, että sosiaalityöntekijöiden on tärkeää reflektoida myös omia käsityksiään emotionaalisen kaltoinkohtelusta, jotta heidän henkilökohtainen käsityksensä ei sekoittuisi teoreettiseen tietoon (North 2022, 746). Aineistossa ei ollut havaittavissa haastateltavien omien uskomusten sekoittumista arviointiin, päinvastoin, sosiaalityöntekijät osoittivat haastatteluissa reflektiivistä kykyä ja käyttivät emotionaalista kaltoinkohtelua määritellessään vain sellaisia ilmenemismuotoja, jotka löytyvät myös aiemmista tutkimuksista.

Tutkimustulokset osoittavat, että emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointia toteutetaan pääosin kannustavalla ja kuntouttavaan työhön pohjautuvalla otteella. Arvioinnin yhteydessä pyritään vahvistamaan lapsen resilienssiä, pystyvyyden kokemusta sekä myönteistä minäkuva (Jussila & Ailoranta 2024, 328; Narayan ym. 2021, 1–5). Haastateltavat kertoivat sanoittavansa lapsen ja vanhemman vahvuuksia ääneen, rohkaisevansa heitä sekä antavansa positiivista palautetta erityisesti silloin, kun vanhempi onnistui huomioimaan lastaan. Aiempi tutkimus osoittaa, että puutteellista hoivaa kokeneet lapset hyötyvät merkittävästi siitä, että kodin ulkopuoliset aikuiset osoittavat heille kiinnostusta ja arvostusta (Sinkkonen & Kalland 2025, 76). Tässä valossa sosiaalityöntekijän empaattinen, kunnioittava ja aidosti arvostava kohtaaminen on tärkeä osa lastensuojelutyötä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös pyrkivänsä vahvistamaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta tukemalla vanhemman ymmärrystä lapsen tunteista ja ajattelusta. Tämä lähestymistapa on tutkimusten mukaan vaikuttava, sillä vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistaminen on keskeinen tekijä lapsen ja vanhemman välisen suhteen tukemisessa (Pajulo ym. 2025, 84).

Tutkimustulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät kehollista mentalisaatiota (*PEM*) emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa. Tämä ilmeni sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa, kun he kertoivat havainnoivansa lapsen kehonkieltä ja sanatonta viestintää. Haastateltavat kertoivat kiinnittäneensä erityistä huomiota lapsen jännittyneisyyteen, keholliseen kireyteen, katsekontaktin välttelyyn sekä epävarmuuteen ja ristiriitaisiin reaktioihin. Erityisesti tilanteet, joissa lapsi haki katseellaan vanhemman hyväksyntää ennen vastaamista, herättivät sosiaalityöntekijöiden huomion. Näitä kehollisia vihjeitä pidettiin mahdollisina merkkeinä emotionaalisesta kaltoinkohtelusta, minkä vuoksi sosiaalityöntekijät kokivat tärkeäksi tavata lasta myös ilman vanhemman läsnäoloa. Tämä on uusi löydös, sillä kehollisen mentalisaation hyödyntämisestä emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointimenetelmänä sosiaalialalla ei ole aiempaa tutkimusta. Tulos laajentaa käsitystä kehollisen mentalisaation sovellusmahdollisuuksista ja osoittaa, että sitä voidaan hyödyntää lastensuojelussa emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisen ja arvioinnin välineenä. Lisäksi tutkimustulos tuo lisätietoa sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuudesta ja tutkimuspohjaisen tiedon hyödyntämisestä.

Vaikka tutkimukset osoittavat, että mentalisaatiopohjaiset interventiot ovat erityisen tehokkaita perheissä, joissa esiintyy kaltoinkohtelua (Sinkkonen & Kalland 2025, 80; Brown ym. 2023, 1134), yksikään haastateltava ei maininnut käyttävänsä mentalisaatiopohjaisia arviointimenetelmiä tai interventioita. Suomessa on kehitetty joitakin mentalisaatioon perustuvia interventioita, kuten *Hoivaa ja leiki* -interventio, joka on lyhytkestoinen hoitomuoto vanhemman ja lapsen tunnesuhteen sekä vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistamiseksi (Salo & Lampi 2022). Sen sijaan, että mentalisaatiota hyödynnettäisiin systemaattisten interventioiden kautta, sen käyttö näyttäytyi sosiaalityössä yksilöllisesti vaihtelevana ja epämuodollisena. Tämä ilmiö vastaa Lamposen ja Aarnion (2024) kuvaamaa sosiaalityön "käsityömäisyyttä", jossa mentalisaatioteorian soveltaminen riippuu työntekijän omasta näkemyksestä ja työskentelytavasta, eikä siitä ole yhtenäistä käytäntöä eri ammattilaisten välillä.

Yksi keskeisimmistä tutkimustuloksista oli, että sosiaalityöntekijät hyödynsivät teoreettista tietoa arvioinnissa, vaikka eivät juurikaan erikseen viittaneet yksittäisiin teorioihin tai tutkimuksiin. Teoreettinen ymmärrys ilmeni vahvasti työskentelyyn juurtuneena ja arviointia ohjaavana intuitiivisena ja jopa automaattisena ymmärryksenä. Sosiaalityöntekijöiden tapa keskustella lasten kanssa muistutti Holopaisen ja Pösön (2018) kuvaamaa selvittelevää haastatteluorientaatiota. Haastateltavat sovelsivat myös aiemmassa tutkimuksessa esiteltyä

PACE-asennetta. Tämä lähestymistapa koostuu leikkisyyden, hyväksynnän, uteliaisuuden ja empatian osoittamisesta lapselle. *PACE*-asenteen on osoitettu auttavan vanhempaa säilyttämään uteliaisuus lapsen tunne-elämän kokemuksia kohtaan, hyväksymään ja ymmärtämään niitä empaattisesti, sekä löytämään tapoja nauttia lapsen kanssa vietetystä ajasta leikkisyyden kautta. Kannustamalla ja tukemalla vanhempaa omaksumaan *PACE*-asennetta voidaan tukea turvallisen vanhemmuuden kehittymistä ja luoda lapselle emotionaalista turvallisuutta. (Golding 2024, 415.) Haastateltavat sovelsivat lähestymistapaa tavatessaan lasta, mutta myös tukiessaan vanhempaa oivaltamaan lapsen tunteita ja tarpeita.

Vaikka haastateltavat eivät suoraan viittaneet *PACE*-malliin, heidän kuvaamansa työskentelytavat heijastivat sen keskeisiä periaatteita. Se, että selvittelevä haastatteluorientaatio, *PACE*-asenne sekä kiintymyssuhde- ja mentalisaatioteoria näkyivät osana sosiaalityöntekijöiden työskentelyä ja kerrontaa, osoittaa teoreettisen tiedon olevan kiinteä osa heidän arviointiaan. Näin ollen aiempien tutkimusten havainto, jonka mukaan sosiaalityöntekijät hyödyntävät teoreettista tietoa työssään vain harvoin (Jaakola ym. 2024, 100; Jaakola & Vornanen 2024; Karttunen & Hietamäki 2014, 323), ei saanut tässä tutkimuksessa tukea.

Tutkimustulos viittaa siihen, että teoreettinen tieto on vahvemmin läsnä sosiaalityön käytännössä kuin aiemmat tutkimukset (Jaakola ym. 2024, 100; Jaakola & Vornanen 2024; Karttunen & Hietamäki 2014, 323) ovat antaneet ymmärtää. Sen sijaan, että sosiaalityöntekijät jättäisivät teoreettisen tiedon hyödyntämättä, he voivat soveltaa sitä intuitiivisesti tai kokemuksensa kautta ilman, että he refleктоivat sitä tietoisesti osana arviointiprosessia. Tämä havainto haastaa käsityksen sosiaalityön käytännön ja teorian erillisyydestä ja korostaa tarvetta tunnistaa ja sanoittaa teoreettisen tiedon merkitys käytännön työssä. Havaintoa tukee tutkimustulos siitä, että sosiaalityöntekijät huomioivat erityisesti traumatisoitumisen ja ylisukupolvisuuden ilmiöt arvioidessaan emotionaalista kaltoinkohtelua.

Ylisukupolvisten vaikutusten ymmärtäminen koettiin keinona rakentaa yhteys vanhempaan ja tukea häntä tunnistamaan ja muuttamaan toimintamallejaan. Sosiaalityöntekijät ymmärsivät hyvin ylisukupolvisten tekijöiden merkityksen vanhemmuudessa ja tunnistivat, kuinka käsittelemättömät traumat voivat rajoittaa vanhemman kykyä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Tämä ymmärrys ei kuitenkaan tarkoittanut kaltoinkohtelun hyväksymistä, vaan se tarjosi keinon lähestyä vanhempia arvostavasti ja mahdollisti keskustelun avaamisen. Tulokset

saa vahvistusta aiemmasta tutkimuksesta, jonka mukaan ylisukupolviset traumat siirtyvät usein vanhemman mentalisaatiovaikeuksien ja vuorovaikutuksellisten haasteiden kautta (Ruismäki 2024, 183). Ylisukupolvisen kaltoinkohtelun siirtymisen katkaiseminen edellyttää, että sosiaalityöntekijät pystyvät tunnistamaan kaltoinkohtelun riskitekijät ja tarjoamaan perheille tarvittavaa tukea, kuten vanhemmuuden ohjausta ja turvallisen vuorovaikutuksen vahvistamista (Jussila & Ailoranta 2024, 324; Remsu & Kovanen 2024, 364–377). Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät toimivat juuri näin, mikä osoittaa heidän työskentelynsä ja emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin vaikuttavuutta.

Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että lastensuojelussa hyödynnetään paljon lapsikeskeistä lähestymistapaa, mutta arviointiin liittyvää tutkimusta tästä näkökulmasta on tehty vain vähän (Bastian ym. 2022, 96). Tutkimuksissa, joissa lapsikeskeisyyttä on tarkasteltu arvioinnin ja päätöksenteon yhteydessä, on todettu, että lapset jäävät usein näkymättömiksi eikä heidän äänensä tule kuulluksi (Bastian 2020). Tämän tutkimuksen tulokset eivät tue tätä havaintoa, vaan osoittavat, että sosiaalityöntekijöiden arvioinnissa lapsikeskeinen lähestymistapa oli vahvasti läsnä. Haastateltavat korostivat lapsen kuulemisen ja osallisuuden keskeisyyttä arvioinnissa sekä kuvailivat monipuolisesti pyrkimyksiään luoda lapselle turvallinen ilmapiiri, jossa tämä koki tulevansa kuulluksi ja nähdyksi.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että lapsikeskeisesti arviointia tekevät sosiaalityöntekijät hyödyntävät työskentelyssään tutkimustietoa, kuten traumatietoisuutta ja suhdeperustaisuutta (Bastian ym. 2022, 96). Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät sovelsivat teoreettista tietoa erityisesti traumatietoisuuden, ylisukupolvisuuden ja mentalisaation osalta osana arviointia. Tämä vahvistaa tutkimustulosta siitä, että emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi toteutui lapsikeskeisesti. Myös riskitekijöiden aktiivinen huomioiminen tukee tätä tulosta, sillä aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että lapsikeskeisesti toimivat sosiaalityöntekijät tarkastelevat riskitekijöitä järjestelmällisemmin kuin ei-lapsikeskeisesti toimivat (Jaakola ym. 2024, 100).

Tekijät, jotka heikentävät vanhemman kykyä tunnistaa ja ymmärtää lapsen tarpeita, sekä vastata niihin asianmukaisesti, ovat riskejä vanhemmuudelle (Puura 2025, 92). Sosiaalityöntekijät tunnistivat ja huomioivat emotionaaliseen kaltoinkohteluun liittyviä riskitekijöitä, kuten vanhemman taloudelliset vaikeudet, päihderiippuvuuden, lapsen neuropsykologiset haasteet, suppean tai puuttuvan läheisverkoston, yksinhuoltajuuden sekä

vaikeat erotilanteet ja huoltajuuskiistat. Riskitekijöitä yhdistää vanhemman kuormittuneisuus ja kasautuneet haasteet. Tutkimustulos eroaa aiemmasta tutkimuksesta, jossa on esitetty, että sosiaalityöntekijät huomioivat riskitekijöitä arvioinnissa merkittävän vähän (Jaakola 2022, 89). Aineiston perusteella riskitekijöiden tunnistaminen oli keskeinen osa arviointia, ja ne nousivat esiin jokaisessa haastattelussa. Tämä voi selittyä sillä, että haastateltavat tunnistivat hyvin lapsen kehitykseen liittyviä tekijöitä, mikä aiemman tutkimuksen mukaan on yhteydessä riskitekijöiden huomioimiseen arvioinnissa (Emt. 89).

Luovat, toiminnalliset menetelmät toimivat eräänlaisena siltana emotionaalisen kaltoinkohtelun teemaan pääsemiseksi. Lapsi kertoo todennäköisemmin vaikeistakin asioista, kun tapaamisilla on mukana luovuus ja tekemisen elementti. Sosiaalityöntekijät tunnistivat, että kuvakortit, leikkiminen, piirtäminen, eläinavusteisuus tai lapselle tärkeisiin esineisiin tutustuminen kevensivät tunnelmaa ja lisäsivät turvallisuuden tunnetta. Luovia menetelmiä hyödyntämällä lapsi pystyy ilmaisemaan itseään vapaammin ja sosiaalityöntekijä saa syvällisempää ymmärrystä lapsen kokemuksista ja mahdollisesta kaltoinkohtelusta. Suomessa tehtyä tutkimusta luovien menetelmien hyödyntämisestä lastensuojelussa on tehty niukasti. Päivi Känkäsen (2013) tutkimus tukee tämän tutkielman tuloksia, sillä hän esittää, että luoviin menetelmiin liittyvä kokemuksellinen ja tunteita kohtaava elementti tekee niistä merkittävän tiedonmuodostuksen välineen lastensuojelussa. Taide tarjoaa tilan vuorovaikutukselle ja lapsen ilmaisulle sekä auttaa jäsentämään myös vaikeita tunteita ja ajatuksia.

Tutkimustulokset osoittavat, että emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa vanhemman mentalisaatiokyky, tunnetaidot ja reflektiivinen kyky muodostavat keskeisen viitekehyksen, jonka kautta tarkastellaan, miten vanhempi ymmärtää, huomioi ja tukee lasta. Vanhemman kyky kohdata, ymmärtää ja säädellä lapsen tunteita yhdessä tämän kanssa on edellytys suotuisaan emotionaaliseen kehitykseen (Pulkkinen 2022, 65–66). Tutkimustulosten valossa vanhemman kyvyttömyys ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustalla vaikuttavia tekijöitä on merkittävä riskitekijä emotionaaliselle kaltoinkohtelulle. Haastateltavat kertoivat useista tapauksista, joissa tämä ymmärryksen puute johti emotionaaliseen kaltoinkohteluun. Vanhemman heikko mentalisaatiokyky ilmeni esimerkiksi siinä, ettei hän tuesta huolimatta pystynyt erottamaan lapsen tarpeita omistaan. Myös aiempi tutkimus tukee tätä havaintoa. Jos vanhempi olettaa tietävänsä mitä lapsen mielessä liikkuu, se viittaa mentalisaatiokyvyn täydelliseen puuttumiseen. Mentalisaatio perustuu nimenomaan uteliaisuuteen ja

"*ei-tietämisen*" asenteeseen, jossa vanhempi on aidosti kiinnostunut tarkastelemaan, mitä lapsen käyttäytymisen taustalla voisi olla. (Sinkkonen & Kalland 2025, 79.)

Mentalisoiva vanhempi peilaa lapselle tämän tunnetiloja, osoittaen näin ymmärtävänsä lapsen sisäistä kokemusmaailmaa. Vanhemmuudessa on tärkeää pyrkiä vahvistamaan myönteisiä tunteita ja samalla säätelemään lapsen kielteisiä tunnetiloja ilman, että niitä torjutaan tai vähätellään. Mentalisointi vaatii herkkyyttä ja tasapainoilua, sillä vanhemman ei tulisi ohittaa tai torjua lapsen tunnekokemuksia, mutta toisaalta hän ei myöskään voi uppoutua liiallisesti lapsen tunnetiloihin. Jotta vanhempi pystyy tavoittamaan lapsen kokemusmaailman, hänen on tietoisesti työskenneltävä sen eteen. Tämä voi olla erityisen haastavaa vanhemmille, jotka ovat itse kokeneet kaltoinkohtelua. Kun he mentalisoivat omaa lastaan, heidän omat varhaiset vuorovaikutuskokemuksensa voivat aktivoitua ja nostaa esiin vaikeita ja käsittelemättömiä tunteita. (Emt. 79.) Haastateltavat tunnistivat ilmiön kompleksisuuden ja osoittivat ymmärtävänsä, että lapsen kokemuksen huomioiminen voi olla vaikeaa vanhemmille, joilla on omia, mahdollisesti käsittelemättömiä traumaattisia lapsuudenkokemuksia.

Psykologian alan tutkimuksissa vanhemman mentalisaatiokykyä on arvioitu pyytämällä vanhempaa kuvaamaan suhdettaan lapseen ja havainnoimalla kuinka hyvin vanhempi pystyy tunnistamaan ja ymmärtämään lapsensa sisäisiä mielentiloja vuorovaikutustilanteissa (Zeegers ym. 2017, 1246). Sosiaalityhteellisiä tutkimuksia vanhemman mentalisaatiokyvyn arvioinnista on huomattavasti vaikeampi löytää. Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden tapa arvioida emotionaalista kaltoinkohtelua vastasi edellä mainitun tutkimuksen mukaista tapaa keskustella vanhemman kanssa ja havainnoida lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Haastateltavat korostivat arvioinnissa erityisesti vanhemman muutosvalmiuden tarkastelua. Sosiaalityöntekijät arvioivat, tunnistaako vanhempi omia toimintamallejaan, onko hän kykeneväinen muuttamaan niitä ja miten hän reagoi, kun emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmiöt tuodaan hänen tietoonsa.

Kiintymyssuhdeteoria on vaikuttanut lastensuojeluun ja sitä on käytetty sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoa tukevana teoriana (White ym. 2019, 1). Tämä tuli esille myös tämän tutkimuksen tuloksissa, sillä suurin osa sosiaalityöntekijöistä hyödynsi kiintymyssuhdeteoriaa emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa. Sen soveltaminen ei kuitenkaan perustunut systemaattisiin ja strukturoituihin menetelmiin, vaan oli hajanaista ja riippui pitkälti työntekijän omasta kiinnostuksesta. Haastateltavat hyödynsivät teoriaa erityisesti lapsen kiintymyskäyttäytymisen havainnoinnissa sekä vanhemman oman kiintymyssuhteen ja sen

ylisukupolvisten vaikutusten huomioimisessa. Aiemman tutkimuksen mukaan Suomessa käytössä ovat erityisesti seuraavat menetelmät: *Marschack Interaction Method (MIM)*, *Emotional Availability Scales (EAS)* tai *Care Index* (Flykt 2024, 93–103). Yksikään haastateltavista ei kuitenkaan maininnut käyttävänsä näitä tai muitakaan kiintymyssuhteiden arviointiin kehitettyjä strukturoituja menetelmiä.

Vastaava ilmiö on havaittu myös muissa Pohjoismaissa. Esimerkiksi Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että suurin osa sosiaalityöntekijöistä arvioi aina tai lähes aina lapsen kiintymyssuhteen laatua, vaikka yhdelläkään heistä ei ollut kiintymyssuhdeteorian käyttöön tai arviointimenetelmiin koulutusta (Forslund ym. 2021, 130). Tämä osoittaa, että kiintymyssuhdeteorian hyödyntämisen tarve on laajasti tunnistettu, mutta sen systemaattinen käyttö lastensuojelun arviointityössä on puutteellista. Tästä herää vahva tarve kehittää kiintymyssuhteiden arviointiin liittyvää koulutusta sosiaalityöntekijöitä kouluttavissa yliopistoissa, hyvinvointialueilla sekä muissa sosiaalityöntekijöitä työllistävissä organisaatioissa.

Osa haastateltavista mainitsi, ettei heille ole tarjottu täydennyskoulutusta kiintymyssuhteiden arviointiin. Ne, jotka hyödynsivät kiintymyssuhdeteoriam työssään, olivat täydentäneet osaamistaan omatoimisesti, esimerkiksi suorittamalla psykologian perusopintoja tai osallistumalla omakustanteisiin koulutuksiin. Tämä viittaa siihen, että kiintymyssuhdeteorian käyttö lastensuojelussa perustuu enemmän yksilölliseen kiinnostukseen kuin organisaation tarjoamaan koulutukseen, mikä luo epäyhtenäisyyttä arviointityöhön. Huomionarvoista on, että jokainen haastateltava mainitsi täydennyskoulutuksen tarpeen. Osa koki tarvitsevansa lisäkoulutusta erityisesti emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen, kun taas toiset painottivat kiintymyssuhdeteorian ja muiden arviointimenetelmien soveltamista käytännön työssä. Lisäksi yksi haastateltava nosti esiin tarpeen koulutukselle, joka keskittyisi lapsen kasvua ja kehitystä vaarantaviin tekijöihin ja niiden arviointiin. Myös aiempi tutkimus korostaa täydennyskoulutuksen tarpeellisuutta eri ammattiryhmille, kuten päivähoiton, perusopetuksen, sosiaalipalveluiden, terveydenhuollon ja poliisin henkilöstölle, erityisesti lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittämisen osalta (Inkilä ym. 2016, 62–63).

Viime vuosina on kehitetty uusia, käytännönläheisiä menetelmiä, jotka voisivat tukea sosiaalityöntekijöiden arviointityötä. Yksi esimerkki on *Atypical Maternal Behavior*

Instrument for Assessment and Classification System (AMBIANCE), josta on kehitetty myös tiivistetty versio AMBIANCE-Brief. Menetelmä on suunniteltu erityisesti lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tarkasteluun ja se mahdollistaa haitallisen hoivakäyttäytymisen tunnistamisen erityisesti lapsen ja vanhemman leikkihetkien aikana (Madigan ym. 2021, 438–445; Cooke ym. 2020, 302–308.) AMBIANCE-Briefin käyttöön on koulutettu perheiden kanssa työskenteleviä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, joista 89 % pystyi käyttämään menetelmää luotettavasti jo nelipäiväisen koulutuksen jälkeen (Eirich ym. 2024, 439–444). Suomessa ainakin Traumaterapiakeskus (2023) on tarjonnut AMBIANCE-Brief -koulutusta, mutta menetelmä ei ole vielä laajasti käytössä lastensuojelussa (Flykt 2024, 103). Tämä osoittaa, että menetelmien käyttöönotto edellyttää aktiivisia panostuksia organisaatioilta ja koulutuksen tarjoajilta, jotta ne tulisivat osaksi lastensuojelun arviointikäytäntöjä.

Kiintymyssuhteiden arvioinnin kehittämisen näkökulmasta on myös tärkeää tunnistaa, että vanhemman oma kiintymyshistoria voi vaikuttaa merkittävästi hänen vanhemmuuteensa. Erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivillä vanhemmilla on suurempi riski jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen, mikä voi altistaa myös heidän lapsensa kiintymyssuhdeongelmille. (Emt. 98.) Aineistossa ei mainittu kertaakaan jäsentymätöntä kiintymyssuhdetta, mutta suurin osa haastateltavista toi esiin vanhemman on kiintymyshistorian tai lapsuudenkokemusten vaikutuksen hänen omaan vanhemmuuteensa.

5.2. Pohdinta

Yhteiskuntapolitiikka-lehden päätoimittaja ja THL:n kehittämispäällikkö Tuukka Tammi (2021) on nostanut esiin lastensuojelun jatkuvan kriisin ja tutkimuksen tarpeen. Hänen mukaansa asiakkaita on paljon, mutta resurssit, työntekijät, valvonta ja tutkimus ovat riittämättömiä. Vaikka tilanne on ollut pitkään tiedossa, muutosta ei ole tapahtunut. Talentia (2024a) on varoittanut kriisin syvenemisestä, asiakasturvallisuuden vaarantumisesta ja siitä, että hallituksen säästötoimet voivat lopulta lisätä kuluja. Tästä huolimatta eduskunta hyväksyi lakimuutoksen, joka alentaa tilapäisten sosiaalityöntekijöiden pätevyysvaatimuksia, ja ilmoitti leikkaavansa lastensuojelun rahoitusta kaksi miljoonaa euroa (Talentia 2024b).

Lastensuojelun kriisi kuvastaa laajempia rakenteellisia ongelmia sosiaaalialalla: resurssien niukkuutta, virhekulttuuria ja työn kohtuuttomia vaatimuksia suhteessa saatavilla oleviin resursseihin. Tämä herättää kysymyksen, kuinka alan vaikuttavuutta ja arvostusta voidaan vahvistaa, jos rakenteelliset ongelmat estävät kehityksen. Sosiaalityön asiantuntijuutta ei tunnusteta riittävästi, ja tämä voi heijastua myös sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen itsetuntoon. Sosiaalityön rakenteelliset ongelmat eivät ratkea ilman konkreettisia muutoksia. Sosiaalityön yhteiskunnallista asemaa voitaisiin vahvistaa lisäämällä rakenteellista vaikuttamistyötä ja osallistumista julkiseen keskusteluun. Keskeistä on myös siirtyminen pois virhekulttuurista, joka rajoittaa asiantuntijoiden rohkeutta tehdä päätöksiä ja hidastaa alan kehitystä. Tämä muutos ei voi jäädä yksittäisten työntekijöiden vastuulle, vaan sen on oltava koko sosiaaalialan yhteinen ponnistus.

Lastensuojelun arviointityön kehittäminen edellyttää tutkimukseen perustuvien menetelmien käyttöönottoa tukevia koulutuksia. Tutkimustulokset osoittivat, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät kiintymyssuhdeteoriaa lapsen hyvinvoinnin ja perheen vuorovaikutuksen arvioinnissa, mutta sen soveltaminen on hajanaista, eikä se perustu systemaattisesti tutkittujen arviointimenetelmien käyttöön. Aiemmat tutkimukset ovat korostaneet, että lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen sekä lapsen kasvun ja kehityksen arvioinnissa tarvitaan yliopistotutkinnon lisäksi täydennyskoulutusta (Forslund ym. 2022, 21–22; Forslund ym. 2021, 130). Jotta emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointi olisi systemaattisempaa ja yhdenmukaisempaa, hyvinvointialueiden tulisi tarjota täydennyskoulutusta kiintymyssuhteiden arviointiin ja mahdollistaa tutkimukseen perustuvien arviointimenetelmien käyttö. Esimerkiksi *AMBIANCE-Brief*, *MIM* ja *EAS* ovat luotettavia keinoja kiintymyssuhteiden arviointiin, ja niiden käyttöön kouluttautuminen voisi lisätä lastensuojelutyön vaikuttavuutta.

Täydennyskoulutusten tarve lastensuojelussa ei rajoitu pelkästään kiintymyssuhdeteorian hyödyntämiseen arviointimenetelmänä, vaan myös mentalisaatiopohjaisen ajattelun vahvistamiseen (Casey 2022, 52). Vaikka tutkimustulokset osoittivat, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät mentalisaatiopohjaista ajattelua emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa, osaaminen tällä alueella ei voi jäädä yksittäisten työntekijöiden henkilökohtaisen kiinnostuksen varaan. Ei ole realistista odottaa, että sosiaalityöntekijät hankkivat keskeisen teoreettisen ja menetelmällisen osaamisen itsenäisesti vapaa-ajallaan, mikä johtaa osaamisen

hajanaisuuteen ja epäyhtenäisiin arviointikäytäntöihin. Täydennyskoulutusten avulla mentalisaatioteoria ja sen pohjalta kehitetyt interventiot voisivat vakiintua osaksi lastensuojelun käytäntöjä, mikä lisäisi arvioinnin yhdenmukaisuutta ja vahvistaisi lapsen edun toteutumista.

Tämä tutkimus on osoittanut, että sosiaalityössä tarvitaan lisää systemaattisia arviointimenetelmiä, koulutusta ja työvälineitä, jotta emotionaalinen kaltoinkohtelu voidaan tunnistaa varhaisessa vaiheessa ja siihen voidaan puuttua tehokkaasti. Sosiaalityöntekijöiden resurssien, kuten lapsen kuulemiseen ja perheen tilanteen syvälliseen arviointiin varatun ajan, tulisi olla riittäviä, jotta heidän osaamisensa pääsisi kunnolla oikeuksiinsa. Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen havainnointi vaatii aikaa, mutta nykyiset resurssit eivät aina mahdollista pitkäjänteistä työskentelyä perheiden kanssa. Tämä korostaa tarvetta kehittää rakenteita, jotka tukevat sosiaalityöntekijöitä työssään ja mahdollistavat vaikuttavan arvioinnin tekemisen.

Tutkimustulosten perusteella yksi keskeisimmistä suosituksista on kehittää emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointia varten tutkittuun tietoon perustuva, strukturoitu malli ja integroida se osaksi sosiaalityön koulutusta ja työskentelyä. Sosiaalityön kehittämisessä voidaan hyödyntää *psykososiaalisten interventioiden adaptointia*, eli prosessia, jossa vaikuttavaksi todettu strukturoitu interventio mukautetaan uuteen toimintaympäristöön sopivaksi (Seilo ym. 2024, 10). Yksi mahdollinen adaptoinnin kohde voisi olla tutkimuksessani esiin nostettu *kehollinen mentalisaatio*, jonka käyttöä emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnissa tulisi systematisoida ja kehittää.

Näiden kehitysehdotusten toteuttaminen tekisi emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja arvioinnista johdonmukaisempaa ja luotettavampaa, mikä parantaisi sosiaalityön vaikuttavuutta. Selkeät arviointikriteerit ja yhtenäiset toimintamallit auttaisivat sosiaalityöntekijöitä tunnistamaan emotionaalisen kaltoinkohtelun varhaisemmassa vaiheessa ja vahvistaisivat päätösten perustelujen laatimista lapsen edun turvaamiseksi. Kun työntekijöillä olisi käytössään yhtenäiset menetelmät ja koulutusta niiden hyödyntämiseen, arviointi ei perustuisi yksin työntekijän henkilökohtaiseen osaamiseen, kokemukseen tai tulkintaan. Tämä vähentäisi päätöksentekoon liittyvää epävarmuutta ja lisäisi ammatillista itsevarmuutta, kun työntekijä tietää, mitä tekee ja miten tekee.

Laajemmin tarkasteltuna arviointikäytäntöjen kehittäminen voisi vahvistaa myös sosiaalityön yhteiskunnallista asemaa. Kun lastensuojelun arviointityö perustuu tutkittuun tietoon ja selkeisiin käytäntöihin, alan asiantuntijuus ja työn vaikuttavuus tulevat paremmin näkyville. Tämä voisi edistää sosiaalityön arvostusta ja asemaa osana yhteiskunnallista päätöksentekoa, mikä puolestaan voisi vaikuttaa lastensuojelun rahoituksen turvaamiseen ja resurssien vahvistamiseen leikkausten sijaan.

5.3 Tutkielman arviointi ja jatkotutkimuksen tarve

Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua. Tavoitteena oli ymmärtää, millaisia arviointimenetelmiä sosiaalityöntekijät käyttävät ja millaisiin ilmenemismuotoihin he kiinnittävät huomiota arvioinnissaan. Tutkimus tuotti uutta tietoa aiheesta, jota on toistaiseksi tarkasteltu Suomessa vain vähän. Keräämäni aineiston perusteella pystyin muodostamaan useita emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointia kuvaavia luokkia, joita esittelin luvussa neljä. Lisäksi olen tulosluvussa ja johtopäätöksissä kuvannut haastateltavien käsityksiä emotionaalisesta kaltoinkohtelusta, sen ilmenemisestä lastensuojelun avohuollossa sekä siitä, miten sosiaalityöntekijät toimivat kohdatessaan vanhemman lapseensa kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua.

Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin tarve tarkentaa lastensuojelun arviointikäytäntöjä vastaamalla kysymyksiin: *mitä*, *missä*, *miten* ja *miksi* arvioidaan (Jaakola ym. 2024, 104–105). Tässä tutkielmassa olen osaltani vastannut näihin kysymyksiin kuvaamalla, mitä arvioidaan – eli emotionaalista kaltoinkohtelua – sekä miten arviointi tapahtuu lastensuojelun avohuollossa. Lisäksi olen käsitellyt, missä arviointia tehdään. Vaikka nämä näkökulmat ovat saaneet tutkimuksessani tarkennusta, arvioinnin perusteiden syvällisempi tarkastelu ja kehittäminen edellyttävät jatkotutkimusta.

Keräsin tutkimusaineiston itse, koska en löytänyt valmista aineistoa emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista lastensuojelussa. Uusi aineisto toi uuden näkökulman sosiaalityön tutkimuksen kentälle ja vastasi hyvin tutkimuskysymykseen. Analyysivaiheessa mieleeni nousi jatkokysymyksiä, joita olisin voinut esittää haastateltaville, mutta tämä on ymmärrettävää – tunnin mittaisessa haastattelussa ei ole mahdollista käsitellä kaikkea. Jo nykyisen aineiston avulla olisi mahdollista tehdä pro gradu - tutkielmaa laajempi tutkimus ja

vastata myös toisenlaisiin tutkimuskysymyksiin, kuten *“Miten sosiaalityöntekijät puuttuvat vanhemman lapseensa kohdistamaan emotionaaliseen kaltoinkohteluun lastensuojelun avohuollossa?”*.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tiivistäminen on välttämätöntä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104), minkä vuoksi on mahdollista, että analyysin ulkopuolelle on jäänyt joitakin merkityksellisiä seikkoja, jotka olisivat voineet syventää tuloksia. Tästä huolimatta koen, että keskeisimmät teemat ovat hyvin edustettuina analyysissä. Tutkimuksen laajuus asetti väistämättömiä rajoituksia, minkä vuoksi aineiston käsittelyssä oli tehtävä tarkkoja rajauksia. Näiden rajausten ansiosta analyysi pysyi jäsennellään, ja tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimmat havainnot nousivat esiin selkeämmin.

Aihe osoittautui haastavaksi sen uutuusarvon vuoksi. Jälkikäteen olen pohtinut, olisiko ollut hyödyllistä määritellä emotionaalisen kaltoinkohtelun käsite haastatteluiden alussa sen sijaan, että jokainen haastateltava kuvasi ilmiötä oman ymmärryksensä pohjalta. Toisaalta käsitteen määrittelemättä jättäminen mahdollisti sen, että aineisto heijastaa aidosti sosiaalityöntekijöiden omia käsityksiä ja kokemuksia emotionaalisesta kaltoinkohtelusta ja sen arvioinnista. Jos olisin määritellyt käsitteen etukäteen, se olisi voinut rajoittaa haastateltavien tapoja kuvata ilmiötä omista näkökulmistaan, jolloin aineisto ei välttämättä olisi tavoittanut sosiaalityöntekijöiden käytännön kokemusten koko kirjoa. Näin ollen teemahaastattelun käyttö ilman tarkkaa käsitteenmäärittelyä mahdollisti sen, että aineisto tarjoaa kokonaisvaltaisen kuvan siitä, miten sosiaalityöntekijät itse ymmärtävät ja arvioivat emotionaalista kaltoinkohtelua.

Aineiston analysoinnissa teoriaohjaava sisällönanalyysi osoittautui toimivaksi menetelmäksi, sillä se mahdollisti tutkimuskysymykseen vastaamisen useiden eri luokkien kautta. Vaihtoehtoisesti refleksiivinen temaattinen analyysi olisi voinut olla käyttökelpoinen, mutta se painottaa aihekeskeisyyden sijaan merkitysten ja tulkintojen rakentumista (Braun & Clarke 2024, 9). Koska tutkimukseni tavoitteena oli kartoittaa emotionaalisen kaltoinkohtelun arviointikäytänteitä, teoriaohjaava sisällönanalyysi tarjosi tarkoituksenmukaisemman lähestymistavan kuin refleksiivinen temaattinen analyysi.

Tutkimukseni keskeinen rajoite on pieni otanta, minkä vuoksi tuloksia ei voida pitää yleistettävänä. Haastattelin yhteensä kuutta lastensuojelun avohuollossa työskentelevää ammattilaista, joten tulokset kuvaavat ensisijaisesti juuri heidän näkemyksiään ja

kokemuksiaan. Vaikka tutkimustulokset eivät ole suoraan yleistettävissä, ne tarjoavat arvokasta tietoa emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnista ja voivat toimia pohjana jatkotutkimukselle. Laajemmalla aineistolla voitaisiin syventää ymmärrystä siitä, millaisia arviointikäytänteitä sosiaalityöntekijät soveltavat ja miten niitä voitaisiin kehittää entistä systemaattisemmiksi ja vaikuttavammiksi.

Tässä tutkimuksessa emotionaalista kaltoinkohtelua tarkasteltiin sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Jatkossa olisi arvokasta tavoitella kiintymyssuhdeteorian systemaattisempaa hyödyntämistä lastensuojelussa arviointityön laadun parantamiseksi. Kiintymyssuhteiden arviointi ei ole merkityksellistä ainoastaan lapsen edun näkökulmasta, vaan se voi myös auttaa vanhempia ymmärtämään omia kasvatuskäytäntöjään ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä.

Tämä tutkimus on nostanut esiin myös kansainvälisesti tunnistetun jatkotutkimustarpeen luovien menetelmien hyödyntämisestä traumatisoituneiden lasten ja nuorten kanssa työskentelyssä. Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että luovat menetelmät voivat olla vaikuttava keino esimerkiksi seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden nuorten tyttöjen tukemisessa (Cody 2025, 1–7). Jatkossa tulisi tutkia tarkemmin, kuinka tällaisia menetelmiä voitaisiin soveltaa lastensuojelun asiakastyössä laajemmin ja millaisia vaikutuksia niillä voi olla lasten hyvinvointiin ja toipumiseen.

Emotionaalisen kaltoinkohtelun arvioinnin kehittäminen, vanhempien tukeminen ja sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistaminen ovat kaikki keskeisiä tavoitteita lastensuojelun vaikuttavuuden parantamisessa. Näiden teemojen syvällisempi tutkimus voisi edistää lastensuojelun käytäntöjä ja auttaa sekä lapsia että heidän vanhempiaan saamaan tarvitsemansa tuen entistä paremmin.

Lähteet

- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne (2019) Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Työpaperi 33/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%2033%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu: 4.2.2025.
- Aaltio, Iris & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 177–188.
- Aarnio, Noora & Pösö, Tarja (2023) Palvelutarpeen arviointi lastensuojelun rajapinnoilla asiakasnäkökulmasta - Nuorten ja vanhempien näkemyksiä. *Janus* 31(3), 235–252.
- Ahlfs-Dunn, Sarah & Benoit, Diane & Huth-Bocks, Alissa (2022) Intergenerational transmission of trauma from mother to infant: the mediating role of disrupted prenatal maternal representations of the child. *Attachment & Human Development* 24 (2), 229–251. DOI: 10.1080/14616734.2021.1933769.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina (2017) Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 214–232.
- Aras, Aylin & Fonagy, Peter & Campbell, Chloe & Rosan, Camilla (2024) What do we know about parental embodied mentalizing? A systematic review of the construct, assessment, empirical findings, gaps and further steps. *Attachment & Human Development* 26 (6), 1–37. DOI: 10.1080/14616734.2024.2421432.
- Bandura, Albert (2018) Toward a Psychology of Human Agency: Pathways and Reflections. *Perspectives on Psychological Science* 13 (2), 130–136. DOI: 10.1177/1745691617699280.
- Bastian, Carmela (2020) The child in child protection: Invisible and unheard. *Child & Family Social Work* 25 (1), 135–143. DOI: 10.1111/cfs.12671.
- Bastian, Carmela & Dunk-West, Priscilla & Wendt, Sarah (2022) Being child-centred: Factors that facilitate professional judgement and decision-making in child protection. *Child & Family Social Work* 27 (2), 91–99. DOI: 10.1111/cfs.12855.
- Berrick, Jill & Gilbert, Neil & Skivenes, Marit (2023) Child Protection Systems Across the World. Teoksessa Jill Berrick, Neil Gilbert & Marit Skivenes (toim.) *Oxford Handbook of Child Protection Systems*. New York: Oxford University Press, 1–22.
- Bildjuschkin, Katriina & Ewalds, Helena & Hietamäki, Johanna & Kettunen, Hanna & Koivula, Tanja & Mäkelä, Jukka & Nipuli, Suvi & October, Martta & Peltonen, Joonas & Siukola, Reetta (2020) Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6>. Luettu: 16.2.2025.
- Bogdanović, Aleksandra & Radev, Milica & Stanojević, Tatjana (2023) Disorganized attachment, mentalization and dissociation in context of childhood trauma: Implications for depressive symptoms. *Child Abuse Review* 32 (2), 1–10. DOI: 10.1002/car.2798.
- Brassard, Marla (2019) Is Psychological Maltreatment as Harmful as Other Forms of Child Abuse and Neglect? A Research Review. *APSAC Advisor* 31 (3), 18–27.

- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2024) A critical review of the reporting of reflexive thematic analysis in *Health Promotion International*. *Health Promotion International* 39 (3), 1–12. DOI: 10.1093/heapro/daae049.
- Brown, Michelle & Ng, Rowena & Lisle, Joe & Koenig, Melissa & Sannes, Dane & Rogosch, Fred & Cicchetti, Dante (2023) Mind-mindedness in a high-risk sample: Differential benefits for developmental outcomes based on child maltreatment. *Developmental Psychology* 59 (6), 1126–1135. DOI: 10.1037/dev0001506.
- Casey, Tom (2022) The evolving use of Mentalization informed thinking with the ‘Care Team’ in the Irish statutory child protection system. *Journal of Social Work Practice* 36 (1), 41–55. DOI: 10.1080/02650533.2021.1922366.
- Cody, Claire (2025) ‘Nothing geeky about photography’: Engaging and supporting girls and young women accessing a specialist child sexual exploitation service through photography and digital storytelling. *Children and Youth Services Review* 170 (2025), 1–9. DOI: 10.1016/j.childyouth.2025.108145.
- Cooke, Jessica E. & Eirich, Rachel & Racine, Nicole & Lyons-Ruth, Karlen & Madigan, Sheri (2020) Validation of the AMBIANCE-brief: An observational screening instrument for disrupted caregiving. *Infant Mental Health Journal* 41 (3), 299–312. DOI: 10.1002/imhj.21851.
- Cortezia, Fabíola & Donelli, T. M. S. (2023) Parent-infant psychoanalytic psychotherapy when child development is at risk: process assessment. *Psychoanalytic Psychotherapy* 37 (1), 41–62. DOI: 10.1080/02668734.2022.2130409.
- Cyr, Chantal & Euser, Eveline & Bakermans-Kranenburg, Marian & Van Ijzendoorn, Marinus (2010) Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Development and Psychopathology* 22 (1), 87–108. DOI: 10.1017/S0954579409990289.
- Doyle, Celia & Timms, Charles (2014) *Child Neglect & Emotional Abuse. Understanding, Assessment & Response*. London: Sage Publications.
- Eirich, Rachel & Pador, Paolo & Watt, Julianna & Racine, Nicole & Lyons-Ruth, Karlen & Madigan, Sheri (2024) Evaluating the use of the AMBIANCE-Brief measure in clinical settings: Assessing acceptability, feasibility, and utility of the AMBIANCE-Brief. *Infant Mental Health Journal* 45 (4), 438–448. DOI: 10.1002/imhj.22115.
- Elo, Satu & Kajula, Outi & Tohmola, Anniina & Kääriäinen, Maria (2022) Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215–225.
- Eronen, Tuija & Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2022) Social workers as relational actors: descriptions of care order preparations in Finland. *Nordic Social Work Research* 12 (1), 180–191. DOI: 10.1080/2156857X.2020.1811137.
- Eskola, Jari (2007) (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Tammi, 32–46.
- Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018) Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 27–51.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Flykt, Marjo (2024) Jäsentymätön kiintymyssuhde lapsuudessa: tunnistaminen ja merkitys. Teoksessa

Sanna Isojärvi, Marjo Ruismäki & Saara-Leena Kaunisto (toim.) *Traumatisoituminen ja perhesuhteet*. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 93–109.

Fonagy, Peter (1991) Thinking about Thinking: Some Clinical and Theoretical Considerations in the Treatment of a Borderline Patient. *The International Journal of Psychoanalysis* (72), 639–656.

Forslund, Tommie & Granqvist, Pehr & Van IJzendoorn, Marinus & Sagi-Schwartz, Avi & Glaser, Danya & Steele, Miriam & Hammarlund, Mårten & Schuengel, Carlo & Bakermans-Kranenburg, Marian J. & Steele, Howard & Shaver, Phillip & Lux, Ulrike & Simmonds, John & Jacobvitz, Deborah & Groh, Ashley & Bernard, Kristin & Cyr, Chantal & Hazen, Nancy & Foster, Sarah & Psouni, Elia & Cowan, Philip & Pape Cowan, Carolyn & Rifkin-Graboi, Anne & Wilkins, David & Pierrehumbert, Blaise & Tarabulsky, George & Carcamo, Rodrigo & Wang, Zhengyan & Liang, Xi & Kazmierczak, Maria & Pawlicka, Paulina & Ayiro, Lilian & Chansa, Tamara & Sichimba, Francis & Mooya, Haatembo & McLean, Loyola & Verissimo, Manuela & Gojman-de-Millán, Sonia & Moretti, Marlene & Bacro, Fabien & Peltola, Mikko & Galbally, Megan & Kondo-Ikemura, Kiyomi & Behrens, Kazuko & Scott, Stephen & Rodriguez, Andrés Fresno & Spencer, Rosario & Posada, Germán & Cassibba, Rosalinda & Barrantes-Vidal, Neus & Palacios, Jesus & Barone, Lavinia & Madigan, Sheri & Jones-Mason, Karen & Reijman, Sophie & Juffer, Femmie & Pasco Fearon & Bernier, Annie & Cicchetti, Dante & Roisman, Glenn & Cassidy, Jude & Kindler, Heinz & Zimmermann, Peter & Feldman, Ruth & Spangler, Gottfried & Zeanah, Charles & Dozier, Mary & Belsky, Jay & Lamb, Michael & Duschinsky, Robbie (2022) Attachment goes to court: child protection and custody issues. *Attachment & Human Development* 24 (1), 1–52. DOI: 10.1080/14616734.2020.1840762.

Forslund, Tommie & Hammarlund, Mårten & Granqvist, Pehr (2021) Admissibility of attachment theory, research and assessments in child custody decision-making? Yes and No! *New Directions for Child and Adolescent Development* (180), 125–140. DOI: 10.1002/cad.20447.

Fortier, Kristine & Parent, Sylvie & Lessard, Geneviève (2020) Child maltreatment in sport: smashing the wall of silence: a narrative review of physical, sexual, psychological abuses and neglect. *British Journal of Sports Medicine* 54 (1), 4–7. DOI: 10.1136/bjsports-2018-100224.

Garon-Bissonnette, Julia & Bailes, Lauren & Kwasneski, Kate & Lempres, Sarah & Takemoto, Sydney & Li, Lu & DeLuca, Julia & Salo, Virginia & Humphreys, Kathryn (2024) Caregivers' cognitions about infants' mental and emotional states. *Child Development Perspectives* (00), 1–10. DOI: 10.1111/cdep.12537.

Gibbs, Jennifer & Coughlan, Barry & Morgan, Tessa & Mikushnica, Arbenita & Phippard, Samantha & Crozier-Roche, Francesca & Drayak, Taliah & Graham, David & Smith, Jack & Duschinsky, Robbie (2024) Social Workers' Perceptions of the Nature of Child Neglect: A Systematic Literature Review. *The British Journal of Social Work* 54 (8), 3619–3637. DOI: 10.1093/bjsw/bcae102.

Golding, Kim S. (2024) Understanding and helping children who have experienced maltreatment. *Paediatrics and Child Health* 34 (11), 412–418. DOI: 10.1016/j.paed.2024.08.004.

Hakalehto, Suvianna (2016) *Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa*. Teoksessa Suvianna Hakalehto & Virve Toivonen (toim.) *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Helsinki: Kauppakamari, 23–57.

Hakalehto, Suvianna & Toivonen, Virve (2021) *Johdatus lapsen oikeuksiin perheessä*. Teoksessa Sarianna Hakalehto & Virve Toivonen (toim.) *Lapsen oikeudet perheessä*. Helsinki: Kauppakamari, 20–69.

Haltigan, John & Del Giudice, Marco & Khorsand, Soha (2021) Growing points in attachment disorganization: looking back to advance forward. *Attachment & Human Development* 23 (4), 438–454. DOI: 10.1080/14616734.2021.1918454.

Han, Kyeongji & Oh, Sumi (2022) The effectiveness of home visiting programs for the prevention of child maltreatment recurrence at home: a systematic review and meta-analysis. *Child Health Nursing Research* 28 (1), 41–50. DOI: 10.4094/chnr.2022.28.1.41.

Heino, Eveliina & Kara, Hanna (2024) Luottamuksen rakentuminen vieraskielisen vanhemman ja työntekijän välillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. *Työelämän tutkimus* 22 (4), 527–554. DOI: 10.37455/tt.142741.

Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, raportti 3/2016*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5> Luettu: 22.2.2025.

Holopainen, Outi & Lyytikäinen, Tuija & Niskanen, Henna (2018) Selvittelevä haastattelu. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 47–72.

Hujanen, Kaisa & Kinnunen, Ulla-Mari & Ailio, Erja & Koivumäki, Leena (2021) Sosiaalityön laadukas rakenteinen kirjaaminen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. *Finnish Journal of eHealth and eWelfare* 13 (4), 360–371. DOI: 10.23996/fjhw.109933.

Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja (2018) Johdanto. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 7–29.

IFSW (2014) *Global Definition of Social Work – International Federation of Social Workers*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>. Luettu: 22.10.2024.

Ilmarinen, Katja & Vuorenmaa, Maaret & Karvonen, Sakari & Lammi-Taskula, Johanna (2023) Tyydyttymätön palvelutarve lapsiperheitä tukevissa sosiaalipalveluissa. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 60 (1), 38–56. DOI: 10.23990/sa.109129.

Inkilä, Jaana & Helminen, Mika & Kuosmanen, Taru & Paavilainen, Eija (2016) Moniammatillinen toimintamalli lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa. *Janus* 24 (1), 62–78.

Jaakola, Anne-Mari (2022) Lapsen tilanteen arvioinnin tekemisen tavat lastensuojelussa. *Janus* 30 (4), 87–91.

Jaakola, Anne-Mari & Lamponen, Tuuli & Aaltio, Elina & Aarnio, Noora & Haapala, Maija & Heino, Eveliina & Pösö, Tarja & Repo, Jenni & Veistilä, Minna (2024) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelussa ja lapsiperhesosiaalityössä. *Aikalaiskuvausta*. Teoksessa Johanna Kiili, Anne-Mari Jaakola, Merja Anis, Tuuli Lamponen & Elina Stenvall (toim.) *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 93–106.

Jaakola, Anne-Mari & Pölkki, Pirjo & Vornanen, Riitta (2023) Lapsen tilanteen arvioinnin osatekijät ja lapsikeskeisyys suomalaisilla sosiaalityöntekijöillä. *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (2023):5–6, 513–524.

Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja (2022) Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. *Janus* 30 (4), 359–375.

Jaakola, Anne-Mari & Vornanen, Riitta (2024) Lapsen tilanteen arvioinnin kehityssuuntia lastensuojelussa 2010- ja 2020-luvuilla. Teoksessa Markku Jahnukainen & Timo Harrikari (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 113–133.

Jensen, Thomas & Høgenhaug, Stine & Kjølbye, Morten & Bloch, Marie (2021) Mentalizing Bodies: Explicit Mentalizing Without Words in Psychotherapy. *Frontiers in Psychology* 12 (577702), 1–15. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.577702.

Jussila, Heidi & Ailoranta, Assi (2024) Vaikuttava traumatietoinen kuntouttava työ lastensuojelun avohuollossa. Teoksessa Sanna Isojärvi, Marjo Ruismäki & Saara-Leena Kaunisto (toim.) *Traumatisoituminen ja perhesuhteet*. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 318–335.

Kalland, Mirjam (2017) Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa. Teoksessa Irmeli Laitinen & Seija Ollikainen (toim.) *Mentalisaatio: Teoriasta käytäntöön*. Helsinki: Therapie-säätiö, 131-150.

Kalland, Mirjam (2014) Vanhemman mentalisaatiokyky. Teoksessa Anne Viinikka (toim.) *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 26-38.

Kalland, Mirjam & Linnavalli, Tanja & Von Koskull, Malin (2022) SAGA-Supporting Social-Emotional Development in Early Childhood Education: The Development of a Mentalizing-Based Intervention. *Education Sciences* 12 (409), 1–16. DOI: 10.3390/educsci12060409.

Karttunen, Teija & Hietämäki, Johanna (2014) Tiedon käytön kysymyksiä ja haasteita sosiaalityön asiakastyössä. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino, 320–366.

Keddell, Emily (2017) Interpreting children's best interests: Needs, attachment and decision-making. *Journal of Social Work* 17 (3), 324–342. DOI: 10.1177/1468017316644694.

Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (2024) Johdanto. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö 2020-luvulla. Teoksessa Johanna Kiili, Anne-Mari Jaakola, Merja Anis, Tuuli Lamponen & Elina Stenvall (toim.) *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 7–16.

Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2021) Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. *Journal of Social Work* 21 (4), 853–870. DOI: 10.1177/1468017320940635.

Kortelainen, Merja & Vornanen, Riitta & Anis, Merja (2021) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan loppumiseksi tarkoitetun CPC-CBT -työmenetelmän kansainvälisistä tutkimuksista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 58 (1), 61–77. DOI: 10.23990/sa.87899.

Kumar, Amit & Epley, Nicholas (2023) A little good goes an unexpectedly long way: Underestimating the positive impact of kindness on recipients. *Journal of Experimental Psychology: General* 152 (1), 236–252. DOI: 10.1037/xge0001271.

Känkänen, Päivi (2013) Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. *Tutkimus* 2013 (109). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-911-4>. Luettu: 24.2.2025.

Lamponen, Tuuli & Aarnio, Noora (2024) Social workers' assessment of a child's need for services as 'craftwork' practice. *Journal of Social Work Practice* 38 (2), 129–142. DOI: 10.1080/02650533.2024.2302603.

Lattu, Satu-Johanna & Moisio, Heikki & Miettinen, Eeva-Mari (2022) Empaattisempi sosiaaliala luomassa empaattisempaa yhteiskuntaa. *Sosiaalipedagogiikka* 23 (2), 71–84. DOI: 10.30675/sa.119759.

Lauritzen, Camilla & Vis, Svein & Fossum, Sturla (2018) Factors that determine decision making in child protection investigations: A review of the literature. *Child & Family Social Work* 23 (4), 743–756. DOI: 10.1111/cfs.12446.

Litrownik, Alan & Newton, Rae & Hunter, Wanda & English, Diana & Everson, Mark (2003) Exposure to Family Violence in Young At-Risk Children: A Longitudinal Look at the Effects of Victimization and Witnessed Physical and Psychological Aggression. *Journal of Family Violence* 18 (1), 59–73. DOI: 10.1023/A:1021405515323.

LOS (1991) YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.

LsL (2007) Lastensuojelulaki 417/2007.

Madigan, Sheri & Eirich, Rachel & Racine, Nicole & Borland-Kerr, Catherine & Cooke, Jessica & Devereux, Chloe & Plamondon, André & Tarabulsky, George & Cyr, Chantal & Haltigan, John & Bohr, Yvonne & Bronfman, Elisa & Lyons-Ruth, Karlen (2021) Feasibility of training service providers on the AMBIANCE-Brief measure for use in community settings. *Infant Mental Health Journal* 42 (3), 438–451. DOI: 10.1002/imhj.21898.

Mainstone, Fiona (2014) *Mastering Whole Family Assessment in Social Work. Balancing the Needs of Children, Adults and Their Families*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Martin, Laura & Renshaw, Keith & Mauro, Kelsey & Curby, Timothy & Ansell, Emily & Chaplin, Tara (2023) Intergenerational Effects of Childhood Maltreatment: Role of Emotion Dysregulation and Emotion Socialization. *Journal of Child and Family Studies* 32 (7), 2187–2197. DOI: 10.1007/s10826-023-02608-x.

Metsämuuronen, Jari (2009) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Jyväskylä: Gummerus.

Mielityinen, Laura & Hautamäki, Satu & Hakala, Venla & Fagerlund, Monica & Ellonen, Noora (2023) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988-2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2023:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7158-5>. Luettu: 23.2.2025.

Moylan, Carrie & Herrenkohl, Todd & Sousa, Cindy & Tajima, Emiko & Herrenkohl, Roy & Russo, Jean (2010) The Effects of Child Abuse and Exposure to Domestic Violence on Adolescent Internalizing and Externalizing Behavior Problems. *Journal of Family Violence* 25 (1), 53–63. DOI: 10.1007/s10896-009-9269-9.

Munro, Eileen (2002) *Effective Child Protection*. Lontoo: SAGE Publications.

Munro, Eileen (2019) Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture. *Child & Family Social Work* 24 (1), 123–130. DOI: 10.1111/cfs.12589.

Murphy, Ciarán & Turay, Jennifer & Parry, Nicole & Birch, Nicola (2024) What do child protection social workers consider to be the systemic factors driving workforce instability within the English child protection system, and what are the implications for the UK Government's reform strategy? *Journal of Social Work Practice* 38 (2), 205–220. DOI: 10.1080/02650533.2024.2334450.

Muukkonen, Tiina (2008) *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 17*. Helsinki: SOCCA.

Myra, Siv & Grøver, Tone & Axberg, Ulf (2024) Editors Introduction. Teoksessa Siv Myra, Tone Grøver & Ulf Axberg (toim.) *New Horizons in Systemic Practice with Children and Families*. Palgrave Texts in Counselling and Psychotherapy. Lontoo: Palgrave Macmillan.

Mäkelä, Jukka & Salo, Saara (2012) Varhaisen vuorovaikutussuhteen häiriöiden tunnistaminen ja hoitaminen. Teoksessa Annlis Söderhom & Satu Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu* Helsinki: Duodecim, 260-277.

Narayan, Angela & Lieberman, Alicia & Masten, Ann (2021) Intergenerational transmission and prevention of adverse childhood experiences (ACEs). *Clinical Psychology Review* 85, 101997. DOI: 10.1016/j.cpr.2021.101997.

NCTSN (2025) Essential Elements of a Trauma-Informed Child Welfare System. <https://www.nctsn.org/trauma-informed-care/trauma-informed-systems/child-welfare/essential-elements>. Luettu: 3.1.2025.

Nelson, Charles & Bhutta, Zulfiqar & Burke Harris, Nadine & Danese, Andrea & Samara, Muthanna (2020) Adversity in childhood is linked to mental and physical health throughout life. *BMJ* 371 (3048), 1–9. DOI: 10.1136/bmj.m3048.

Ness, Sigrid (2023) A narrow focus in research on emotional abuse: A scoping review of definitions and descriptions on emotional abuse in research on child welfare and social work. *Child & Family Social Work* 28 (2), 572–588. DOI: 10.1111/cfs.12967.

North, Gemma (2022) Skills and knowledge not checklists: social work interventions into childhood emotional abuse. *Social Work Education* 41 (5), 743–758. DOI: 10.1080/02615479.2021.1887117.

Notko, Marianne & Sevón, Eija (2018) Konflikti lasten perhesuhteissa. Teoksessa Petteri Eerola & Henna Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 67–87.

NSPCC (2025) What is emotional abuse? <http://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/emotional-abuse/>. Luettu: 16.2.2025.

O'Reilly, Lisa (2024) The Child Attachment Relationship Guide: Informing Child Protection and Fostering Social Work. *Child Care in Practice* 30 (3), 353–367. DOI: 10.1080/13575279.2021.1960798.

Paavilainen, Eija & Rantanen, Heidi & Flinck, Aune (2022) Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen. *Kasvun tuki* (2), 20–28. DOI: 10.61259/kt.128902.

Pajulo, Marjukka & Salo, Saara & Pyykkönen, Nina (2015a) Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. *Duodecim* 131 (11), 1050–1057.

Pajulo, Marjukka & Salo, Saara & Pyykkönen, Nina (2025) Mentalisaatio ja reflektiivinen funktio. Teoksessa Kirsti Kumpulainen, Eeva Aronen, Hanna Ebeling, Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Kaija Puura & Andre Sourander (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim, 84–91.

Pajulo, Marjukka & Tolvanen, Mimmi & Karlsson, Linnea & Halme-Chowdhury, Elina & Öst, Camilla & Luyten, Patrick & Mayes, Linda & Karlsson, Hasse (2015b) The prenatal parental reflective functioning questionnaire: Exploring factor structure and construct validity of a new measure in the finn brain birth cohort pilot study. *Infant Mental Health Journal* 36 (4), 399-414. DOI: 10.1002/imhj.21523.

Pulkkinen, Lea (2022) *Lapsen hyvinvointi alkaa kodista*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Punamäki, Raija-Leena (2010) Kun trauma astuu perheeseen: lasten kehitys sekä selviytymis- ja hoitokeinojen tehokkuus. Teoksessa Maarit Silvén (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet – Polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Helsinki: Minerva, 129–147.

Puura, Kaija (2025) Vanhemmuuteen vaikuttavat riskitekijät ja olosuhteet. Teoksessa Kirsti Kumpulainen, Eeva Aronen, Hanna Ebeling, Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Kaija Puura & Andre Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 92–93.

Pösö, Tarja (2010) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* 18 (4), 324–336.

Rantanen, Heidi & Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2022) Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen. HOTUS-hoitosuosituksen lyhennelmä. Helsinki: Hoitotyön tutkimussäätiö.
<https://hotus.fi/wp-content/uploads/2022/04/hoitosuositus-lasten-kaltoinkohtelu-netti.pdf>. Luettu: 28.2.2025.

Remsu, Niina & Kovanen, Tuulia (2024) Lapsen kaltoinkohtelun katkaiseminen -ohjelma. Teoksessa Sanna Isojärvi, Marjo Ruismäki & Saara-Leena Kaunisto (toim.) Traumatisoituminen ja perhesuhteet. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 363–379.

Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2014) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.

Rosso, Anna Maria (2022) When Parents Fail to Mind the Child: Lower Mentalizing in Parents Who Maltreat Their Children. *Frontiers in Psychology* 13 (853343), 1–7. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.853343.

Ruismäki, Marjo (2024) Lapsuuden kaltoinkohtelun vaikutukset vanhemmuuteen. Teoksessa Sanna Isojärvi, Marjo Ruismäki & Saara-Leena Kaunisto (toim.) Traumatisoituminen ja perhesuhteet. Helsinki: Traumaterapiakeskus, 183–196.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi Tampere: Vastapaino, 9–36.

Räty, Tapio (2023) Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Salo, Saara & Lampi, Hanna (2022) Hoivaa ja leiki. Mentalisaatiopohjainen ryhmäinterventio. Helsinki: Pilke.

Salo, Saara & Flykt, Marjo & Mäkelä, Jukka & Biringen, Zeynep & Kalland, Mirjam & Pajulo, Marjukka & Punamäki, Raija-Leena. (2019) The effectiveness of Nurture and Play: a mentalisation-based parenting group intervention for prenatally depressed mothers. *Primary Health Care Research & Development* 20 (e157), 1–11. DOI: 10.1017/S1463423619000914.

Seilo, Noora & Lindholm, Lars & Tani, Sara & Laajasalo, Taina & Lämsä, Riikka & Cresswell-Smith, Johanna & Kouvonen, Petra & Linnaranta, Outi (2024) Psykososiaalisen intervention adaptointi - kuvaus keskeisistä näkökulmista ja käsitteistä. *Kasvun tuki* 4 (1), 9–20. DOI: 10.61259/kt.144999.

Shai, Dana & Belsky, Jay (2011a) When Words Just Won't Do: Introducing Parental Embodied Mentalizing: Introducing Parental Embodied Mentalizing. *Child Development Perspectives* 5 (3), 173–180. DOI: 10.1111/j.1750-8606.2011.00181.x.

Shai, Dana & Belsky, Jay (2011b) Parental Embodied Mentalizing: Let's Be Explicit About What We Mean by Implicit. *Child Development Perspectives* 5 (3), 187–188. DOI: 10.1111/j.1750-8606.2011.00195.x.

Shai, Dana & Meins, Elizabeth (2018) Parental Embodied Mentalizing and its Relation to Mind-Mindedness, Sensitivity, and Attachment Security. *Infancy* 23 (6), 857–872. DOI: 10.1111/inf.12244.

- Silvén, Maarit & Kouvo, Anna (2010) Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Maarit Silvén (toim.) Varhaiset ihmissuhteet – Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva, 65–89.
- Simon-Herrera, Pauline & Blanchet, Alain & Duriez, Nathalie (2024) Emotion Regulation Learning Processes Within two Parenting Systems in the Case of a Foster Preschooler. *Child Care in Practice* 30 (3), 384–399. DOI: 10.1080/13575279.2022.2035683.
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (2025) Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe. Teoksessa Kirsti Kumpulainen, Eeva Aronen, Hanna Ebeling, Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Kaija Puura & Andre Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 76–84.
- Slade, Arietta (2023) Bringing a mentalizing framework to understanding mothers with addiction: The groundbreaking work of Nancy E. Suchman. *Infant Mental Health Journal* 44 (2), 290–297. DOI: 10.1002/imhj.22051.
- Slep, Amy & Glaser, Danya & Manly, Jody (2022) Psychological maltreatment: An operationalized definition and path toward application. *Child Abuse & Neglect* 134 (105882), 1–11. DOI: 10.1016/j.chiabu.2022.105882.
- Stuart, Anne & Egmore, Ida & Wendelboe, Katrine & Smith-Nielsen, Johanne & Væver, Mette (2025) Validating the parental reflective functioning questionnaire - infant version using a rasch model. *Infant Mental Health Journal*, 1–14. DOI: 10.1002/imhj.70004.
- Söderholm, Annlis & Kivitiö-Kallio, Satu (2012) Lapsen kaltoinkohtelu - ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitiö-Kallio (toim) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 14–21.
- Söderholm, Annlis & Politi, Johanna (2012) Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitiö-Kallio (toim) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 76–98.
- Talentia (2024a) Lakimuutoksen karut seuraukset: lastensuojelun kriisi syvenee, asiakasturvallisuus vaarantuu, hyvinvointialueiden kulut kasvavat. 11.7.2024, <https://www.talentia.fi/uutiset/lakimuutoksen-karut-seuraukset-lastensuojelun-kriisi-syvenee-asiakasturvallisuus-vaarantuu-hyvinvointialueiden-kulut-kasvavat>. Luettu: 23.2.2025.
- Talentia (2024b) Naula arkkuun: eduskunta hyväksyi lastensuojelun heikentämisen. 20.11.2024, <https://www.talentia.fi/uutiset/naula-arkkuun-eduskunta-hyvaksyi-lastensuojelun-heikentamisen/>. Luettu: 23.2.2025.
- Tammi, Tuukka (2021) Lastensuojelun jatkuva kriisi ja tutkimuksen tarve. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (3), 249.
- Tao, Annie & Zhou, Qing & Wang, Yun (2010) Parental reactions to children's negative emotions: Prospective relations to Chinese children's psychological adjustment. *Journal of Family Psychology* 24 (2), 135–144. DOI: 10.1037/a0018974.
- TENK (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. Luettu: 2.11.2024.
- THL (2024) Lastensuojelun käsikirja. Huostaanottotarpeen arviointi. 28.11.2024, https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanottotarpeen-arviointi?utm_source=chatgpt.com. Luettu: 4.2.2025.

- Traumaterapiakeskus (2023) AMBIANCE-Brief menetelmäkoulutus. https://traumaterapiakeskus.com/wp-content/uploads/2022/05/AMBIANCE-training-brochure_Winter_2023_EET_SUOMENKIELINEN-1.pdf. Luettu: 28.2.2025.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta & Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anne (2023) ”Sit tietää mitä sille lapselle on tapahtunut”. Alle 12-vuotiaiden lasten kuuleminen lastensuojelutyössä. *Janus* 31 (2), 128–144.
- Vilkkä, Hanna (2021) Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vuori, Jaana (2024) Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>. Luettu: 29.10.2024.
- Wang, Xiafei (2022) Intergenerational effects of childhood maltreatment: The roles of parents' emotion regulation and mentalization. *Child Abuse & Neglect* 128 (104940), 1–11. DOI: 10.1016/j.chiabu.2021.104940.
- Warmingham, Jennifer & Russotti, Justin & Handley, Elizabeth & Toth, Sheree & Cicchetti, Dante (2023) Childhood attachment security mediates the effect of childhood maltreatment chronicity on emotion regulation patterns in emerging adulthood. *Attachment & Human Development* 25 (3–4), 437–459. DOI: 10.1080/14616734.2023.2234891.
- Wekerle, Christine & Leung, Eman & Wall, Anne-Marie & MacMillan, Harriet & Boyle, Michael & Trocme, Nico & Waechter, Randall (2009) The contribution of childhood emotional abuse to teen dating violence among child protective services-involved youth. *Child Abuse & Neglect* 33 (1), 45–58. DOI: 10.1016/j.chiabu.2008.12.006.
- White, Sue & Gibson, Matthew & Wastell, David (2019) Child protection and disorganized attachment: A critical commentary. *Children and Youth Services Review* 105 (104415), 1–8. DOI: 10.1016/j.chilyouth.2019.104415.
- Wilkins, David (2012) Disorganised attachment indicates child maltreatment: how is this link useful for child protection social workers? *Journal of Social Work Practice* 26 (1), 15–30. DOI: 10.1080/02650533.2011.598228.
- Wilkins, David (2021) Disorganised attachment does not indicate child maltreatment. *Journal of Social Work Practice* 35 (2), 219–220. DOI: 10.1080/02650533.2020.1787364.
- Zeegers, Moniek & Colonesi, Cristina & Stams, Geert-Jan & Meins, Elizabeth (2017) Mind matters: A meta-analysis on parental mentalization and sensitivity as predictors of infant–parent attachment. *Psychological Bulletin* 143 (12), 1245–1272. DOI: 10.1037/bul0000114.
- Zhang, Saijun & Conner, Austin & Lim, Younghee & Lefmann, Tess (2021) Trauma-informed care for children involved with the child welfare system: A meta-analysis. *Child Abuse & Neglect* 122 (105296), 1–14. DOI: 10.1016/j.chiabu.2021.105296.

Liitteet

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta

Tiedote tutkimuksesta lastensuojelun avohuollossa työskenteleville sosiaalityöntekijöille

Tutkimus: “Emotionaalinen tuki vanhemmuuden taitona”

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Pyydämme sinua osallistumaan pro gradu -tutkielmana toteutettavaan tutkimukseen, jossa lastensuojelun avohuollossa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä haastatellaan heidän näkemyksistään emotionaalisen tuen ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja arviointiin liittyen.

Mikäli haluat osallistua tutkimukseen, pyydämme sinua ottamaan yhteyttä tutkimuksen yhteyshenkilöön Saana Valliin (yhteystiedot tiedotteen lopussa).

Tutkimuksen tavoitteena on luoda nykyistä selkeämpi käsitys siitä, miten lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät arvioivat emotionaalisen tuen tarjoamista vanhemmuuden taitona ja mitä keinoja sosiaalityöntekijöillä on tukea vanhempia tässä kasvatustehtävässä. Tutkimuksen tavoitteena on koota haastatteluista saadun tiedon avulla arviointilomake tukemaan sosiaalityöntekijöiden työtä vanhemmuuden emotionaalisen tuen ja kaltoinkohtelun arvioinnissa.

Tutkimuksen kulku

Haastattelut toteutetaan toisistaan erillisinä yksilöhaastatteluina. Tutkimuksen tavoitteena on haastatella yhteensä noin 6-10 avohuollossa työskentelevää sosiaalityöntekijää. Haastattelukertoja on yksi haastateltavaa kohti ja haastattelu kestää noin yhden tunnin. Hyvinvointialueelta saadun tutkimuslupapäätöksen mukaisesti voit halutessasi osallistua haastatteluun työajalla.

Haastattelut toteutetaan ja tallennetaan tietoturvallisesti etänä Zoom -yhteydellä. Äänitallenteet tuhoetaan heti, kun ne on muunnettu tekstimuotoon. **Haastattelut aloitetaan mahdollisimman pian ja pyritään toteuttamaan 31.10.2024 mennessä.**

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkiin kysymyksiin vastaaminen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää tutkimukseen osallistumisen missä vaiheessa tahansa ilman kielteisiä seurauksia. Tutkija pyytää erillisen suostumuksen haastateltavilta tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksesta voit kysyä lisätietoja tutkimuksen yhteyshenkilöiltä.

Osallistumisesi on tärkeää

Osallistumalla tutkimukseen edistät aiheeseen liittyvää tutkimusta ja olet mukana luomassa selkeämpää käsitystä emotionaalisen tuen ja kaltoinkohtelun arvioimisesta. Haastatteluun osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden tiedon tuottamiseen oman ammatillisen osaamisen kannalta tärkeästä aiheesta. Tutkimuksen avulla tuotettava emotionaalisen tuen/kaltoinkohtelu arviointilomake voi olla tärkeä apuväline erityisesti uusille sosiaalityöntekijöille emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja emotionaalisen tuen vahvistamisessa.

Luottamuksellisuus, tietojen käsittely ja säilyttäminen

Tutkimuksessa saadut tiedot ovat luottamuksellisia. Tutkija ei raportoi kenellekään siitä, kuka osallistui tutkimukseen tai keskeyttikö joku tutkimuksen. Tulokset raportoidaan suomeksi pro gradu -tutkielman muodossa. Tutkittavia tai kaupunkia ei voida tunnistaa raportoiduista tuloksista. Haastatteluaineistosta poistetaan kaikki tunnistetiedot. Haastatteluäänitteet poistetaan heti, kun aineisto on saatu tekstimuotoon. Tekstimuotoista, anonymisoitua haastatteluaineistoa säilytetään tietoturvallisesti korkeintaan 5 vuotta tutkimuksen päättymisen jälkeen.

Yhteyshenkilö

Saana Valli, sosiaalityön opiskelija, Turun yliopisto, puh. 044 976 3584, saana.e.valli@utu.fi

Pro gradu -tutkielman ohjaaja:

Merja Anis

Professori

Sosiaalityö, Turun yliopisto

Liite 2. Haastattelurunko

Emotionaalinen tuki ja kaltoinkohtelu - Haastattelurunko

1. Tutkimuskysymys: Miten lastensuojelun avoimuudessa työskentelevät

sosiaalityöntekijät arvioivat lasten ja nuorten vanhempien kykyä tarjota emotionaalista tukea ja turvaa kasvatustehtävässään?

Tutkimuskysymyksen teemat: vanhemman tavat tukea lasta emotionaalisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, tuen ja turvan tarjoaminen lapselle, kasvatustehtävässä onnistumisen arviointi, riittävä vanhemmuus, emotionaalisen tuen määrittely, emotionaalisen kaltoinkohtelun määrittely

Esimerkkikysymys: Millaisissa tilanteissa työssäsi olet tunnistanut vanhempien lapsen kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua?

2. Tutkimuskysymys: Millaisia keinoja lastensuojelun avoimuudessa työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä on tunnistaa vanhemman lapsen tai nuoreen kohdistamaa emotionaalista kaltoinkohtelua?

Tutkimuskysymyksen teemat: emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen, keinot emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen, emotionaalisen kaltoinkohtelun ja riittävän vanhemmuuden rajan hahmottaminen

Esimerkkikysymys: Miten tuet vanhempia emotionaalisen tuen tarjoamisessa tai millaisia haasteita olet huomannut emotionaalisen tuen tarjoamisen tukemisessa tai emotionaaliseen kaltoinkohteluun puuttumisessa?

3. Tutkimuskysymys: Miten lastensuojelun avoimuudessa työskentelevät sosiaalityöntekijät puuttuvat lapsen emotionaaliseen kaltoinkohteluun ja millaisia keinoja heillä on tukea vanhempia kasvatustehtävässään emotionaalisen tuen ja turvan tarjoajina?

Tutkimuskysymyksen teemat: emotionaaliseen kaltoinkohteluun puuttuminen, emotionaalisen kaltoinkohtelun esille tuomisen tavat, vanhemman tukeminen emotionaalisen tuen ja turvan tarjoajana

Esimerkkikysymys: Oletko kohdannut haasteita emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja jos olet, millaisia?

Liite 3. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Teemahaastatteluun osallistuvat sosiaalityöntekijät

Minua on pyydetty osallistumaan Emotionaalinen tuki vanhemmuuden taitona -tutkimukseen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät arvioivat emotionaalisen tuen tarjoamista vanhemmuuden taitona ja millaisia keinoja he käyttävät tukeakseen vanhempia tässä kasvatustehtävässä. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, mistä asioista sosiaalityöntekijät tunnistavat emotionaalisen kaltoinkohtelun. Haastattelu kerätään osaksi pro gradu -opinnäytetyön aineistoa.

Suostumustani on pyydetty tutkimushaastatteluun, johon osallistuu lastensuojelun avohuollossa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani kirjallisen tutkimusta koskevan tiedotteen ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja siihen liittyvästä tiedonkeruusta, aineiston säilyttämisestä ja jatkokäytöstä. Olen saanut riittävät tiedot myös tutkimuksen yhteydessä suoritettavasta henkilötietojen keräämisestä ja käsittelystä.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen. Olen saanut riittävät tiedot tutkimuksen tarkoituksesta ja sisällöstä, tutkittaville aiheutuvista mahdollisista haitoista sekä tutkittavien oikeuksista. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen. Tiedän, että tietojani käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä luovuteta sivullisille. Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta, keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seurauksia. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumuksen, sellaista tietoa, joka on jo kirjoitettu tutkimusjulkaisuun, ei voida peruuttaa. Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

Tutkittavan nimi

Päivämäärä Allekirjoitus

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 4. Tietosuojaseloste

Pro gradu -tutkielman tietosuojaseloste

1. Rekisterin nimi:

Emotionaalisen tuen tarjoaminen vanhemmuuden taitona - Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden tavat arvioida ja tukea vanhempia kasvatustehtävässään

2. Rekisterinpitäjä:

Saana Valli, saana.e.valli@utu.fi

3. Vastuuhenkilön yhteystiedot:

Saana Valli, saana.e.valli@utu.fi

4. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste:

Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on, että käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta) ja rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta).

Aineistoa käytetään pro gradu -tutkielman tekoon, jonka tarkoituksena on selkeyttää emotionaalisen tuen ja kaltoinkohtelun arviointia sosiaalityöntekijöiden tekemänä lastensuojelun avohuollossa. Tutkimuksessa kerätään haastatteluita, joissa kysytään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä emotionaalisen tuen ja kaltoinkohtelun arvioinnista lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän työtehtävässä. Lisäksi haastatteluissa kerätään tietoja siitä, millaisia keinoja haastateltavat käyttävät tukeakseen vanhempia kasvatustehtävässään emotionaalisen tuen tarjoajina.

Haastateltavilta kerätään suostumuslomakkeen avulla nimi, yhteystiedot ja allekirjoitus ainoastaan suostumuksen saamiseksi. Rekisterinpitäjä säilyttää suostumuslomakkeita tietosuojatassa paikassa, eikä suostumuksia tai haastateltavien identiteettejä julkaista missään. Tutkimuksessa haastateltavat pysyvät anonyymeina ja tutkimuksessa tuodaan esille haastateltavien kokemusten ja näkemysten lisäksi ainoastaan se, miten pitkään he ovat työskennelleet lastensuojelun avohuollossa ja ovatko he päteviä vai sijaispäteviä sosiaalityöntekijöitä.

Tutkittavan suostumus perustuu GDPR 6 artiklan a-kohtaan, jonka mukaan suostumuksen tulee olla vapaaehtoinen, yksilöity, tietoinen ja yksiselitteinen tahdonilmaisuu. Tutkijan tulee varautua todentamaan suostumuksen olemassaolo. Suostumus pitää myös aina pystyä peruuttamaan ja tiedot pitää pystyä poistamaan. Suostumuslomakkeeseen kirjataan tämä käsittelyperuste ja annetaan tutkittaville ohjeeksi olla yhteydessä tutkimuksen vastuuhenkilöön kirjallisesti sähköpostin välityksellä, mikäli tutkittava haluaa perua suostumuksensa tutkimukseen.

Ennen tutkimukseen osallistumista haastateltavilta kerätään kirjallinen suostumus tutkimukseen ja suostumus henkilötietojen keräämiseen edellä esitetyllä tavalla.

Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on, että käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta), sekä rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta).

6. Käsiteltävät henkilötietoryhmät:

Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja:

Nimi, sähköpostiosoite, onko haastateltava pätevä vai sijaispätevä sosiaalityöntekijä, haastateltavan työkokemuksen pituus lastensuojelun avohuollossa sosiaalityöntekijän virassa, kokemuksia, käsityksiä ja näkemyksiä emotionaalisen tuen ja kaltoinkohtelun arviointikeinoista.

7. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät:

Rekisterinpitäjä ei siirrä, eikä luovuta tietoja ulkopuolelle, paitsi tutkijan valitsemalle litterointipalvelua tarjoavalle yritykselle, jolla on virallinen, suomalainen y-tunnus ja täysi salassapitovelvollisuus.

8. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin:

Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

9. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit:

Haastattelut toteutetaan ja tallennetaan tietoturvallisesti Zoom-yhteydellä. Äänitallenteet sekä pseudonymisoitu, litteroitu aineisto tallennetaan ja säilytetään yliopiston tietoturvallisella

verkkoalustalla. Aineiston keräämisen jälkeen haastatteluaineisto pseudonymisoidaan, jonka jälkeen aineistosta kirjoitetaan tekstitiedostot. Nauhoitteet tuhotaan heti litteroinnin valmistuttua. Litteroitua aineistoa säilytetään enintään viisi vuotta haastatteluajankohdasta eteenpäin, jonka jälkeen aineisto hävitetään tietoturvallisesti.

10. Rekisteröidyn oikeudet:

Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.

11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu:

Haastattelukutsujen lähettämiseksi pyydetään hyvinvointialueelta lastensuojelun avohuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden sähköpostiosoitteita. Lisäksi pyydetään hyvinvointialueelta haastattelukutsun julkaisemista hyvinvointialueen intrassa, jolloin haastattelukutsuun vastanneiden sähköpostiosoitteet näkyvät tutkijalle. Sähköpostiosoitteita käytetään ainoastaan haastattelukutsujen lähettämiseen, sekä myöhemmässä vaiheessa haastatteluun osallistuvilla lähetettävien Zoom-kokouskutsujen toimittamiseen. Muut tiedot kerätään suoraan haastattelututkimukseen osallistuvilta.

12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta:

Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.